

Achterhoek Monitor

Editie
2024/25

Robin Koster
Friso de Vor
Edwin van de Wiel

Gerealiseerd in opdracht van de Achterhoek Board

Voorwoord

Door: Emmeke Gosselink

Koers houden voor sterke brede welvaart

De Achterhoek Monitor verschijnt dit jaar voor de vijfde keer! In deze vijf jaar is de monitor uitgegroeid tot een onmisbaar kompas voor onze regio. Op basis van feiten, cijfers en de duiding hiervan kunnen we bepalen of we op koers liggen en waar we bij moeten sturen voor een blijvend sterke brede welvaart in de Achterhoek. Deze vijfde editie is een mijlpaal waarin ik u uitnodig om terug te kijken op de inzichten die de monitor ons heeft opgeleverd. Dat doe ik aan de hand van de vijf inzichten die in de afgelopen vijf jaar belangrijk zijn geweest voor de ontwikkeling van de Achterhoek:

Vijf belangrijke inzichten in vijf jaar

1. We zijn een veerkrachtige regio, onze maakindustrie is het belangrijkste cluster met veel familiebedrijven. Naast de maakindustrie zijn Agro en Food de belangrijkste economische clusters.
2. De meeste mensen werken in de groot- en detailhandel, gezondheids- en welzijnszorg en in de industrie. Tegelijk zien we wel een verschuiving van werkgelegenheid: van industrie-gerelateerde werkgelegenheid naar meer mensen die werken in de dienstensectoren.
3. We hebben grote tekorten op de arbeidsmarkt, met name in de zorg, techniek en ICT. We hebben tekorten voor ongeschoold werk en op master niveau.
4. We zijn een geluksregio met een sterke brede welvaart. We scoren goed op de meeste sociale en duurzaamheidsindicatoren. We blijven wat achter op de economische indicator verdienvermogen.
5. We vergrijzen en ontgroenen in rap tempo. Dit zet grote druk op de beschikbare beroepsbevolking en de gezondheidszorg.

De 5 is niet het belangrijkste getal voor de Achterhoek, dat is natuurlijk de 8! Ik vind het dan ook extra bijzonder dat juist in deze vijfde editie ook onze achtste gemeente, de gemeente Montferland, in onze monitor is opgenomen. Dat biedt mij de gelegenheid om naast de vijf inzichten voor u ook acht mooie (en minder mooie) feiten uit deze monitor uit te lichten:

Acht feiten van acht gemeenten

1. Sinds 2015 groeit de Achterhoekse bevolking weer. Dit komt door de migratie. Vestigers van buiten de regio zijn vooral jonge huishoudens en gezinnen. In de Achterhoek zelf worden nog steeds minder mensen geboren dan er overlijden.
2. De Achterhoek heeft relatief veel koopwoningen en de druk op de woningmarkt is hoog. Er komen steeds meer eenpersoonshuishoudens, waardoor de druk verder toeneemt.
3. Sinds 2020 ontwikkelt de ervaren gezondheid zich negatief. Er is een toename van chronisch zieke ouderen en een toename van mentale problemen en eenzaamheid bij jongvolwassenen.
4. De Achterhoek heeft al jaren een erg laag werkloosheidspercentage. Dit jaar zelf het laagst in heel Nederland! Wat betreft de arbeidsparticipatie lopen we inmiddels gelijk op met het landelijke gemiddelde.

5. Dagelijks werken meer Achterhoekers buiten de Achterhoek dan dat mensen die buiten de Achterhoek wonen voor werk naar de Achterhoek reizen. Deze negatieve pendel gaat vooral richting Arnhem/Nijmegen. Wel pendelen meer personen vanuit Duitsland naar de Achterhoek om te werken dan andersom.
6. De Achterhoek heeft zowel een lagere arbeidsproductiviteit als ook een lager bruto regionaal product dan het landelijk gemiddelde. Maar we lopen de laatste jaren wel in.
7. De Achterhoeker reist per dag gemiddeld 8 kilometer naar zijn werk. Beduidend minder dan de doorsnee werknemer in ons land. Wel rijden we meer auto dan de gemiddelde Nederlander.
8. We wekken in de Achterhoek nog onvoldoende duurzame energie op om in 2050 energieneutraal te kunnen zijn. Gelukkig daalt onze CO₂-uitstoot wel.

Bovenstaande trends maken duidelijk dat we niet achterover kunnen leunen. En gelukkig zijn we daar in de Achterhoek ook niet van. Onze kracht ligt in samenwerken, experimenteren en innoveren, en juist daarin vinden we de oplossingen voor de uitdagingen van vandaag én morgen.

Tot slot wijs ik u graag op een paar nieuwe onderdelen in deze vijfde editie. We hebben voor het eerst armoedecijfers in de monitor opgenomen, die gelukkig relatief laag zijn in de Achterhoek. Daarnaast hebben we data van onze buurregio over de grens, namelijk Kreis Borken, opgenomen en deze voorzien van een reflectie. Ook is er een verdieping opgenomen over goederenstromen en een verdieping op het concept brede welvaart. Dat laatste vind ik mooi, omdat het richting geeft voor ons denken en handelen, van nu tot 2030 en verder. Want het blijft een uitdaging om een goede balans te krijgen en te behouden tussen sociaal, economisch en ecologisch welzijn.

Ik wens u veel leesplezier en inspiratie bij het doornemen van deze vijfde editie met daarin acht gemeenten. Laten we samen blijven bouwen aan een Achterhoek waar iedereen met trots, geluk en perspectief kan leven en werken.

Namens de Achterhoek Board,

Emmeke Gosselink,
voorzitter stuurgroep Achterhoek Monitor

Inhoud

Voorwoord	2	4 Inwoners	75
		4.1 Bevolkingsdynamiek	76
		4.2 Huishoudens	82
		4.3 Gezondheid	85
Kengetallen Achterhoek	6	5 Duurzaamheid en leefomgeving	89
De Achterhoek	8	5.1 Energietransitie	90
1 Brede welvaart	10	5.2 Circulaire economie	100
1.1 Brede welvaart als afwegingskader	11	5.3 Mobiliteit	107
1.2 Brede welvaart in de Achterhoek	14	5.4 Wonen	111
1.3 Brede welvaart in gemeenten	16	Bijlagen	121
Een toekomstbestendige economie in de Achterhoek: zeven opgaven	20	Bijlage 1 – Verbinding Visie Achterhoek 2030	122
2 Economie	22	Bijlage 2 – Achtergrondinformatie brede welvaart	125
2.1 Bedrijfsvestigingen	23	Bijlage 3 – Arbeidsmarktspanning naar beroepsgroep	134
2.2 Banen	28	Bijlage 4 – Bronnen vergelijking Achterhoek en Kreis Borken	137
2.3 Regionale clusters	32	Colofon	138
2.4 Bruto regionaal product en arbeidsproductiviteit	40		
Over de grens: vergelijking Achterhoek en Kreis Borken	44		
3 Arbeidskracht	55		
3.1 Arbeidsaanbod- en deelname	56		
3.2 Arbeidsmarktspanning	62		
3.3 Pendel	70		

Kengetallen Achterhoek

29.700 bedrijven

waren gevestigd in de Achterhoek in 2023.

- Achterhoek +4,1% (t.o.v. 2022)
- Nederland +5,7% (t.o.v. 2022)

152.450 banen

telde de Achterhoek in 2023.

- Achterhoek +1,9% (t.o.v. 2022)
- Nederland +2,5% (t.o.v. 2022)

4,2 banen

had de werkzoekende Achterhoeker gemiddeld voor het uitkiezen medio 2024.

- Achterhoek 4,2 banen (4,3 banen medio 2023)
- Nederland 4,0 banen (4,6 banen medio 2023)

5.000 werklozen

telde de Achterhoek in 2023, wat overeenkomt met 2,9% van de beroepsbevolking.

- Achterhoek 2,9% (3,0% in 2022)
- Nederland 3,6% (3,5% in 2022)

16.000 personen

vormden het onbenut arbeidspotentieel in 2022, 8% van de potentiële beroepsbevolking.

- Achterhoek 8% (9% in 2021)
- Nederland 9% (9% in 2021)

16.810 zzp'ers

waren gevestigd in de Achterhoek in 2023.

- Achterhoek +4,3% (t.o.v. 2022)
- Nederland +8,4% (t.o.v. 2022)

302.458 inwoners

telde de Achterhoek begin 2024.

- Achterhoek ±0,0% (t.o.v. 2023)
- Nederland +0,7% (t.o.v. 2023)

133.166 huishoudens

telde de Achterhoek begin 2024.

- Achterhoek +0,7% (t.o.v. 2023)
- Nederland +1,3% (t.o.v. 2023)

25% 65-plussers

Begin 2024 was een kwart van alle Achterhoekers 65 jaar of ouder.

- Achterhoek 25% (16% in 2007)
- Nederland 21% (15% in 2007)

34.750 woningen

beschikte over een A of B energielabel in de Achterhoek begin 2024, wat overeenkomt met 48% van de gelabelde voorraad.

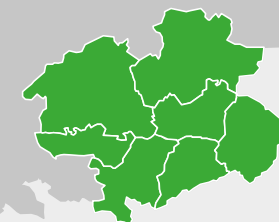
- Achterhoek 48% (24% in 2010)
- Nederland 51% (16% in 2010)

12,7%

bedraagt de hoeveelheid duurzaam opgewekte energie in verhouding tot het totale energieverbruik in de Achterhoek in 2022.

- Achterhoek 12,7% (2,9% in 2010)
- Nederland 14,6% (3,8% in 2010)

De Achterhoek

De Achterhoek heeft een sterke eigen identiteit. Voor de meeste Achterhoekers is het duidelijk of ze tot de streek behoren of niet. En sinds de introductie van een eigen vlag in 2018 kunnen we nu ook stellen: daar waar de vlag hangt, daar voelen de mensen zich Achterhoeker. Maar elke regio kent haar grenskwesties. De grens met Twente is redelijk duidelijk, maar de grens met de Liemers wordt meestal minder scherp getrokken. Graafschap Zutphen en de Achterhoek worden soms als één geheel gezien, maar cultuur-historisch en bestuurlijk wordt er onderscheid gemaakt.

Achterhoekers doen er meestal niet zo moeilijk over. Het zijn geen scherpslijpers. Iedereen die zich Achterhoeker voelt mag zich tot de regio rekenen. Voor deze monitor is het nodig ergens een grens te trekken. De monitor kijkt naar het gebied van de bestuurlijke samenwerking met ondernemers, maatschappelijke organisaties en gemeenten van de 8RHK ambassadeurs (aangeduid als Regio Achterhoek). De regio telt inmiddels acht gemeenten sinds op 1 januari 2024 de gemeente Montferland is toegetreten tot Regio Achterhoek. Daarnaast omvat het grondgebied van de regio de gemeenten Aalten, Berkelland, Bronckhorst, Doetinchem, Oost Gelre, Oude IJsselstreek en Winterswijk.

Met terugwerkende kracht is de uitbreiding van Regio Achterhoek met Montferland waar mogelijk doorgevoerd in de cijfers over de voorgaande jaren om consistente tijdreeksen te kunnen presenteren. Een groot deel van in de vorige edities gepubliceerde cijfers, die betrekking hebben op de totale regio, wijken daarom af van de cijfers gepubliceerd in deze editie van de monitor.

Er zijn dus meerdere afbakeningen van 'de Achterhoek' (zie de kaarten). Er zijn functionele begrenzingen, zoals voor economie, gezondheid, arbeidsmarkt en toerisme. Afhankelijk van de gekozen indeling telt de regio acht, negen of zelfs meer gemeenten. Soms horen bijvoorbeeld de gemeenten Lochem en Zutphen tot de Achterhoek. In een enkel geval hoort zelfs de gemeente Brummen – aan de andere kant van de IJssel – tot de Achterhoek. Voor deze monitor vormen de eerdergenoemde acht gemeenten de basis: tenzij anders vermeld presenteren wij de cijfers over het grondgebied van deze gemeenten. Soms zijn de data niet beschikbaar op gemeentelijk niveau en ontkomen we er niet aan andere regionale data te presenteren. In de kaarten is aangegeven om welke gemeenten het dan gaat.

Kaart 1 De Achterhoek in historisch perspectief/ Gebied Achterhoek Toerisme

Kaart 2 De gemeenten van Regio Achterhoek¹

Kaart 3 De gemeenten van COROP-regio Achterhoek

¹ De gebiedsindeling van Regio Achterhoek is identiek aan de gebiedsindeling van de arbeidsmarktregio Achterhoek.

1 Brede welvaart²

Wat valt op?

- Brede welvaart biedt een denk- en doekader om afruilen in het hier en nu, tussen hier en elders, en tussen nu en later in beeld te brengen en onvermijdelijke keuzes te agenderen.
- De Achterhoek scoort op de meeste sociale indicatoren gunstig ten opzichte van Nederland, maar blijft achter wat betreft de bereikbaarheid van voorzieningen en openbaar vervoer.
- Op het gebied van duurzaamheid is de regio relatief schoon, met uitzondering van de uitstoot van fosfaat en stikstof in de landbouw.
- Op het economisch domein blijft het verdienvermogen van de regio achter bij het Nederlands gemiddelde, maar wat betreft werkgelegenheid, participatie, werkloosheid en vermogens steekt de regio gunstig af in vergelijking met Nederland.

² Dit hoofdstuk is verzorgd door Henri L.F. de Groot en Yashvant Premchand (Vrije Universiteit Amsterdam). Het toont qua opzet gelijkenis met de uitwerking van het onderdeel brede welvaart in de Economische Verkenningen Metropoolregio Amsterdam 2024, beschikbaar via: <https://www.metropoolregioamsterdam.nl/economische-verkenningen-metropoolregio-amsterdam-vmra/>.

1.1 Brede welvaart als afwegingskader

Het concept brede welvaart komt voort uit het besef dat vooruitgang meer is dan economische groei. Brede welvaart gaat over welvaart, welzijn en welbevinden van mensen – oftewel, de kwaliteit van leven en wat mensen van waarde vinden. Het gaat daarbij niet alleen om de kwaliteit van leven in het 'hier en nu'; het gaat ook om de impact op de kwaliteit van leven buiten de grenzen van de eigen stad, regio of land ('elders'), en de gevolgen voor toekomstige generaties ('later'). Het brede welvaartsdenken zorgt ervoor dat met een integrale blik gekeken wordt naar hoe het gaat met de regio. Daarnaast kan brede welvaart gezien worden als een richtinggevend kader, waarbij de koers van de regio ook gericht is op het nastreven van niet-economische doelen om uiteindelijk te komen tot welzijn van individuen en huishoudens.

Denken in brede welvaart betekent denken in termen van afruilen en keuzes. Brede welvaart krijgt in Nederland steeds meer voet aan de grond als kader voor maatschappelijke keuzes. Niet alleen economische groei en werkgelegenheid zijn van belang, maar ook aspecten als gezondheid, veiligheid, milieu en betaalbare en aantrekkelijke huisvesting. Met behulp van het brede welvaartspectief wordt de samenhang tussen de verschillende brede welvaartsaspecten inzichtelijk gemaakt, en de manier waarop deze elkaar versterken of juist tegenwerken. Zo kan een economische impuls leiden tot banengroei en het inkomen van de inwoners verbeteren, maar ten koste gaan van de kwaliteit van natuur en milieu. En meer uren betaalde arbeid kan de balans tussen werk en de mogelijkheid tot het bieden van mantelzorg of het volgen van een bijscholingstraject verstoren. Anders dan wanneer de focus enkel ligt op bijvoorbeeld economische groeibevordering, helpt toepassing van brede welvaart als afwegingskader bij het zichtbaar maken van (fundamentele) afruilen tussen de verschillende thema's; afruilen die uiteindelijk een basis dienen te vormen voor te maken beleidskeuzes.

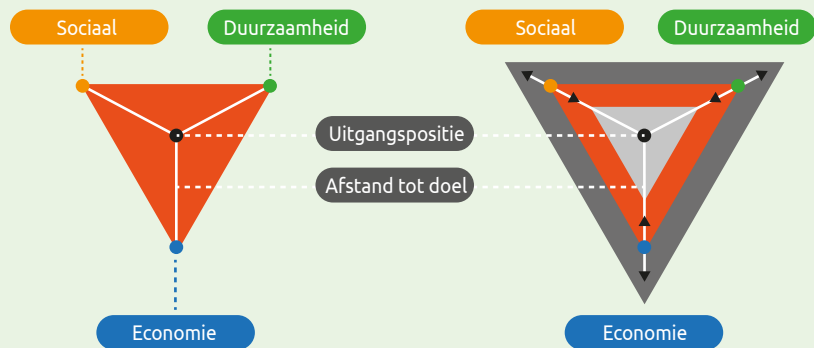
Het concept van brede welvaart

In de Achterhoek Monitor 2023/24 is eerder uitgebreid aandacht besteed aan het concept 'brede welvaart'. Dit kader bespreekt de kern daarvan. De geïnteresseerde lezer wordt verwezen naar het MRA Beleidsdossier 2023/1 ('Brede welvaart voor de MRA: Een analytisch kader voor fundamentele keuzes en afruilen').³

³ Zie: https://www.metropoolregioamsterdam.nl/wp-content/uploads/2023/07/Brede-Welvaart-voor-de-metropoolregio-Amsterdam_230711.pdf.

De centrale onderdelen van brede welvaart kunnen in essentie worden teruggebracht tot economische, sociale en duurzame hoofddimensies van ontwikkeling. Deze terminologie is onder andere geïnspireerd door de in de Europese Unie veelvuldig gehanteerde S3-strategie die streeft naar *Smart, Socially inclusive* en *Sustainable development*. We kunnen deze dimensies op de hoekpunten van een driehoek plaatsen. De driehoek visualiseert dat optimaal presteren op alle drie dimensies – vanwege deels onvermijdelijke afwijken – niet mogelijk is. Vanuit de uitgangssituatie in de driehoek is er een afstand tot alle drie de doelen. De zijden van de driehoek verbeelden de afwijken tussen economische, sociale en duurzame ontwikkeling. Hoe groter de afstand, hoe sterker de afwijken. Dit is geïllustreerd in figuur 1.1.

Figuur 1.1 Brede welvaart: afwijken in het hier en nu

Door keuzes te maken, kunnen afwijken kleiner (groter) worden, wat zichtbaar wordt in de kleinere (lichtgrijze (grotere donkergrijze) driehoek, waarbij de afstand tussen uitgangssituatie en de doelen kleiner (groter) worden.

Bron: Vrije Universiteit Amsterdam.

Elk economisch systeem bevindt zich op een bepaald moment op een punt in de driehoek (de uitgangssituatie in de figuur), met daarmee samenhangende afstanden tot de doelstellingen op het gebied van duurzaamheid, economie en sociaal. De afstanden tot de doelstellingen zijn geen statisch gegeven. Onder invloed van bijvoorbeeld wijzigende voorkeuren, externe economische ontwikkelingen en (nieuw) beleid, kan er sprake zijn van een nieuwe balans tussen de drie dimensies van ontwikkeling (zie het rechterdeel van figuur 1.1). Een voorbeeld kan dit verduidelijken. Steviger inzetten op verduurzaming zal de

afstand tot het duurzaamheidsdoel verkleinen. Dit kan op korte termijn ten koste gaan van economische groei (door noodzakelijke aanpassingen van productieprocessen, mogelijke verplaatsing van economische activiteit, omscholing van werknemers, et cetera). En zonder aanvullend beleid kan er meer energie-armoede ontstaan gegeven het relatief grote aandeel dat huishoudens met lage inkomens uitgeven aan energie waarvan de prijs op korte termijn hoger zal worden. Zie hier een eenvoudige maar krachtige weergave van de afwijken waarmee we in het hier en nu worden geconfronteerd en die dwingen tot fundamentele keuzes. Deze keuzes krijgen deels vorm in de keuze voor beleidsinstrumenten. Zo is er bijvoorbeeld discussie over de voor- en nadelen van groene subsidies versus CO₂-beprijzing. Subsidies verzachten op korte termijn de pijn van de transitie, maar zijn minder efficiënt dan belastingen. Dit zal gevolgen hebben voor de mate waarin de afstand tot de economische en sociale doelen verandert bij verschillende invullingen van klimaatbeleid.

Naast de afwijken in het hier en nu zijn er ook afwijken tussen 'hier en elders' en 'nu en later'. In het eerste geval gaat het om verdelingsvraagstukken over bijvoorbeeld ontwikkeling in Nederland en de rest van de wereld, maar ook de verdeling tussen de Randstad en bijvoorbeeld de Achterhoek of de Brainportregio Eindhoven.

Het voorbeeld van de energietransitie kan wederom dienen ter illustratie. Op weg van groene energie in de directe nabijheid van de vraag is efficiënt gegeven de transportkosten van energie. Tegelijkertijd zijn er belangrijke schaalvoordelen te behalen in het opwekken van energie, wat juist aanleiding geeft tot concentratie van opwek op plekken met relatief veel ruimte. Dit leidt tot keuzes die we bijvoorbeeld terugzien in discussies over de afstand van windparken op zee tot de kust en de aanleg van zonneweides. Op globale schaal spelen vergelijkbare vraagstukken, waarbij de verdeling van schaarse natuurlijke hulpbronnen tussen de rijke *Global North* en de *Global South* aan de orde is.

Bij de afwijken tussen 'nu en later' staat met name het intergenerationele vraagstuk centraal, waarbij de ontwikkeling van huidige generaties de mogelijkheden van toekomstige generaties beïnvloedt. Ook hier is het voorbeeld van de energietransitie illustratief. Voorgaande en huidige generaties hebben de planetaire grenzen dusdanig ver overschreden dat de negatieve gevolgen van klimaatverandering nu al merkbaar zijn en in toenemende mate duidelijk wordt dat klimaatbeleid in het belang van toekomstige generaties niet alleen rechtvaardig maar ook onvermijdelijk is.

1.2 Brede welvaart in de Achterhoek

Bij het in kaart brengen van brede welvaart sluiten we sterk aan op de door het CBS ontwikkelde regionale Monitor Brede Welvaart. Voor deze monitor maken we dankbaar gebruik van de regionale indicatoren voor brede welvaart die het CBS verzamelt en die we op een wijze presenteren die behulpzaam is om (i) het presenteren van de Achterhoek op de verschillende dimensies van brede welvaart te illustreren; (ii) de ontwikkeling van deze dimensies in de loop van de tijd te monitoren; en (iii) zicht te krijgen op de afritten tussen de verschillende dimensies en de ontwikkeling daarin. Ten opzichte van de editie van vorig jaar brengen we in deze editie ook de ontwikkelingen in de loop van de tijd in kaart en hebben we de set aan indicatoren verder verrijkt. Voor een gedetailleerde beschrijving en definitie van de indicatoren verwijzen we naar bijlage 2.

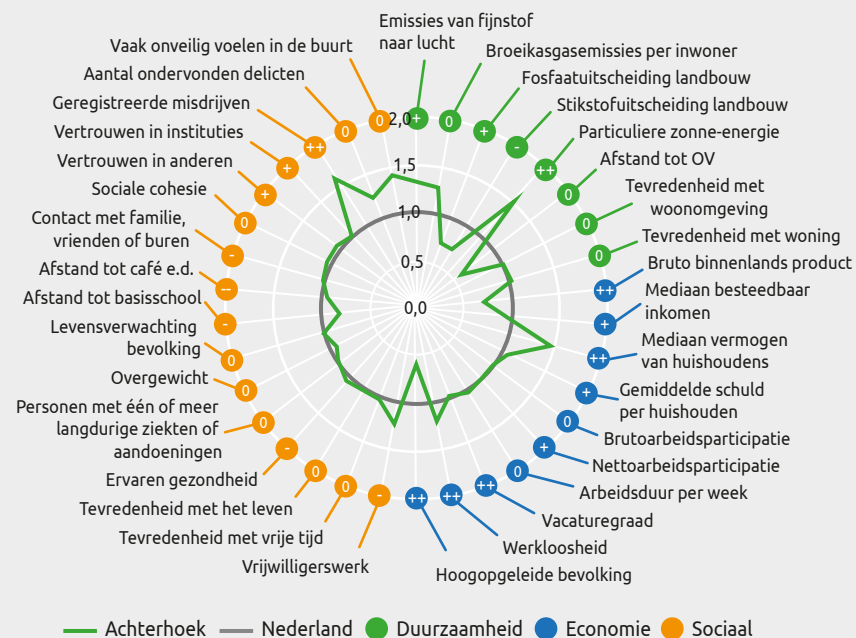
Brede welvaart in kaart: spinnenwebdiagram

De brede welvaart van de Achterhoek brengen we in kaart op een manier die nauw aansluit bij de door het CBS ontwikkelde regionale Monitor Brede Welvaart. Het CBS verzamelt voor een groot aantal thema's indicatoren die inzicht geven in het functioneren van de economie en samenleving in het hier en nu, waarbij ook rekenschap wordt gegeven van ontwikkelingen nu versus later en hier versus elders. Om het presteren van de Achterhoek in kaart te kunnen brengen op de veelheid aan indicatoren, hebben we gekozen voor de presentatie van de informatie in de vorm van een spinnenweb. In de cirkel staan alle indicatoren die het CBS onderscheidt. We kijken hier af van de indeling in de acht thema's van het CBS en brengen het onderscheid terug tot drie thema's: economie, sociaal en duurzaamheid. Elke indicator wordt gestandaardiseerd op het Nederlandse gemiddelde. Een score van 1 betekent dus dat de Achterhoek hetzelfde scoort op de betreffende indicator als Nederland. Een hogere score betekent dat de betreffende indicator in de Achterhoek ten opzichte van Nederland gunstig afsteekt in de bijdrage aan brede welvaart. Een score van 1,2 (0,8) betekent dat de score 20 procent (on)gunstiger is dan die voor het Nederlandse gemiddelde. Voor indicatoren waarvoor in de brondata geldt dat een hogere waarde een ongunstigere uitkomst betekent (bijvoorbeeld afstand tot voorzieningen) is in onze presentatie de inverse gebruikt om ervoor te zorgen dat een hogere waarde voor de index een betere score voor de Achterhoek betekent. In het vervaardigde spinnenwebdiagram (figuur 1.2) hebben we de scores voor 2022 afgebeeld.

De buitenste ring laat middels plusjes en minnen de absolute ontwikkeling over de periode 2012–2022 zien. Een gedetailleerde beschrijving en scores van de indicatoren zijn te vinden in bijlage 2.

Figuur 1.2 Brede welvaart, Regio Achterhoek

Relatieve scores ten opzichte van Nederland, 2022 (Nederland = 1) en ontwikkelingen in de tijd; 2012–2022*

* Een hogere score ten opzichte van Nederland is gunstig in termen van brede welvaart. De tekens in de buitenste rand geven aan of het niveau van de indicator tussen 2012 en 2022 vooruit of achteruit is gegaan in Regio Achterhoek: -- achteruitgang groter dan 1,5 procent; - achteruitgang tussen 0,5 en 1,5 procent; 0 verandering tussen -0,5 en +0,5 procent; + vooruitgang tussen 0,5 en 1,5 procent; ++ vooruitgang groter dan 1,5 procent.

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Vrije Universiteit Amsterdam

In figuur 1.2 zien we dat de Achterhoek zich onderscheidt in termen van brede welvaart op een aantal dimensies. Op bereikbaarheid van voorzieningen scoort de

regio duidelijk minder goed dan gemiddeld in Nederland. Dit geldt voor basisscholen, cafés en openbaar vervoer. Op duurzaamheidsgebied en de leefomgeving zien we een gemengd beeld. De regio steekt gunstig af ten opzichte van het Nederlands gemiddelde op broeikasgasemissies per inwoner en emissies van fijnstof. Ook steekt de particuliere opwek van zonne-energie en tevredenheid met de woning en de woonomgeving gunstig af. Daarentegen kent de regio een grote hoeveelheid fosfaat- en stikstofuitscheiding in de landbouw. In economische zin zien we een patroon dat we ook zullen tegenkomen in latere hoofdstukken in deze monitor: een relatief laag aantal hoogopgeleiden, een relatief laag bbp per inwoner, zeer lage werkloosheid. Op de sociale indicatoren zien we relatief veel vrijwilligerswerk in de regio, een gemiddeld vertrouwen in instituties en anderen en een zeer sterk gevoel van veiligheid.

Als we de ontwikkelingen in de tijd beschouwen dan zien we dat het relatieve presteren van de Achterhoek ten opzichte van Nederland op de meeste indicatoren relatief constant is gebleven tussen 2012 en 2022. Gunstige ontwikkelingen zien we met name op het gebied van de economische ontwikkeling. Op sociaal terrein blijven de meeste indicatoren redelijk constant, maar zien we dat vrijwilligerswerk en bereikbaarheid van voorzieningen onder druk staan. De relatief zeer gunstige scores van de regio op het gebied van opwek van zonne-energie, geregistreerde misdaad en mediane vermogens lopen in de loop der jaren iets terug, maar zijn nog steeds indicatoren waar de regio gunstig scoort ten opzichte van Nederland.

Al met al resulteert een beeld waar het in de Achterhoek op het gebied van sociale indicatoren goed toevoert is, hoewel de bereikbaarheid van voorzieningen wel achterblijft bij het gemiddelde in Nederland en onder druk staat. Het relatief lage bbp reflecteert deels de samenstelling van de bevolking met relatief weinig hbo- en wo-opgeleiden. Potentieel voor werk is in de regio zeer gunstig. Op het gebied van duurzaamheid is de regio relatief schoon, met uitzondering van de uitstoot van fosfaat en stikstof in de landbouw.

1.3 Brede welvaart in gemeenten

Naast een vergelijking van de Achterhoek met Nederland die centraal staat in figuur 1.2 is het ook mogelijk om fijnmaziger naar de afzonderlijke gemeenten binnen de Achterhoek te kijken, om daarmee ook een beeld te krijgen van verschillen binnen de regio. Figuur 1.3 bevat een tabel die, voor de indicatoren waarvoor voor alle gemeenten informatie beschikbaar is, de verschillen tussen gemeenten binnen de regio laat zien. Indicatoren zijn hierbij gerangschikt op basis van de gemiddelde score voor de Achterhoek van hoog (gunstig) naar laag (ongunstig). Uit de rangschikking

van indicatoren en bijbehorende kleurschakeringen spreekt een zekere homogeniteit van de regio; over het algemeen presteren de verschillende gemeenten, in termen van brede welvaart, op dezelfde wijze in vergelijking met Nederland. Maar de tabel legt tegelijk bloot dat achter de regionale gemiddelden soms opvallende verschillen schuil gaan. Doetinchem, als meest stedelijke gemeente van de regio, wijkt op enkele indicatoren duidelijk af van het regiogemiddelde en de overige gemeenten. Dit is onder andere goed te zien bij de milieu-indicator emissies van fijnstof, maar ook ten aanzien van de indicator mediaan vermogen van huishoudens die aanzienlijk lager is dan in de rest van de Achterhoek.

SDG's en brede welvaart in de Achterhoek

De Achterhoek was de eerste regio in Nederland die de *Sustainable Development Goals* (SDG's) expliciet heeft omarmd. Deze zeventien wereldwijd overeengekomen doelen bieden een kompas voor het aanpakken van complexe uitdagingen op mondiaal, regionaal en lokaal niveau. De SDG's vormen daarmee een belangrijke leidraad voor het beleid in de Achterhoek. Van de zeventien doelen zijn er vier die voor deze regio extra relevant zijn:

SDG 8: Waardig werk en economische groei

SDG 9: Industrie, innovatie en infrastructuur

SDG 11: Duurzame steden en gemeenschappen

SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie

Er is een duidelijke samenhang tussen brede welvaart en de SDG's. Brede welvaart benadrukt de balans tussen verschillende dimensies van welzijn, zoals economie, milieu en sociale cohesie. De SDG's bieden een concreet raamwerk om deze dimensies te integreren in beleidsvorming en monitoring. Dit maakt ze in veel beleidskringen een krachtig hulpmiddel om doelen te stellen en de voortgang te evalueren.

De Achterhoek gebruikt indicatoren die voortkomen uit het concept van brede welvaart om regionale prestaties te meten. Deze indicatoren overlappen grotendeels met de maatstaven die internationaal worden gehanteerd voor de SDG's. Hierdoor biedt de analyse van brede welvaart een helder beeld van hoe de regio zich ontwikkelt op deze mondiale doelen. Dit geïntegreerde perspectief maakt het mogelijk om niet alleen vooruitgang te monitoren, maar ook gericht in te spelen op specifieke uitdagingen en kansen die zowel de brede welvaart als de SDG's raken.

Figuur 1.3 Brede welvaart in de Regio Achterhoek gemeenten, 2022

Categorie	Indicatoren	Regio Achterhoek	Aalten
Duurzaamheid	Particuliere zonne-energie	1,45	1,45
	Emissies van fijnstof naar lucht	1,31	1,67
	Broeikasgasemissies per inwoner	1,27	1,57
	Tevredenheid met woning	1,05	1,05
	Tevredenheid met woonomgeving	1,03	1,03
	Stikstofuitscheiding landbouw	0,75	0,75
	Fosfaatuitscheiding landbouw	0,73	0,73
	Afstand tot ov	0,63	0,44
Economie	Mediaan vermogen van huishoudens	1,45	1,49
	Werkloosheid	1,15	1,25
	Gemiddelde schuld per huishouden	1,04	1,10
	Arbeidsduur per week	1,03	1,03
	Mediaan besteedbaar inkomen	1,01	1,00
	Nettoarbeidsparticipatie	1,00	1,01
	Brutoarbeidsparticipatie	0,99	1,00
	Vacaturegraad	0,98	0,98
	Bruto binnenlands product	0,71	0,71
	Hoogopgeleide bevolking	0,63	0,57
Sociaal	Geregistreerde misdrijven	1,46	2,30
	Vaak onveilig voelen in de buurt	1,43	1,43
	Aantal ondervonden delicten	1,25	1,25
	Vrijwilligerswerk	1,22	1,22
	Vertrouwen in anderen	1,07	1,06
	Sociale cohesie	1,05	1,05
	Ervaren gezondheid	1,04	1,04
	Tevredenheid met vrije tijd	1,02	1,02
	Tevredenheid met het leven	1,02	1,02
	Vertrouwen in instituties	1,01	1,00
	Contact met familie, vrienden of buren	1,00	1,01
	Levensverwachting bevolking	1,00	1,00
	Personen met één of meer langdurige ziekten of aandoen.	0,99	1,11
	Overgewicht	0,94	0,93
	Afstand tot basisschool	0,82	0,88
Afstand tot café e.d.	0,70	1,08	

* Een hoge score is gunstig in termen van brede welvaart. De kleurschakeringen geven een indicatie van de mate waarin de score op een brede welvaartsdimensie afwijkt van 1, waarbij donkerder groen een gunstiger en donkerder oranje een ongunstigere score t.o.v. Nederland aangeeft.

Berkelland	Bronckhorst	Doetinchem	Montferland	Oude IJsselstreek	Oost Gelre	Winterswijk
1,47	1,59	1,27	1,91	1,69	1,63	1,35
2,50	2,50	0,83	1,25	0,83	1,67	2,50
0,96	0,77	2,14	1,64	1,52	1,09	1,46
1,05	1,05	1,05	1,05	1,05	1,05	1,05
1,03	1,03	1,03	1,03	1,03	1,03	1,03
0,75	0,75	0,75	0,75	0,75	0,75	0,75
0,73	0,73	0,73	0,73	0,73	0,73	0,73
0,57	0,50	1,00	0,80	0,67	0,57	0,33
1,78	2,48	0,88	1,27	1,25	1,69	1,18
1,25	1,21	1,06	1,17	1,17	1,30	1,13
1,12	0,98	1,07	1,08	1,14	1,01	1,06
1,03	1,03	1,03	1,03	1,03	1,03	1,03
1,02	1,06	0,99	1,00	0,97	1,06	0,97
1,01	1,00	1,00	0,99	0,99	1,03	1,00
1,01	1,00	1,00	0,98	0,99	1,02	0,99
0,98	0,98	0,98	0,98	0,98	0,98	0,98
0,71	0,71	0,71	0,71	0,71	0,71	0,71
0,58	0,62	0,66	0,55	0,50	0,62	0,55
1,84	2,30	1,07	1,77	1,92	1,92	1,12
1,43	1,43	1,43	1,43	1,43	1,43	1,43
1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25
1,27	1,37	1,17	1,20	1,24	1,17	1,20
1,09	1,08	1,05	1,04	1,01	1,02	1,12
1,05	1,05	1,05	1,05	1,05	1,05	1,05
1,06	1,04	1,05	0,98	1,01	1,09	1,04
1,02	1,02	0,99	1,06	1,04	1,06	1,02
1,00	1,01	1,02	1,02	1,05	1,02	1,08
1,02	0,98	1,00	0,99	0,99	1,08	1,03
1,00	0,97	1,02	1,02	1,00	1,00	1,02
1,01	1,01	0,99	1,00	0,98	1,01	1,00
0,95	0,94	0,97	0,98	1,02	1,21	0,97
0,95	0,92	0,94	0,93	0,88	0,94	0,93
0,78	0,58	0,88	0,88	0,88	0,88	0,88
0,61	0,70	0,78	1,40	1,40	1,27	1,27

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Vrije Universiteit Amsterdam

Een toekomstbestendige economie in de Achterhoek: zeven opgaven

RaboResearch heeft in 2024 onderzoek gedaan naar wat nodig is om het bedrijfsleven in de Achterhoek toekomstbestendig te houden.

De afgelopen decennia heeft de economie van de Achterhoek zich solide ontwikkeld. Deze economische ontwikkeling is hand in hand gegaan met een hoge (ervaren) brede welvaart, dit blijkt uit het onderzoek van RaboResearch. En ook uit voorgaande hoofdstuk in deze Monitor. Toch staat de Achterhoek de komende decennia voor uitdagingen. Vooral in de transitie van het bedrijfsleven naar een duurzame en inclusieve economie. Een aanzienlijke groep bedrijven loopt voorop, maar er is ook een grote groep bedrijven die moeilijker in beweging komt. Deze spreiding is in de Achterhoek groter dan regio's elders in het land.

RaboResearch heeft zeven opgaven en praktische aanbevelingen voor een toekomstbestendige economie in de Achterhoek. Deze opgaven staan niet los van elkaar maar moeten in samenhang met elkaar worden opgepakt.

Samenvatting

De economie van de Achterhoek heeft zich in de afgelopen decennia solide ontwikkeld. Deze ontwikkeling ging hand in hand met een hoge brede welvaart: de Achterhoek heeft de op één na hoogste brede welvaart van Nederland. Toch staat de regio de komende decennia voor uitdagingen, vooral in de transitie van het bedrijfsleven naar een duurzame en inclusieve economie. Een aanzienlijke groep bedrijven loopt voorop, maar er is ook een forse groep bedrijven die moeilijker in beweging komt. Deze spreiding is in de Achterhoek groter dan in regio's elders in het land. In deze studie schetsen we zeven opgaven voor een toekomstbestendige Achterhoek. Deze opgaven staan niet los van elkaar en kunnen alleen in samenhang met elkaar worden opgepakt.

1. Initiatieven van onderop (bottom-up) zijn onmisbaar voor een toekomstbestendige Achterhoek. Oplossingen voor bestaande uitdagingen moeten nog meer vanuit de mensen en bedrijven uit de Achterhoek komen. Door meer ruimte te geven aan deze bottom-up initiatieven krijgen straten, buurten, dorpen en bedrijventerreinen de mogelijkheid om met vernieuwende oplossingen te komen. Ook zorgt dit voor meer betrokkenheid en eigenaarschap onder de Achterhoekers en sluit aan bij hun mentaliteit.
2. Vertel en verspreid het verhaal van de Achterhoek. Communiceer als regio goed over de uitdagingen en over de initiatieven om deze aan te gaan. Schets niet alleen doemscenario's, maar benadruk juist ook de kansen en mogelijkheden.

Geef Achterhoekers de mogelijkheid hieraan een bijdrage te leveren. Met goede storytelling bereik je meer Achterhoekers, ook burgers en ondernemers die nu nog moeilijk te bereiken zijn.

3. Creëer ruimte om te experimenteren. De Achterhoek wil een voorbeeldregio zijn. Dat kan door meer ruimte te bieden voor experimenten om uitdagingen aan te gaan op thema's als wonen, groene energie, toekomstige landbouw en talentbehoud. De Achterhoek is een eigenwijze regio die een eigen koers wil varen. Dit biedt kansen voor kleinschalige projecten in lokale gemeenschappen (opgave 1), maar vraagt ook om een omslag in denken. Fouten maken hoort erbij en er moet geen afrekencultuur heersen. Het is belangrijk om te monitoren wat werkt en om de successen te delen (opgave 2).
4. Verbind ondernemers. Kennisdeling tussen bedrijven is onmisbaar om innovatie te stimuleren en transities te versnellen. Bedrijven kunnen immers veel van elkaar leren. Toch zijn nog niet alle ondernemers in de Achterhoek goed met elkaar verbonden. Er is al een goede basis: veel kennis is aanwezig en ondernemers geven aan dat ze nog zeker stappen kunnen maken in de transitie naar een meer duurzame en inclusieve economie.
5. Gemeenten in de Achterhoek zouden nog meer samen moeten optrekken en denken in het belang van de Achterhoek als geheel. Veel uitdagingen waarvoor de gemeenten staan, kunnen alleen op regionale schaal worden aangepakt. Hoewel er al een sterke samenhang is tussen de gemeenten, hebben ze elk hun eigen identiteit en belangen. Een sterkere regionale samenwerking vereenvoudigt de samenwerking met andere regio's, ook over de grens. Dit is van belang voor de Achterhoek, aangezien de regio een aantal belangrijke elementen mist die nodig zijn voor een toekomstbestendige economie, zoals hoger onderwijsinstellingen en voldoende instroom van gekwalificeerd personeel.
6. Geef jongeren een stem en betrek ze bij de visievorming voor de Achterhoek. De regio heeft moeite om jongeren vast te houden. Dit heeft gevolgen voor de leefbaarheid van de regio en de continuïteit van het bedrijfsleven. Bind jongeren door in te zetten op voorzieningen die op hen zijn gericht.
7. Creëer ontmoetingsplekken voor start-ups en scale-ups. Zij kunnen de dragers zijn van de economie van de toekomst. Schaal bestaande initiatieven op: niet één bedrijf, maar een heel terrein met een netwerk van bedrijven. Centreer dit en creëer massa: geen gesloten groep bedrijven, maar stimuleer juist open innovatie waarbij ook ruimte is voor bedrijven buiten de gevestigde orde.

Volledige studie: Sander, F., R. Aalders en O. Raspe (2024). *Een toekomstbestendige economie in de Achterhoek: Zeven opgaven en praktische aanbevelingen*. Utrecht: RaboResearch. Beschikbaar via: <https://www.rabobank.nl/kennis/d011451474-zeven-opgaven-voor-een-toekomstbestendige-economie-in-de-achterhoek>.

2 Economie

Wat valt op?

- De Achterhoek is een regio van familiebedrijven. Van de bedrijven met tenminste 2 werkzame personen is 66 procent een familiebedrijf (landelijk, 62 procent). Daarentegen telt de Achterhoek relatief minder zzp'ers. Deze groep ondernemers is in Nederland met bijna een factor drie toegenomen sinds 2007. In de Achterhoek was dit bijna een factor twee.
- De toename van de werkgelegenheid vlakt af. De werkgelegenheid is met 1,9 procent gestegen tegenover 2,5 procent landelijk. In de vijf jaren daarvoor ontwikkelde de werkgelegenheid zich sterker dan landelijk.
- De Achterhoek heeft een profiel van Agro, Food en Maakindustrie. Dit wordt onderschreven door de werkgelegenheidsontwikkeling van deze topsectoren. De Foodsector is het sterkst gegroeid sinds 2014, met +40 procent. De maakindustrie blijft de meeste werkzame personen tellen.

2.1 Bedrijfsvestigingen

Aan de hand van cijfers over aantallen en soorten vestigingen in de Achterhoek geven we een indruk van de aard en ontwikkeling van de bedrijvensvoorraad in de regio. De dynamiek van bedrijfsvestigingen geeft een indruk van de vitaliteit en het verander- en aanpassingsvermogen van de regionale economie.

Aantal bedrijfsvestigingen neemt toe, maar minder hard dan landelijk

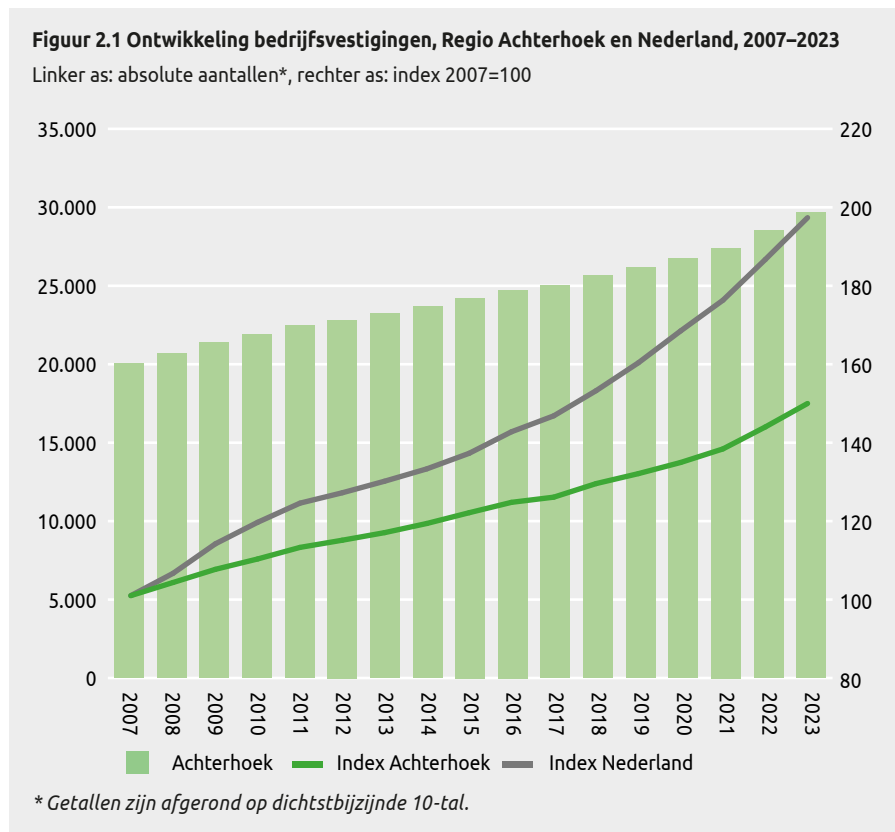
In april 2023 telde de Achterhoek 29.700 vestigingen van bedrijven en instellingen.^{4,5} Het aantal vestigingen was per saldo 4,1 procent hoger dan een jaar eerder (+1.180). Op landelijk niveau bedroeg de stijging 5,7 procent. Uiteindelijk is over langere periode, van 2007 tot en met 2023, het aantal bedrijfsvestigingen in de Achterhoek per saldo met 48,2 procent (+9.670) gestegen. In dezelfde periode bedroeg in Nederland als geheel de toename 94,8 procent. Er is een duidelijk verschil in dynamiek tussen de Achterhoek en Nederland. Er is sprake van een jaarlijkse structureel mindere toename: het verschil met de Nederlandse ontwikkeling wordt jaarlijks groter.

Vooral groei eenmanszaken

De toename van het aantal vestigingen in de Achterhoek is hoofdzakelijk toe te schrijven aan de ontwikkeling van het aantal eenmanszaken (vestigingen met één werkzame persoon, zoals onder andere zelfstandigen en zzp'ers). In april 2023 telde de Achterhoek 16.810 eenmanszaken. Dit waren er 690 meer dan in 2022, een toename van 4,3 procent. Landelijk was deze toename 8,4 procent. Deze ontwikkeling weerspiegelt de tendens van toenemende flexibilisering van de economie: minder personen in loondienst en meer zelfstandigen die flexibel in te huren zijn. Bovendien hangt de groei samen met de krapte op de arbeidsmarkt. In toenemende mate maken werknemers de keuze om als zelfstandige aan de slag te gaan in plaats van als werknemer in loondienst (te blijven); er is voldoende werk en mede door fiscale regelingen is de vergoeding doorgaans hoger dan wanneer werkzaam in loondienst. Naar verwachting zal aan de jarenlange sterke toename van het aantal zzp'ers een einde komen door aangepaste wetgeving (de uitwerking van de aanbevelingen van de commissie Borstlap). In meerdere sectoren zoals de kinderopvang, het onderwijs en de beveiligingsbranche zien we dat bedrijven en instellingen werkenden weer vaker een vast arbeidscontract aanbieden.

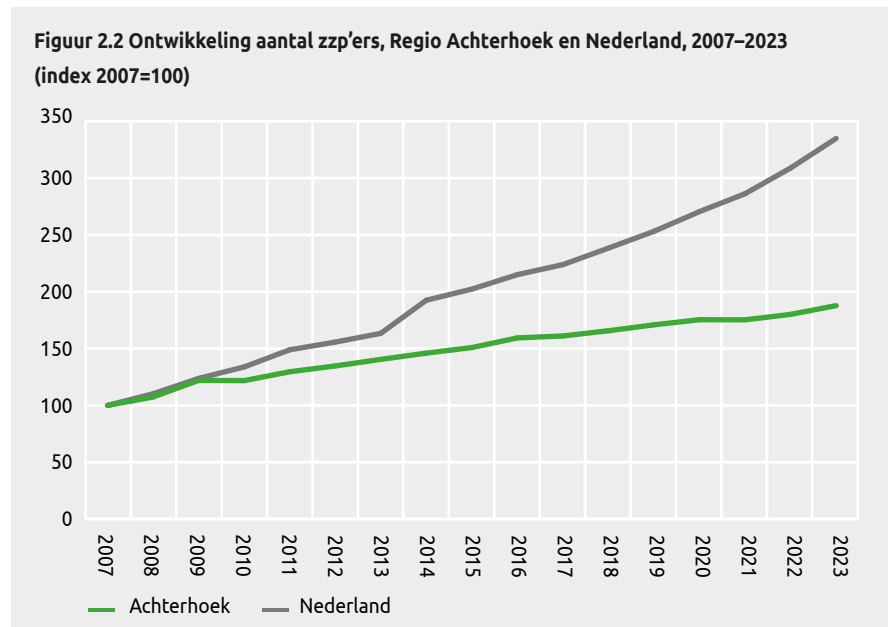
⁴ Een bedrijf kan uit meerdere vestigingen of filialen bestaan. Deze kunnen zich in verschillende regio's bevinden, wat bijvoorbeeld geldt voor filialen van winkels en bedrijven met meerdere productielocaties. Omdat arbeid plaatsvindt op een specifieke locatie, is dit ook de insteek bij de registratie van werkgelegenheid. Zo kan de werkgelegenheid aan de juiste regio worden toegedeeld.

⁵ De Provinciale Werkgelegenheidsenquête (PWE) die de provincie Gelderland uitbrengt corrigeert ieder jaar de werkgelegenheids- en vestigingcijfers van voorliggende jaren. Hierdoor kunnen de in een bepaald jaar vastgestelde cijfers afwijken van die uit de jaren daarvoor.

Bron: PWE, 2024. Bewerking: Team Moventem

De trend van flexibilisering maakt de economie aan de ene kant veerkrachtiger: de inzet van flexibele arbeid is snel aan te passen aan de vraag. De keerzijde is dat risico's van conjuncturele schokken en de daarmee gepaard gaande onzekerheid in toenemende mate zijn komen te liggen bij de flexibele schil op de arbeidsmarkt. Dit maakt een regionale economie met relatief veel zelfstandigen en zzp'ers ook extra kwetsbaar. Het aantal vestigingen in de overige grootteklassen is (verhoudingsgewijs) niet of nauwelijks veranderd. Zo nam ten opzichte van 2023 het aantal microvestigingen (2–9 werkzame personen) af met 110 vestigingen (-1,8 procent) en het aantal vestigingen in het midden- en kleinbedrijf (10–200 werkzame personen) nam toe met 30 vestigingen (+1,7 procent). Het aantal grote vestigingen (200 werkzame personen of meer) nam toe met 7 vestigingen. Door de afronding op 10-tallen die standaard wordt toegepast op de PWE-cijfers is deze ontwikkeling echter niet zichtbaar in figuur 2.3.

Bron: PWE, 2024. Bewerking: Team Moventem

Bovengemiddeld aantal familiebedrijven

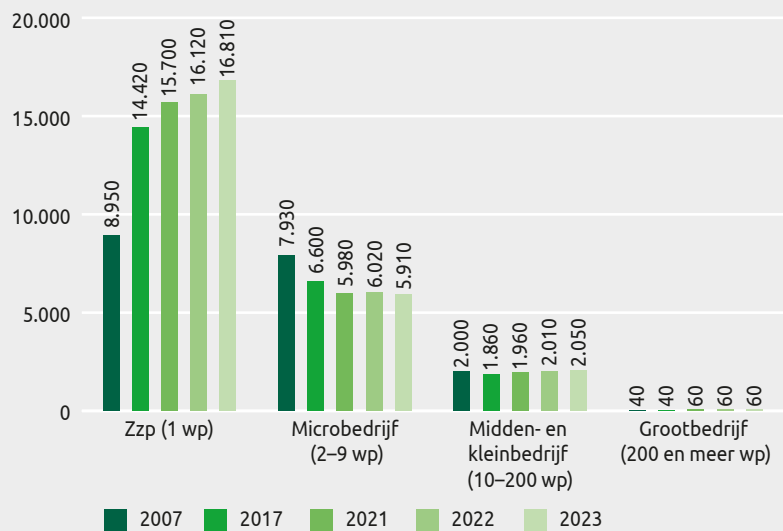
De Achterhoekse bedrijvenpopulatie bestaat voor een belangrijk deel uit familiebedrijven. In 2022 waren er in totaal 35.650 vestigingen van bedrijven en instellingen in de Achterhoek (CBS-definities⁶). In brede zin waren er ruim 30.400 vestigingen van bedrijven in familie-eigendom en 5.200 niet in familie-eigendom. Van de vestigingen in familie-eigendom was het merendeel (22.245) een vestiging met 1 werkzaam persoon. Dit zijn vooral eenmanszaken zonder personeel en besloten vennootschappen (bv's) zonder personeel die uit één juridische eenheid bestaan. Uiteindelijk zijn er in de Achterhoek 8.175 vestigingen die als familiebedrijf aangemerkt kunnen worden.

⁶ Doordat gebruik is gemaakt van CBS-definities verschillen de cijfers over aantallen bedrijfsvestigingen van de aantallen die geregistreerd zijn in de provinciale vestigingen- en werkgelegenheidsregisters (PWE) die we gebruiken in de rest van de Achterhoek Monitor.

Definitie familiebedrijven

Het CBS volgt de definitie van de Europese Commissie uit 2009. Een familiebedrijf is een bedrijf, waarbij één familie direct of indirect een meerderheid van zeggenschap heeft (bij beursgenoteerde bedrijven 25 procent). De familie moet formeel betrokken zijn bij het bestuur en het bedrijf moet ook juridisch overdraagbaar zijn. Volgens deze definitie zijn ook alle bedrijven met 1 werkzaam persoon familiebedrijven. Het CBS heeft ervoor gekozen om deze bedrijven mee te nemen in de groep 'bedrijven in familie-eigendom' maar niet in de groep 'familiebedrijven'. De groep familiebedrijven betreft alleen bedrijven met twee of meer werkzame personen.

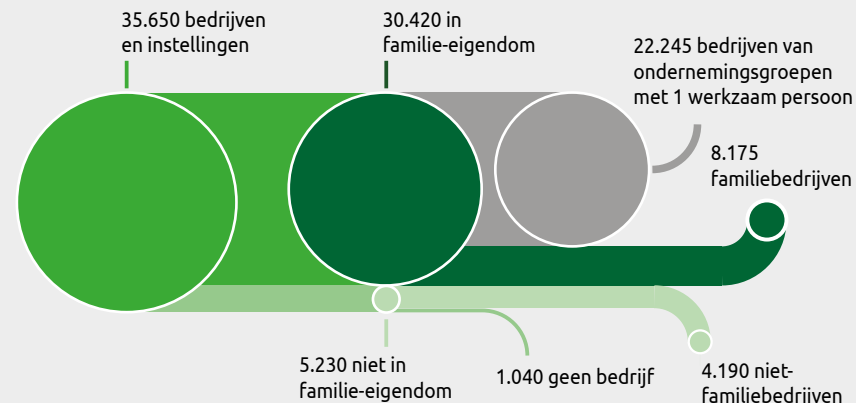
Figuur 2.3 Ontwikkeling aantal vestigingen naar grootteklasse, Regio Achterhoek, 2007, 2017, 2021, 2022, 2023*

* Getallen zijn afgerond op dichtstbijzijnde 10-tal.

Bron: PWE, 2024. Bewerking: Team Moventem

Figuur 2.4 Verdeling aantal vestigingen naar eigendom, Regio Achterhoek, 2022*

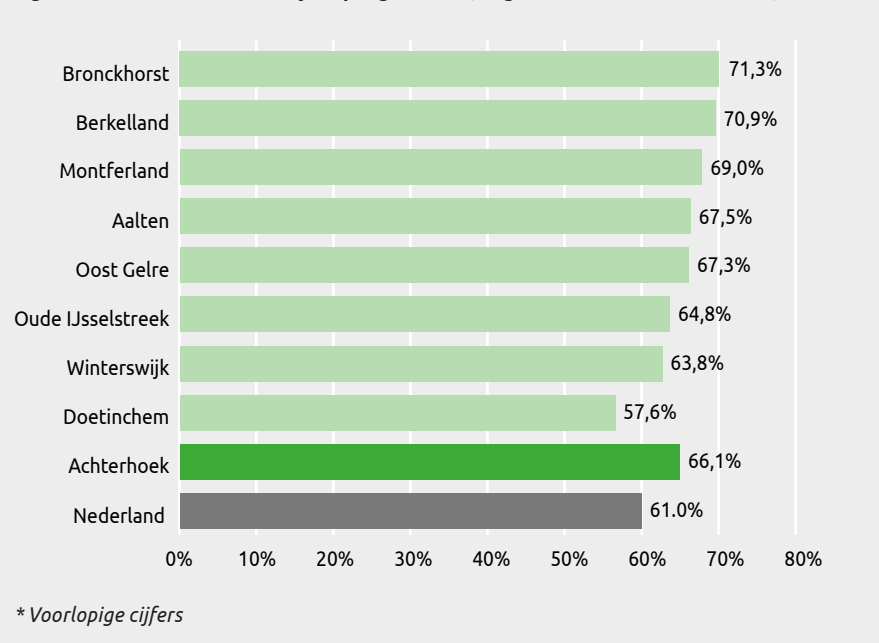
* Voorlopige cijfers

Bron: CBS, 2023. Bewerking: Team Moventem

In 2022 was van alle vestigingen van bedrijven in de Achterhoek 84 procent in familie-eigendom. Van de bedrijven met tenminste 2 werkzame personen is 66 procent een familiebedrijf (landelijk percentage: 62 procent); per saldo telt de Achterhoek dus relatief meer familiebedrijven dan Nederland als geheel. Dit is op basis van de meest gangbare maatstaf, waarbij het beeld niet wordt vertroebeld door het hoge aantal zelfstandigen. Zelfstandigen zijn namelijk moeilijk te kwalificeren als familiebedrijf of niet-familiebedrijf.⁷

Binnen de regio is er een aanzienlijke variatie in het aandeel familiebedrijven per gemeente. Het aandeel familiebedrijven ten opzichte van niet-familiebedrijven blijkt hoger in de niet- of weinig stedelijke gemeenten en het laagst, met 57 procent, in de meest verstedelijkte gemeente: Doetinchem. Koploper is de gemeente Bronckhorst met afgerond 72 procent familiebedrijven. Het grotere aandeel familiebedrijven in plattelandsgebieden wordt onder andere verklaard door de sterke aanwezigheid van agrarische bedrijven, die vaak een familiebedrijf zijn.

⁷ De beschikbare CBS-data over familiebedrijven staan niet toe om ontwikkelingen over een lange periode in beeld te brengen. Met ingang van 2019 is het UBO-register als nieuwe bron aan de methode toegevoegd. Hierdoor zijn voor de tabellen met betrekking tot het kenmerk zeggenschap breuken ontstaan met de tijdreeksen uit eerder onderzoek. We presenteren daarom alleen gegevens over het jaar 2022.

Figuur 2.5 Aandeel familiebedrijven per gemeente, Regio Achterhoek en Nederland, 2022*

Bron: CBS, 2023. Bewerking: Team Moventem

2.2 Banen

Aan de hand van cijfers over de omvang en aard van de werkgelegenheid geven we een beeld van de stand en diverse ontwikkelingen ten aanzien van de arbeidsvraag in de Achterhoek.

Toename werkgelegenheid vlakt af

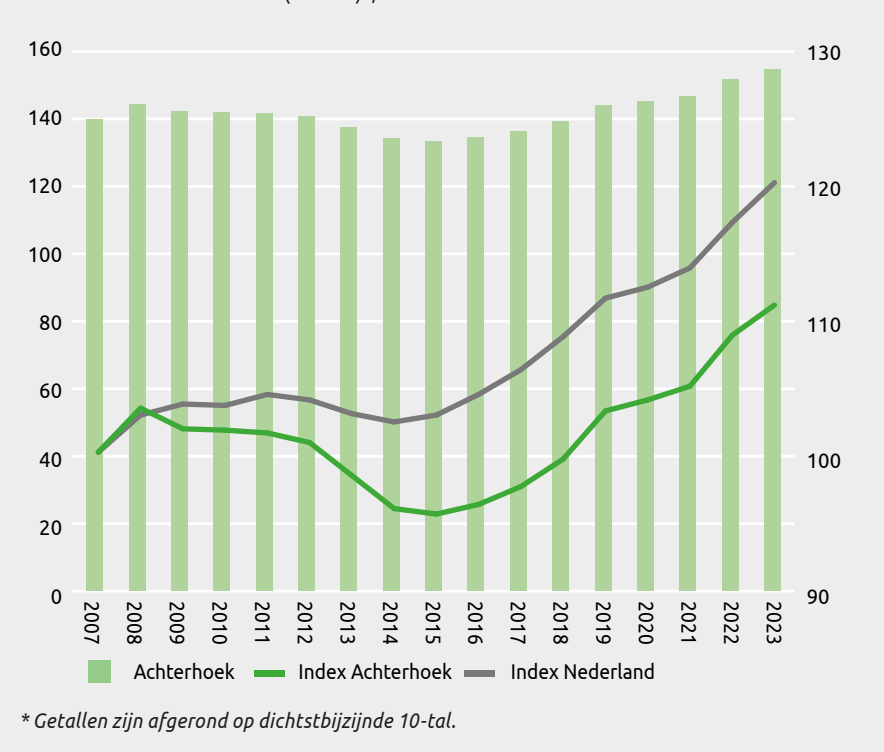
Gemeten op 1 april 2023 waren er 152.450 personen werkzaam in de Achterhoek; 2.900 meer dan in 2022. De werkgelegenheid in de regio steeg daarmee met 1,9 procent tegenover 2,5 procent landelijk. In tegenstelling tot vorig jaar was de groei minder groot dan landelijk. Toen steeg in de Achterhoek het aantal werkzame personen met 3,6 procent tegenover 2,9 procent landelijk.

Over de langere termijn, van 2007 tot 2023, is de werkgelegenheid in de Achterhoek per saldo met 10,7 procent toegenomen. In dezelfde periode bedroeg deze in Nederland als geheel 19,6 procent. Het ontstane verschil is vooral het gevolg van

de negatieve werkgelegenheidsontwikkeling waar tot 2014 sprake van was in de Achterhoek. Vanaf dat moment is er meer sprake van een gelijk opgaande ontwikkeling zonder dat daarbij de Achterhoek inloopt.

Figuur 2.6 Ontwikkeling werkzame personen, Regio Achterhoek en Nederland, 2007–2023

Linker as: absolute aantallen (x 1.000)*, rechter as: index 2007=100

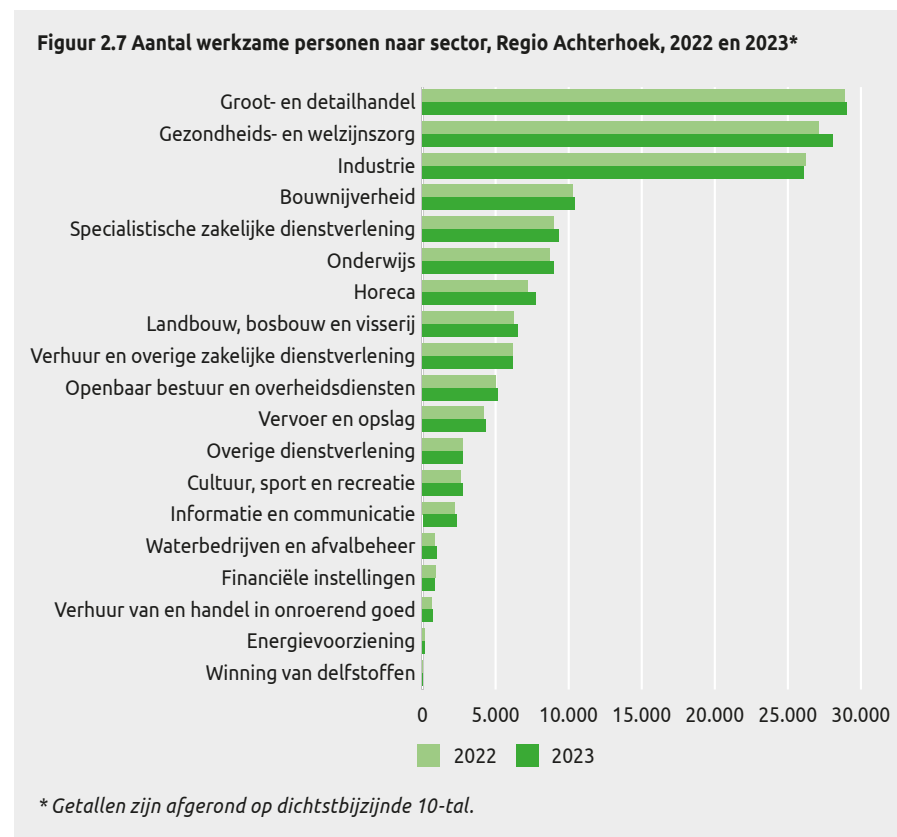
Bron: PWE, 2024. Bewerking: Team Moventem

Meer dan helft van de Achterhoekse banen in handel, zorg en industrie

Als we kijken naar de verdeling van de werkgelegenheid over de verschillende sectoren in de Achterhoek (Standaard Bedrijfsindeling – SBI⁸), dan blijken in 2023 drie sectoren tezamen verreweg – afgerond 55 procent – de meeste werkgelegenheid voor hun rekening te nemen. Het gaat om de sectoren Groot- en detailhandel (29.040 werkzame

8 De Standaard Bedrijfsindeling (SBI) biedt een hiërarchische indeling van alle economische activiteiten, ofwel alle op de productie van goederen of diensten gerichte activiteiten, zowel van het bedrijfsleven als van de overheid. Meer gedetailleerde informatie en achtergronden over de SBI zijn beschikbaar op: <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/methoden/classificaties/overzicht/sbi/default.htm>.

personen, aandeel van 19,1 procent), Gezondheids- en welzijnszorg (28.080; 18,4 procent) en Industrie (26.090; 17,1 procent). Ter vergelijking: op landelijk niveau zijn deze sectoren gezamenlijk verantwoordelijk voor 42,1 procent van de werkgelegenheid.

Bron: PWE, 2024. Bewerking: Team Moventem

Ten opzichte van een jaar eerder is het aantal werkzame personen in deze sectoren in totaal met 950 toegenomen. Tegelijk laten de drie sectoren onderling een afwijkende ontwikkeling van de werkgelegenheid zien. De Industrie kent een lichte afname van de werkgelegenheid (-160 werkzame personen ten opzichte van 2022). De Gezondheids- en welzijnszorg en de Groot- en detailhandel laten beiden een toename van de werkgelegenheid zien van respectievelijk 960 en 150 werkzame personen.

Naast Industrie is Financiële instellingen één van de twee sectoren waarin de werkgelegenheid in het afgelopen jaar is afgenomen. Zo liet Financiële instellingen een

banenverlies van bijna 10 procent zien in één jaar. Deze sector kent een gestage afname van werkgelegenheid; in 2023 werkten er ongeveer 820 personen, terwijl er in 2007 nog ruim 1.800 personen werkzaam waren.

Cultuur, sport en recreatie en Horeca kenden beide een toename van de werkgelegenheid van meer dan 5 procent, wat overeenkomt met 650 werkzame personen. Voor deze relatief kleine sectoren is dit naar verhouding een grote toename. Overigens laat de sector Winning van delfstoffen ook een toename van boven de 5 procent zien. Maar met een omvang van 40 werkzame personen in de Achterhoek gaat het, in absolute aantallen, om een toename van slechts enkele werkzame personen. De overige sectoren laten allen een toename zien van enkele honderden werkzame personen in het afgelopen jaar.

Transformatie naar diensteneconomie zet door

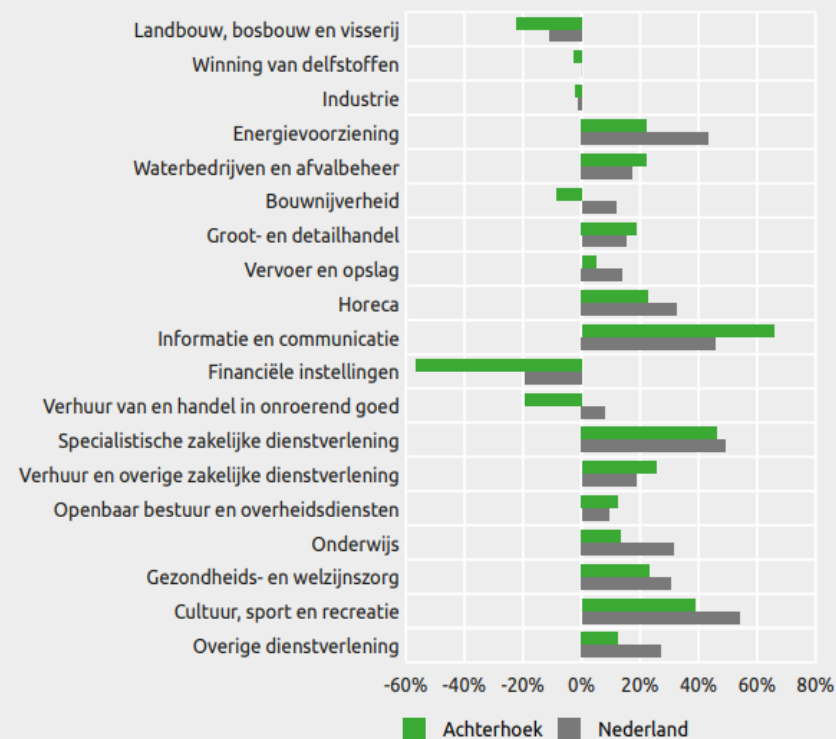
Bij Achterhoekse bedrijven en instellingen werken in 2023 per saldo 14.680 meer personen dan in 2007. In totaal zijn er in deze periode 4.560 banen bij krimpende sectoren verdwenen en hebben Achterhoekse werkgevers in deze periode 19.240 nieuwe banen gecreëerd. Van de nieuwe banen was 99 procent te vinden in een dienstverlenende sector. En van de verdwenen banen bevond zich 73 procent in de producerende sectoren, ook wel stuwende sectoren genoemd. Slechts twee sectoren in de dienstverlening – Financiële instellingen en de Verhuur van en handel in onroerend goed – laten een daling in de werkgelegenheid zien. Deze sectoren telden in 2023 1.230 minder werkzame personen in vergelijking tot 2007. De Gezondheids- en welzijnszorg en de Groot- en detailhandel laten de sterkste toename van de werkgelegenheid zien. In deze sectoren is de werkgelegenheid met 9.850 personen gestegen. Dit is 67 procent van de totale groei in deze periode.

Als we nader inzoomen op de ontwikkeling per sector dan blijken de drie dominante sectoren niet de sectoren te zijn die over de langere termijn het sterkst gegroeid zijn. De sterkste relatieve banengroei is te vinden in de sector Informatie en communicatie. Het aantal banen in deze relatief kleine sector nam in vijftien jaar tijd toe van 1.220 naar 2.320; een groei van 90,5 procent. Andere sterke groeisectoren waren Specialistische zakelijke dienstverlening (+62,2 procent), Cultuur, sport en recreatie (+58,7 procent) en Verhuur en overige zakelijke dienstverlening (+54,2 procent).

In enkele sectoren is de Achterhoekse werkgelegenheid over langere termijn afgenomen. In de periode 2007–2023 daalde het aantal werkzame personen, zoals eerder genoemd, het meest in de sector Financiële instellingen (-56,4 procent). Andere grote dalers zijn de Agrarische sector (-21,1 procent) en Verhuur van en

handel in onroerend goed (-19,4 procent). Opvallend is verder de afname die heeft plaatsgevonden in de Bouwnijverheid (-8,7 procent) en de Industrie (-2,2 procent).

Figuur 2.8 Relatieve ontwikkeling werkgelegenheid naar sector, Regio Achterhoek en Nederland, 2007-2023

Bron: PWE, 2024. Bewerking: Team Moventem

2.3 Regionale clusters

Naar analogie van het nationale topsectorenbeleid⁹ heeft de Provincie Gelderland, die jaarlijks de Provinciale Werkgelegenheidsenquête (PWE) uitbrengt, negen regio-specifieke clusters van bedrijven en instellingen benoemd, die als sterk en kansrijk gezien worden. Het gaat om de clusters Agro-complex, Creatieve industrie, Energie &

⁹ Voor meer details over de samenstelling van de clusters verwijzen we naar de definities 'Top- en aandachtssectoren Statistisch Zakboek Gelderland'.

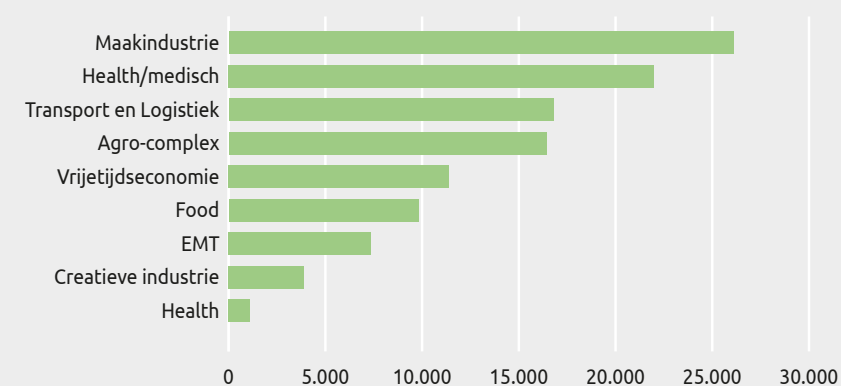
milieutechnologie (EMT), Food, Health, Health/medisch, Maakindustrie¹⁰, Transport & logistiek en Vrijetijdseconomie.

Bij het in kaart brengen van de ontwikkeling van de regionale clusters gebruiken we niet alleen data over de werkgelegenheidsontwikkeling maar ook cijfers over de toegevoegde waarde van deze clusters. De cijfers zijn helaas niet vanaf 2007 beschikbaar, maar vanaf 2014. Vandaar dat we hier in tegenstelling tot eerdere paragrafen de ontwikkeling van 2014 tot en met 2023 beschrijven.

Maakindustrie en Health/medisch grootste clusters

In 2023 waren 87.420 personen werkzaam in de negen regionale clusters in de Regio Achterhoek. Daarmee waren de clusters goed voor 57,3 procent van de totale werkgelegenheid in de regio. Ter vergelijking: op landelijk niveau hebben de clusters bij elkaar een aandeel van 48,1 procent.

Figuur 2.9 Aantal werkzame personen naar regionaal cluster, Regio Achterhoek, 2023

Bron: LISA, 2024. Bewerking: Team Moventem

Van de negen clusters is de Maakindustrie de grootste in termen van aantal banen. In 2023 was dit cluster goed voor 26.090 arbeidsplaatsen. Andere grote clusters zijn Health/medisch (21.970 werkzame personen), Transport & logistiek (16.970) en Agro-complex (16.435).

¹⁰ De Maakindustrie is een term die de Provincie Gelderland hanteert in de definitie van de 'Top- en aandachtssectoren'. De bedrijvigheid die valt onder de Maakindustrie is gelijk aan de 'Industrie' in de overige delen van dit rapport.

Met elk meer dan 15.000 banen vormen deze clusters dan ook een belangrijk fundament van de regionale economie. Het cluster Health (zie ook kader) is naar werkzame personen het kleinste cluster (1.090 werkzame personen).

Health en Health/medisch

Twee clusters zijn gericht op de medische wereld. Het lijkt dubbelop, een afzonderlijk cluster voor Health en een cluster voor Health/medisch. Onder Health wordt verstaan de productie en distributie van en onderzoek naar medicijnen, medische technologie en medische hulpmiddelen. Dit is de producentenkant. Terwijl het Health/medisch alle zorgverleners bevat die deze producten en diensten gebruiken in hun zorg voor patiënten. Dit kan gezien worden als de consumentenkant.

Grote verschillen in ontwikkeltempo

De werkgelegenheid in de clusters ontwikkelt zich op verschillende snelheden. Zes van de negen clusters overtreffen de lange termijn werkgelegenheidsgroei van de Achterhoek tussen 2014 en 2023. Alleen Agro-complex, Energie en Milieutechnologie (EMT) en Maakindustrie laten een minder sterke groei zien.

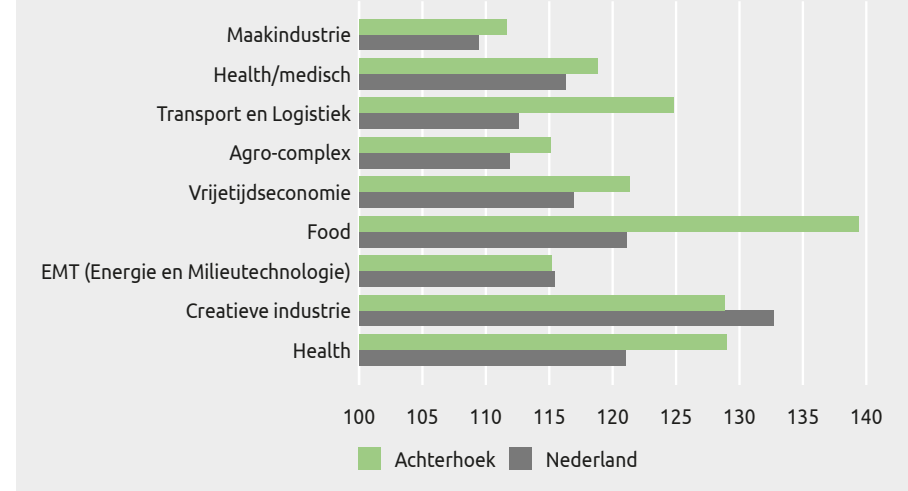
De werkgelegenheid van alle Achterhoekse clusters is in de periode 2014–2023 toegenomen. In vergelijking met Nederland zijn de verschillen in ontwikkeling tussen de clusters echter groot. Food, Health, Transport en Logistiek en Vrijtijdseconomie laten in vergelijking met Nederland een sterkere ontwikkeling zien. Deze clusters laten een toename van de werkgelegenheid van meer dan 20 procent zien. Met als uitschieter Food: de werkgelegenheid in dit cluster groeide zelfs met 39 procent.

Het cluster Creatieve industrie blijft qua ontwikkeling van het aantal werkzame personen achter bij de Nederlandse ontwikkeling (28,8 tegenover 32,7 procent). Het grootste Achterhoekse cluster – de Maakindustrie – ontwikkelt zich ook sterker dan de gehele Nederlandse Maakindustrie (respectievelijk 11,6 en 9,4 procent). Naar aantal werkzame personen is de toename in Health/medisch (+3.470) en de Maakindustrie (+3.335) het grootst geweest. Het betreft hier de periode 2014-2023. Over de periode 2007-2023 was de werkgelegenheidsontwikkeling van de Maakindustrie zoals eerder genoemd negatief, -2,2 procent (-580 werkzame personen).

Clusters Agro-complex, Food en Maakindustrie kenmerken de regio

Regio's laten zich doorgaans typeren door de economische activiteiten waarin zij specifiek uitblinken. Dit zijn de activiteiten waarin zij sterk zijn. Een hoge mate van specialisatie in een bepaalde sector is een uiting van regionale productievoordelen en

Figuur 2.10 Ontwikkeling werkgelegenheid per regionaal cluster, Regio Achterhoek en Nederland, 2014–2023 (index 2014=100)

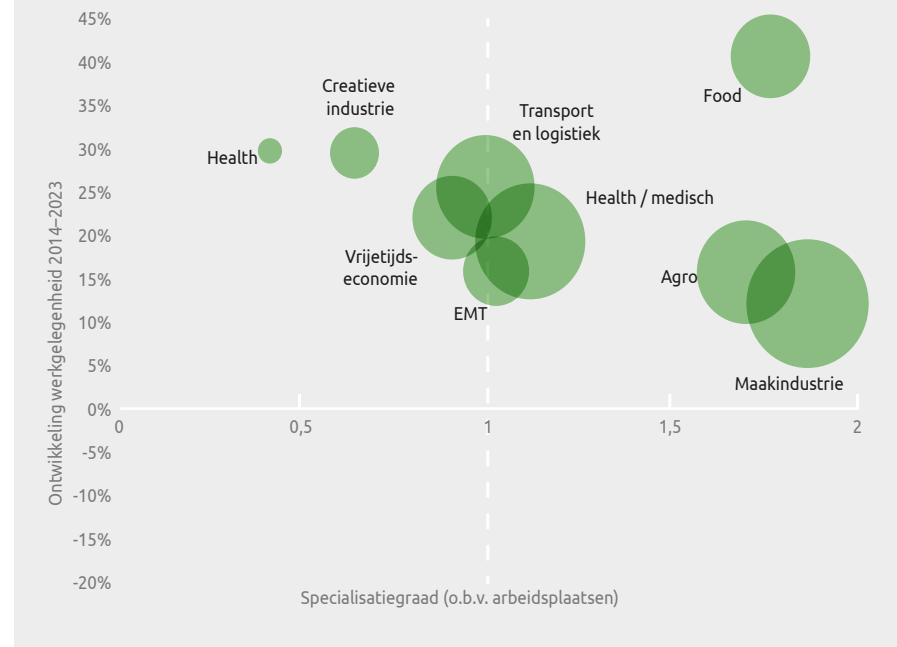
Bron: LISA, 2024. Bewerking: Team Moventem

daarmee van concurrentiekracht. De grootte van een sector, of cluster, uitgedrukt in werkgelegenheid, zegt op zichzelf weinig over de mate van specialisatie van de betreffende sector. Immers de sector kan in alle regio's groot zijn, denk daarbij aan de (detail)handel. Om een indruk te krijgen van de mate van specialisatie van een sector, en dus de concurrentiekracht ten opzichte van de rest van Nederland, wordt de specialisatiegraad per sector gebruikt: de mate waarin sectoren of clusters vertegenwoordigd zijn in de regio in vergelijking met de structuur van de Nederlandse economie (zie uitleg bij figuur 2.11).

In figuur 2.11 staan drie clusters aan de rechterkant van de verticale-as. Het gaat om Agro-complex, Food en Maakindustrie en bepalen derhalve het gezicht van de Achterhoekse economie. Deze clusters zijn (in verschillende mate) bovengemiddeld aanwezig in de totale economie van de Achterhoek, in vergelijking met de Nederlandse economie. Voor deze drie clusters geldt dat ze meer dan anderhalf maal zoveel werkgelegenheid tellen als op basis van het Nederlands gemiddelde zou mogen worden verwacht. De overige clusters zijn gepositioneerd nabij of links van de y-as van de figuur. Hoe verder naar links, des te kleiner is het economisch belang van de betreffende clusters voor de Achterhoek in vergelijking met het belang van deze clusters landelijk.

Daarnaast zijn alle clusters boven de horizontale as gepositioneerd. De werkgelegenheid is ten opzichte van 2014 voor alle clusters toegenomen. Het Food cluster zelfs met bijna 40 procent. De grootte van de bollen laat de omvang van de werkgelegenheid zien in 2023. Health is de kleinste bol en daarmee ook de kleinste sector naar werkgelegenheid.

Figuur 2.11 Aantal werkzame personen naar regionaal cluster Regio Achterhoek, 2023 en ontwikkeling aantal werkzame personen en relatieve ontwikkeling t.o.v. Nederland, 2014–2023

Bron: LISA, 2024. Bewerking: Team Moventem

Hoe de figuren 2.11 en 2.12 te lezen?

De horizontale positie van de bollen drukt de mate van specialisatie uit op basis van de werkgelegenheid of toegevoegde waarde in het betreffende cluster. De verticale positie drukt de werkgelegenheids groei of toename in toegevoegde waarde uit. De grootte van de bollen weerspiegelt de absolute omvang van de clusters in aantal werkzame personen of toegevoegde waarde.

De figuur is op te delen in vier kwadranten die gevormd worden door twee dimensies: 1) het aandeel van ieder cluster in de werkgelegenheid/toegevoegde waarde in de Achterhoek ten opzichte van Nederland (de specialisatiegraad op de horizontale as), en 2) de groei van de werkgelegenheid/toegevoegde waarde in de Achterhoek (op de verticale as). Ten opzichte van Nederland als geheel is de Achterhoek sterk gespecialiseerd in de sectoren in het kwadrant rechtsboven.

Toegevoegde waarde als aanvullende maat voor economische prestaties

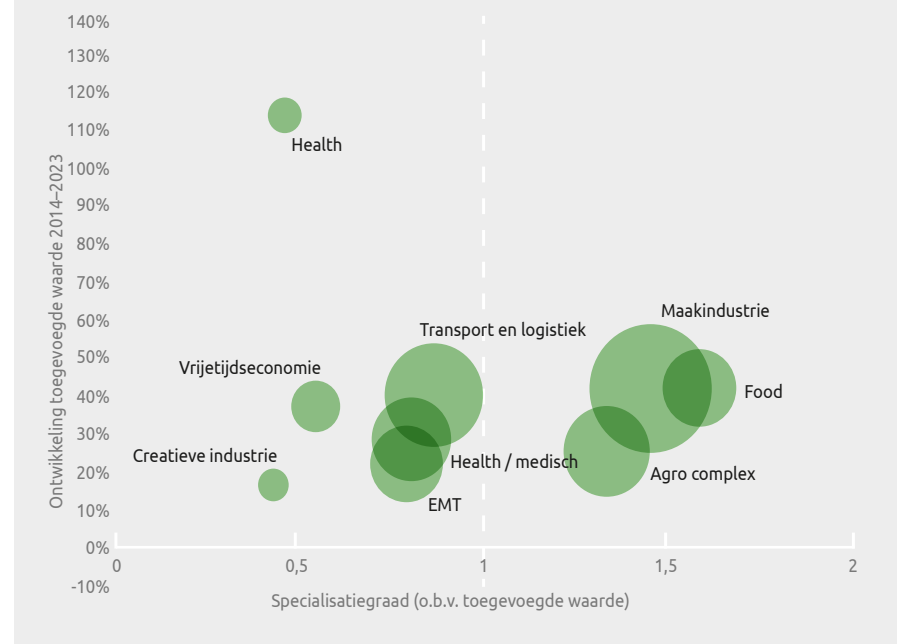
De economische ontwikkeling van een regio wordt vaak gerelateerd aan de ontwikkeling van het aantal arbeidsplaatsen of werkzame personen. De vraag die gesteld kan worden in de huidige tijd is of dit alleen wel zo'n goede maat is. Immers een succesvolle onderneming of regio die steeds slimmer werkt - zeker in het licht van de huidige tekorten op de arbeidsmarkt - zal meer producten willen maken met dezelfde of juist minder arbeidskrachten.

Toch is het niet zo gek om naar de werkgelegenheid te kijken om de ontwikkeling van de (regionale) economie te duiden. Werkgelegenheid is vanuit maatschappelijk oogpunt een belangrijke grootte. 'Arbeid adelt' wordt wel gezegd en deelname aan het arbeidsproces heeft dan ook zowel op individueel niveau (deelname aan de maatschappij, economische zelfredzaamheid) als op het niveau van de samenleving (draagvlak voorzieningen, lagere sociale lasten, impuls leefbaarheid, etc.) vele pluspunten.

Om inzicht te krijgen in het succes van verschillende sectoren in een regio is de werkgelegenheidsontwikkeling in afnemende mate een goede maat. Zo stoot bijvoorbeeld de financiële sector al jaren arbeidsplaatsen uit, maar kan de bankensector niet als een tanende sector worden gezien. We kunnen op basis van de dalende werkgelegenheidsontwikkeling niet concluderen dat het slecht gaat in deze branche. En, is de relatief beperkte ontwikkeling van het aantal arbeidsplaatsen in de Maakindustrie een zwakte of juist een sterkte? Vandaar dat we in de Achterhoek Monitor een aanvullende kijk op de economische ontwikkeling van de regio hebben geïntroduceerd: de toegevoegde waarde. Dit is het verschil tussen verkoop- en inkoopwaarde van een product of dienst. Zo koopt een bakker meel, gist, energie etc. in om brood te bakken. Het verschil tussen de inkoopkosten en de verkoopprijs van één brood is de toegevoegde waarde van één brood. Voor de regio geldt dit natuurlijk voor de inkoopwaarde en verkoopwaarde van alle producten en diensten.

Ten opzichte van de Achterhoek Monitor uit eerdere jaren is in deze editie gebruik gemaakt van cijfers die door het CBS zijn berekend op basis van een verbeterde methode. Hierdoor kan de toegevoegde waarde nauwkeuriger worden berekend. LISA, de leverancier van de regionale toegevoegde waarde-data heeft deze verbeterde methode toegepast voor de jaren 2014 – 2023. Door de methodewijziging is vergelijking met jaren voor 2014 helaas niet goed mogelijk. Cijfers uit eerdere Achterhoek Monitoren wijken door het gebruik van de nieuwe methode af van de hier gepubliceerde cijfers.

Figuur 2.12 Toegevoegde waarde naar regionaal cluster Regio Achterhoek, 2023 en ontwikkeling toegevoegde waarde en relatieve ontwikkeling t.o.v. Nederland, 2014–2023

Bron: LISA, 2024. Bewerking: Team Moventem

Toename toegevoegde waarde Achterhoekse clusters ¹¹

Alle regionale Achterhoekse clusters laten een toename van de toegevoegde waarde zien in de periode 2014-2023. Dat illustreert de bovenstaande figuur. Alle bollen staan

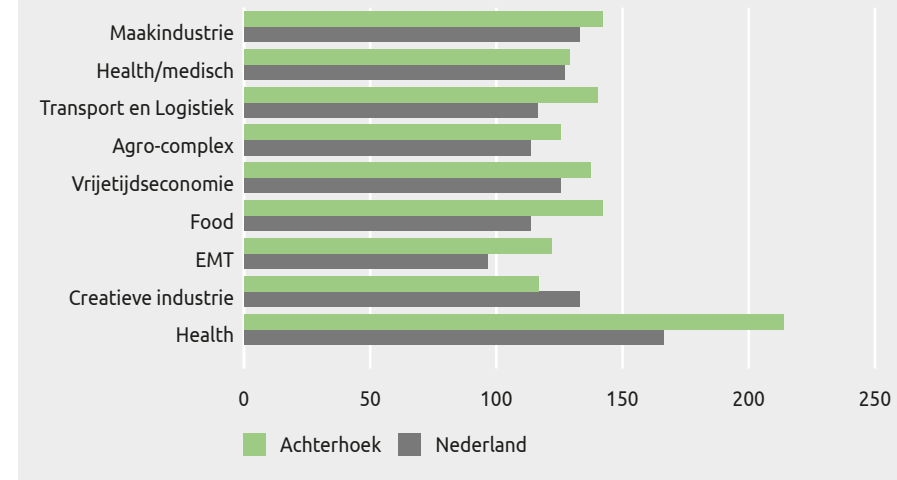
¹¹ De toegevoegde waarde is in deze monitor uitgedrukt in constante prijzen. Hierdoor is het mogelijk om de ontwikkeling te schetsen in het volume van de productie. De ontwikkeling als gevolg van prijsmutaties blijft daardoor buiten beschouwing.

boven de x-as. Health laat sinds 2014 een toename van de toegevoegde waarde van 113,9 procent zien. Een uitzonderlijke prestatie. Dit cluster staat op eenzame hoogte in figuur 2.12. Het is echter wel een kleine bol, dat betekent dat het naar toegevoegde waarde gerekend een niet zo omvangrijk cluster is. Health staat links van de y-as. Dit houdt in dat de toegevoegde waarde van het Health-cluster ten opzichte van Nederland relatief laag is.

In de overige clusters is de toename van de toegevoegde waarde aanmerkelijk minder. Zo laat Maakindustrie een toename van 42,1 procent zien, Food + 41,9 en Transport + 40,1 procent.

Evenals in de vorige figuur staan Agro-complex, Maakindustrie en Food rechts van de verticale as. Dat betekent dat deze clusters ook wat betreft toegevoegde waarde oververtegenwoordigd zijn in de regio. Daarbij kan terecht gesteld worden dat deze drie clusters het sterke economische gezicht van de regio bepalen. Niet alleen qua werkgelegenheid, maar ook op basis van toegevoegde waarde.

Figuur 2.13 Ontwikkeling toegevoegde waarde naar cluster Regio Achterhoek en Nederland, 2014–2023

Bron: LISA, 2024. Bewerking: Team Moventem

In vergelijking met de clusters in geheel Nederland valt op dat, met uitzondering van de Creatieve industrie, alle Achterhoekse clusters een sterkere relatieve ontwikkeling laten zien. De toegevoegde waarde voor zeven van de acht clusters is relatief sterker toegenomen dan in Nederland. Met name de Achterhoekse Health, EMT, Food en

Transport en Logistiek later een flinke sterkere toename van de toegevoegde waarde zien. Het zijn mooie cijfers voor de regionale clusters. Voor de totale economie geldt dat minder. De ontwikkeling van de toegevoegde waarde van de totale Achterhoekse economie blijft achter bij die van Nederland als geheel. Nam de toegevoegde waarde in de Achterhoek tussen 2014 en 2023 met 17,6 procent toe, in Nederland als geheel was dit 25,5 procent.

2.4 Bruto regionaal product en arbeidsproductiviteit

Het bruto regionaal product en de arbeidsproductiviteit zijn maten die de kracht van de totale regionale economie uitdrukken. Het zijn ook kengetallen die vaak gebruikt worden om regio's en landen met elkaar te vergelijken. Het geeft daarmee inzicht in de omvang van de economie.

De cijfers die gebruikt worden zijn voor de laatste twee jaar voorlopig, deze kunnen dus nog veranderen. Daarnaast staan in eerdere edities van de monitor afwijkende cijfers. Dit komt door een zogeheten revisie van de nationale rekeningen die het CBS heeft doorgevoerd. Bij deze revisie worden veranderingen in concepten, classificaties, methoden en bronnen in de nationale rekeningen doorgevoerd. Om reeksbreuken te voorkomen zijn ook de voorafgaande jaren opnieuw volgens de aangepaste methode berekend.

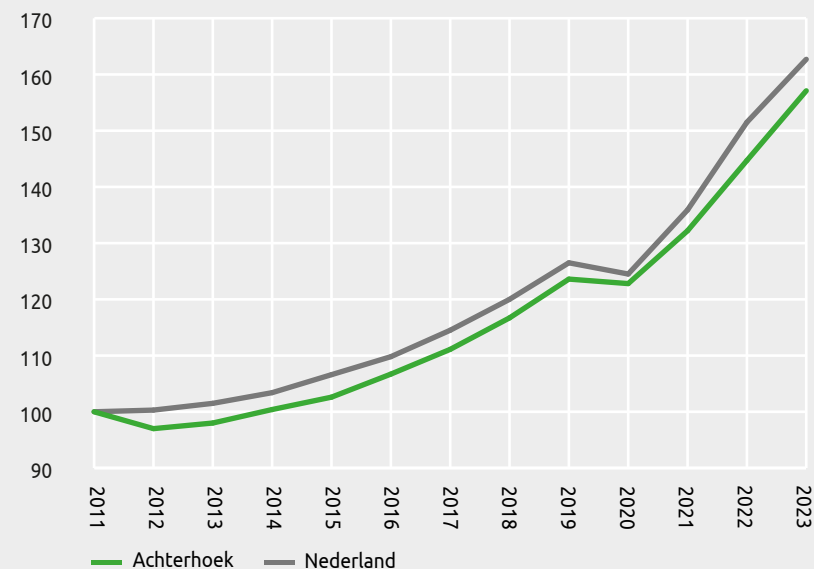
Groei bruto regionaal product blijft achter

Het bruto regionaal product (BRP) is een maat voor de omvang van de regionale economie. Het BRP is de totale toegevoegde waarde van alle in de regio geproduceerde finale goederen en diensten. Om verschillende gebieden met elkaar te vergelijken is het handig om het BRP te delen door het aantal inwoners. Immers niet elke regio telt evenveel inwoners. Zo ontstaat het BRP per inwoner. Dat is een gestandaardiseerde maat.

Voor de Achterhoek zijn alleen de cijfers voor de COROP-regio Achterhoek beschikbaar (zie kaart 3). Voor de COROP-regio bedroeg het BRP in 2023 € 17,5 miljard. In het eerste jaar van de COVID-19-crisis daalde het Achterhoekse BRP, maar relatief veel minder dan in Nederland als geheel. Het BRP van de Achterhoek daalde met 0,7 procent, het Nederlandse bruto binnenlands product (BBP) met 2,0 procent. In de COVID-19-jaren trad een snel herstel in van het BBP/BRP. Vanaf 2020 heeft het Achterhoekse BRP een groei laten zien van 27,9 procent. Het Nederlandse BBP laat evenwel een sterkere stijging zien sinds 2020 (30,8 procent).

Over een langere periode beschouwd is het Achterhoekse BRP, in constante prijzen, zich minder sterk aan het ontwikkelen dan het Nederlandse BBP. In de periode 2011–2023 is het Achterhoekse BRP per saldo met 57,1 procent toegenomen, voor Nederland bedraagt deze toename 62,7 procent.

Figuur 2.14 Ontwikkeling BRP en BBP, COROP-regio Achterhoek en Nederland, 2011–2023*
(index 2011=100)

* Gebaseerd op constante prijzen.

NB: 2022 en 2023 betreffen voorlopige cijfers

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

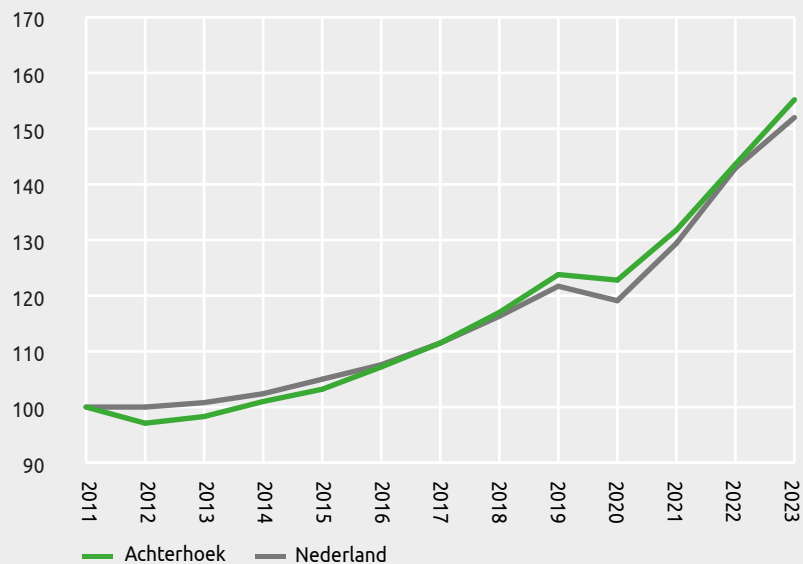
BRP per inwoner loopt op maar lager dan gemiddeld in Nederland

In tegenstelling tot het totale BRP maakt het BRP per inwoner een steilere ontwikkeling door dan het landelijke. Sinds 2011 is het Achterhoekse BRP met 55,2 procent gestegen. In Nederland als geheel was dit 52,0 procent.

Ondanks deze sterkere groei van het Achterhoekse BRP per inwoner ligt deze nog wel onder het landelijk gemiddelde. Het BRP per Achterhoeker bedraagt bijna € 42.950. Dat is 71,9 procent van het landelijk gemiddelde, in 2011 was dit 70,4 procent. Niet alleen de beperkte toename van de Achterhoekse bevolking ten opzichte van de totale

Nederlandse bevolking maakt het verschil kleiner. Ook het slimmer produceren van goederen en diensten in de Achterhoek speelt een rol.

Figuur 2.15 Ontwikkeling BRP en BBP per inwoner, COROP-regio Achterhoek en Nederland, 2011–2023* (index 2011=100)

* Gebaseerd op constante prijzen.

NB: 2022 en 2023 betreffen voorlopige cijfers

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

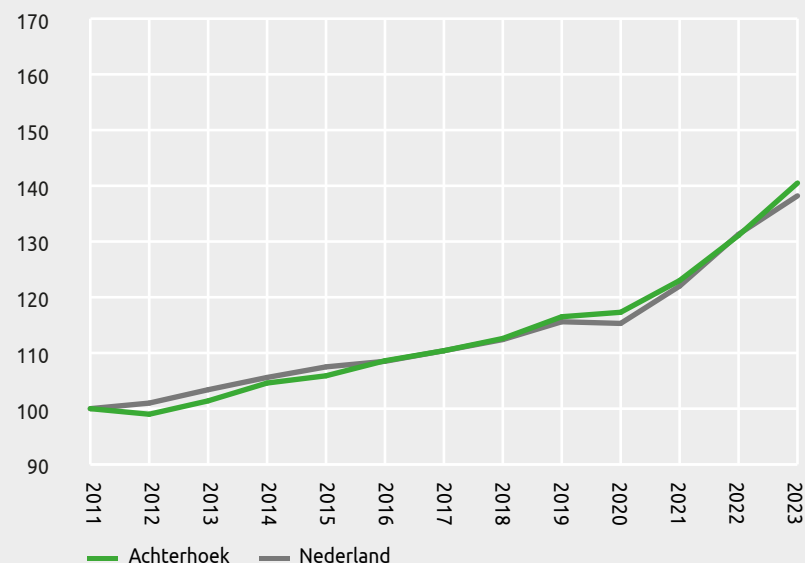
Arbeidsproductiviteit Achterhoek stijgt sneller dan landelijk

Arbeidsproductiviteit is de gemiddelde productie per werknemer per tijdseenheid. De arbeidsproductiviteit voor deze monitor is berekend door het BRP te delen door het arbeidsvolume gemeten in arbeidsjaren. Dit is het totaal aantal werkuren dat in de Achterhoek in een jaar is gemaakt. Zo ontstaat de gemiddelde arbeidsproductiviteit. Algemeen wordt aangenomen dat een efficiëntere en effectievere manier van produceren leidt tot een hogere arbeidsproductiviteit. En hoe productiever een gebied is, hoe welvarender het zal zijn. Dat geldt zeker voor landen, voor regio's is deze relatie minder sterk. Zo beïnvloeden nationale wetten en regelingen (denk aan belastingen en uitkeringen) ook de welvaart in een regio. Ondanks deze nuancering geeft de arbeidsproductiviteit een goed beeld van de kracht van de regionale economie.

De ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit in de Achterhoek ligt sinds 2016 op of boven die van de Nederlandse economie. Dit betekent dat de arbeidsproductiviteit sneller toeneemt dan landelijk. Sinds 2011 is de arbeidsproductiviteit met 40,5 procent toegenomen. In Nederland als geheel bedroeg de toename 38,2 procent.

Daarmee loopt de Achterhoek qua arbeidsproductiviteit langzaam in op die van Nederland. Het niveau van de arbeidsproductiviteit ligt – ondanks de inhaalslag – nog wel onder het landelijke gemiddelde. De gemiddelde arbeidsproductiviteit in de COROP-regio Achterhoek bedraagt €106.500,- per arbeidsjaar, terwijl de gemiddelde landelijke arbeidsproductiviteit €128.200,- per arbeidsjaar bedraagt. Met andere woorden, in 2011 lag het niveau van de arbeidsproductiviteit op 81,7 procent van het Nederlands gemiddelde en in 2023 ligt het op 83,1 procent.

Figuur 2.16 Ontwikkeling arbeidsproductiviteit, COROP-regio Achterhoek en Nederland, 2011–2023* (index 2011=100)

* Gebaseerd op constante prijzen.

NB: 2022 en 2023 betreffen voorlopige cijfers

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

Over de grens: vergelijking Achterhoek en Kreis Borken

In het kort enkele overeenkomsten en verschillen

- In de acht gemeenten van de Achterhoek wonen in totaal 302.460 inwoners. Kreis Borken telt 381.630 inwoners.
- Er wonen verhoudingsgewijs meer personen met een Nederlandse nationaliteit in Kreis Borken dan personen met een Duitse nationaliteit in de Achterhoek.
- Er pendelen meer personen vanuit Duitsland naar de Achterhoek om te werken dan andersom.
- De Duitse buurregio is vooral een industrie-regio, 25 procent van de werkenden is werkzaam in deze sector. In de Achterhoek is dat 15 procent. De Achterhoek telt meer werkenden in de niet-commerciële diensten en financiële/zakelijke diensten.
- De Achterhoekse arbeidsproductiviteit ligt hoger dan in Kreis Borken en Achterhoekers werken gemiddeld minder uren per week.

Bronvermelding zie bijlage 4.

In de vorige editie van de Achterhoek Monitor is een gebiedsbeschrijving van West-Münsterland opgenomen. Het was een (eerste) en ook wel verrassende verkenning van de Duitse buurregio. In deze editie van de Achterhoek Monitor zoomen we in op Kreis Borken, het in West-Münsterland gelegen district dat direct grenst aan de Achterhoek. We hebben de Achterhoek en Kreis Borken cijfermatig met elkaar vergeleken: waarin lijken beide regio's op elkaar en waarin verschillen ze. Dit is gedaan aan de hand van vijf thema's: inwoners, arbeidsdeelname, pendel, werkgelegenheidsstructuur en arbeidsproductiviteit (bruto toegevoegde waarde).

Voor de vergelijking is gebruik gemaakt van statistieken van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en de Duitse partnerorganisatie voor Noordrijn-Westfalen, IT-NRW. Lang niet alle cijfers zijn beschikbaar voor de acht gemeenten van Regio Achterhoek, maar vaak wel voor de COROP-regio Achterhoek. Voor de Kreis Borken zijn vrijwel alle cijfers beschikbaar. Mocht het anders zijn dan is dat vermeld in de tekst. Sommige beschikbare cijfers zijn een aantal jaar oud, toch geven deze cijfers een beeld van de verschillen tussen beide gebieden.

Kaart 4 Achterhoek en Kreis Borken

Inwoners

Inwoners

Kreis Borken telt 381.630 inwoners, de acht gemeenten van de Achterhoek tellen gezamenlijk 302.460 inwoners.

Jongeren

Het aandeel jongeren is procentueel gezien in beide gebieden bijna gelijk. In Kreis Borken is 20,7 procent van de inwoners jonger dan 20 jaar, in de Achterhoek is dat 20,0 procent.

65+

25,0%

65+

20,1%

65-plussers

De Achterhoek telt ongeveer evenveel 65-plussers als Kreis Borken. Omdat de Achterhoek een kleiner aantal inwoners telt is het percentage 65-plussers wel hoger. In de Achterhoek is zo'n 25 procent van inwoners 65-plusser, in Kreis Borken ongeveer 20 procent.

0,5%

Nationaliteit*

Opvallend verschil tussen de twee gebieden is de nationaliteit van de inwoners. Zo is 2,1 procent van de inwoners van Kreis Borken Nederlander en heeft 0,5 procent van de Achterhoekse inwoners een Duitse nationaliteit. Er wonen 7.990 Nederlanders in Kreis Borken, tegenover 1.370 Duitsers in de Achterhoek.

** Het betreft hier personen met de Duitse nationaliteit die gelijktijdig geen Nederlandse nationaliteit bezitten (en omgekeerd voor de Kreis Borken). Ook Nederlanders met een Duitse migratieachtergrond zijn niet meegenomen in deze vergelijking. Deze groep Nederlanders met een Duitse migratieachtergrond is overigens aanzienlijk groter dan personen met de Duitse nationaliteit.*

2,1%

1,3%

5,5%

Voor andere nationaliteiten is het verschil tussen beide gebieden nog groter. Zo heeft 5,5 procent van de inwoners van Kreis Borken een EU-nationaliteit, maar is geen Duitser of Nederlander. In de Achterhoek is dit 1,3 procent.

0,9%

3,4%

Personen van buiten de EU zijn ook sterker vertegenwoordigd in Kreis Borken, 3,4 procent van de inwoners komt van buiten de EU. In de Achterhoek is dat 0,9 procent.

Migratie

Tussen de Achterhoek en Kreis Borken vindt een beperkte migratie plaats. Zo zijn bijvoorbeeld in 2018 (meest recente Duitse cijfers) 500 Achterhoekers naar Kreis Borken geëmigreerd.

Vanuit Kreis Borken verhuisden datzelfde jaar 350 personen naar de Achterhoek.

Arbeidsdeelname

Beroepsbevolking

De Achterhoekse werkzame beroepsbevolking is in absolute aantallen (163.000) kleiner dan die van Kreis Borken (208.000). In beide landen worden echter afwijkende definities van werkzame beroepsbevolking gehanteerd. Dat maakt een nauwkeurige vergelijking lastig. De netto arbeidsparticipatie ligt in Kreis Borken 1% hoger.

Deeltijd

Dat geldt ook voor het aandeel werknemers in deeltijd. De helft van de werknemers in de Achterhoek werkt 35 uur of minder. In Kreis Borken is dat een stuk lager (33,2 procent). Ook hier speelt de gehanteerde definitie een rol. In Duitsland wordt deeltijd gedefinieerd als minder dan 25 uur per week.* Dat maakt een nauwkeurige vergelijking ook hier lastig.

* Een persoon die in een normale of gemiddelde werkweek minder dan 25 uur werkt, of tussen de 25 en 37 uur werkt en zichzelf als deeltijdwerknemer beschouwt.

17,6%

7%

Zelfstandigen

Een opvallend verschil zit in het aandeel zelfstandigen in beide regio's*. De Achterhoek telt procentueel gezien aanmerkelijk meer zelfstandigen (17,6%) dan Kreis Borken (7%).

* Dit zijn overigens niet uitsluitend zzp'ers (zelfstandigen zonder personeel) maar ook zelfstandigen met personeel.

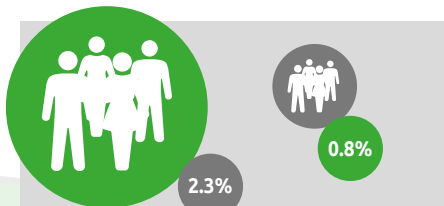

33,2%

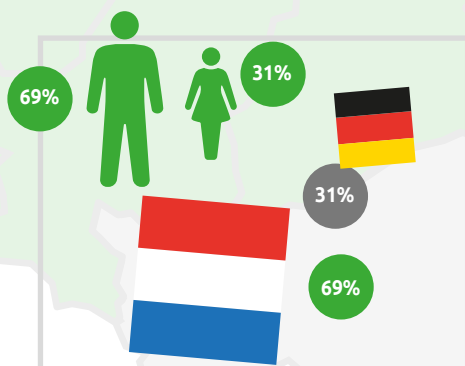
51,5%

Pendel

Wonen en werken

In de Achterhoek werken 2.670 personen die in Duitsland wonen, dat is 2,3 procent van het totaal aantal werkzame personen in de Achterhoek. In Kreis Borken werken 1.120 personen die in Nederland wonen (cijfers verbijzonderd naar regio zijn niet beschikbaar), dat is 0,8 procent van het totaal aantal werkzame personen in Kreis Borken.

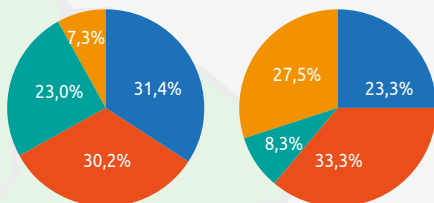

Uitgaande pendelaars

Van de uitgaande pendelaars is 69 procent man en heeft 31 procent de Duitse nationaliteit. Kenmerken van de inkomende pendelaars zijn helaas niet beschikbaar.

Grenspendelaars

De grenspendelaars die in de Achterhoek werken, zijn voornamelijk actief in de industrie en in de Handel/Vervoer/Horeca/ICT. Beide sectoren samen hebben een aandeel van ruim 60 procent. De grenspendelaars die in Beziik Münster* (Kreis Borken is niet beschikbaar) werken laten een ander profiel zien. Zij werken minder in de industrie en meer in de niet-commerciële diensten (zorg, onderwijs en overheid).

Achterhoek Kreis Borken

- industrie/water/energie
- handel/vervoer/horeca/ict
- financiële/zakelijke diensten
- niet commerciële diensten

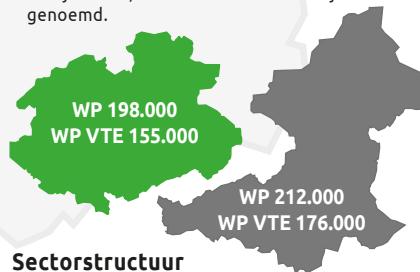
* Het Beziik Münster bestaat uit vijf deelgebieden: Kreis Borken, Kreis Coesfeld, Stadt Münster, Kreis Steinfurt en Kreis Warendorf.

Werkgelegenheidsstructuur

Voltijdequivalent

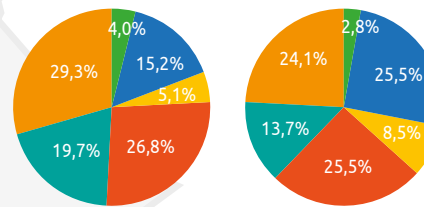
Zowel in aantallen werkzame personen als in termen van voltijdequivalenten (VTE) is de werkgelegenheid in Kreis Borken groter dan in de Achterhoek.*

* Voltijdequivalenten zijn alle gewerkte uren in banen (voltijd of deeltijd) omgerekend naar voltijdbanen, ook wel FTE's of arbeidsjaren genoemd.

Sectorstructuur

Als de sectorstructuur van de Achterhoek met die van het Beziik Münster (Kreis Borken is ook hier niet beschikbaar) wordt vergeleken dan valt op dat Handel/Vervoer/Horeca/ICT naar aandelen werkgelegenheid nagenoeg gelijk zijn.

Achterhoek Kreis Borken

- landbouw
- industrie/water/energie
- bouw
- handel/vervoer/horeca/ict
- financiële/zakelijke diensten
- niet commerciële diensten

Industrie

De Duitse regio is echter veel meer een industrie-regio. Een kwart van de banen is in deze sector te vinden (25,5 procent), voor de Achterhoek is dat 15,2 procent. Niet-commerciële diensten en Financiële/zakelijke diensten zijn in de Achterhoek sterker vertegenwoordigd met respectievelijk 29,3 procent en 19,7 procent van de werkgelegenheid. Opgeteld is dat bijna de helft van alle Achterhoekse banen. In het Beziik Münster is dat nog geen 40 procent.

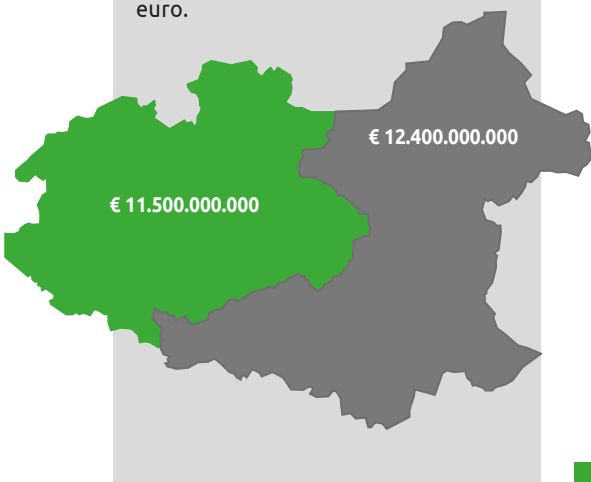
Werkweek

Werkzame personen in de Achterhoek werken gemiddeld minder uren per week dan werkenden in Kreis Borken. Zo telt een Achterhoekse werkweek gemiddeld 78,2 procent van een volledige werkweek en die in Kreis Borken 83,0 procent.

Bruto toegevoegde waarde

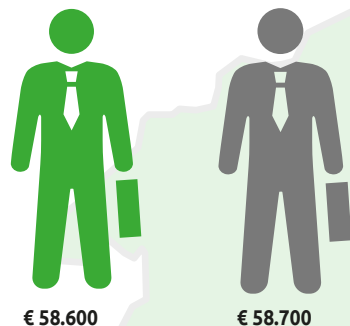
Omvang economie

De Achterhoekse economie was in vergelijkingsjaar 2018 goed voor ruim 11,5 miljard euro aan bruto toegevoegde waarde. Voor de economie van Kreis Borken was dit 12,4 miljard euro.

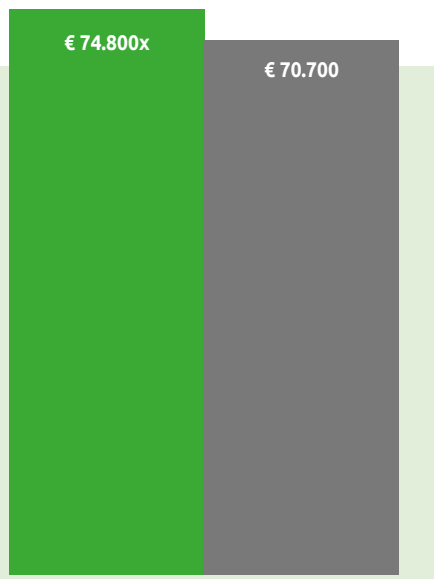
Voltijdsequivalent (VTE)

Eerder is geconstateerd dat de gemiddelde werkweek in de Achterhoek korter duurt dan in Kreis Borken. Als daarvoor wordt gecorrigeerd dan wordt een opvallend verschil zichtbaar. In de Achterhoek bedraagt de bruto toegevoegde waarde per VTE 74.800 euro en in Kreis Borken is dit 70.700 euro. Dit is een aanwijzing dat de arbeidsproductiviteit in de Achterhoek hoger ligt dan in de Duitse buurregio.

Bruto toegevoegde waarde per werkzame persoon

Als uitgedrukt in bruto toegevoegde waarde per werkzame persoon, dan verschillen beide gebieden nauwelijks van elkaar. Voor de Achterhoek is de toegevoegde waarde per werkzame persoon 58.600 euro en voor Kreis Borken 58.700 euro.

Reflectie op de vergelijking Achterhoek en Kreis Borken

Door: Gert-Jan Hospers, hoogleraar Sociale Geografie (Radboud Universiteit) en gasthoogleraar Duits-Nederlandse Economische Betrekkingen (Universität Münster)

Het vergelijken van regio's is altijd nuttig en interessant. Niet alleen plaatst het een gebied in perspectief, het levert ook stof tot nadenken op. Dat geldt ook voor de statistische vergelijking tussen de Achterhoek en de Kreis Borken. In de vorige editie van de Achterhoek Monitor kwamen we al de nodige parallellen tussen beide regio's op het spoor.¹² Daarbij speelt er meer dan het simpele feit dat het buurregio's zijn en dat ze qua bevolkingsopbouw, mentaliteit en economische structuur overeenkomsten laten zien. De Achterhoek en Kreis Borken springen ook in het oog vanwege het grote aantal *hidden champions* en de creativiteit van lokale partijen in de omgang met maatschappelijke uitdagingen. Niet voor niets vallen beide regio's regelmatig in de prijzen.

Het is heel mooi dat deze editie van de Achterhoek Monitor een nadere analyse van de Achterhoek en de Kreis Borken geeft. De geïnventariseerde *facts* en *figures* leveren nieuwe inzichten op. De data geven een tamelijk nauwkeurig beeld van beide regio's en hun overeenkomsten en verschillen. Tegelijkertijd zijn daarmee nog niet alle vragen die we in de vorige editie van de Achterhoek Monitor opwierpen beantwoord. Sterker nog: zoals altijd leiden de data weer tot nieuwe vragen. Want hoe zijn de geconstateerde parallellen en afwijkingen tussen beide regio's verklaren? Wat is het verhaal achter de cijfers? In een poging een deel van de data te duiden volgen hieronder vier observaties in de categorie *feelings*. We geven enkele mogelijke verklaringsgronden.

Waarom telt de Achterhoek relatief meer 65-plussers dan de Kreis Borken?

Duitsland is een van de meest vergrijsde landen ter wereld. Je zou dan ook verwachten dat de bevolking in de Kreis Borken 'grijzer' is dan de Achterhoek. Dat is echter niet het geval: 25 procent van de Achterhoekse bevolking is 65-plusser, terwijl dit aandeel in de Duitse buurregio 20 procent bedraagt. Een verklaring daarvoor zou kunnen zijn dat de Kreis Borken bovengemiddeld veel gezinnen met kinderen telt, waardoor het aandeel inwoners onder de 65 jaar relatief gezien hoger uitvalt. Het geboortecijfer in de Kreis Borken is in elk geval hoger dan in de rest van Noordrijn-Westfalen. Ook is bekend dat een grote groep jongeren in hun Heimat blijft wonen of ernaar terugkeert als ze een gezin stichten. Verder weten we dat de Kreis Borken populair is bij huishoudens die werken in centrumstad Münster of in het noordelijke Ruhrgebied. Uit *testimonials* van

¹² G.J. Hospers (2023), Een portret van het Westmünsterland, in: R. Koster, F. de Vor & E. van de Wiel, Achterhoek Monitor editie 2023/2024, Moventem, Zutphen, pp. 46-52.

Homecoming@Münsterland, een campagne inclusief welkomstservice (Onboarding@Münsterland) die gericht is op potentiële retourmigranten, blijkt telkens dat de Kreis zo gezinsvriendelijk is: het is een fijne plek om je kinderen te laten opgroeien.¹³ Dat is de Achterhoek natuurlijk ook. Maar hoe organiseren de oostburen die 'warme' regiomarketing? Wat zijn succes- en faalfactoren? Beleidsmakers in de Achterhoek kunnen er ongetwijfeld inspiratie aan ontleen om de eigen aanpak ter 'verjonging' van de regio te verbeteren.

Waarom pendelen er meer personen vanuit de Kreis Borken naar de Achterhoek dan andersom?

Bij de voorgaande observatie kan de kritische lezer cynisch opmerken: 'Tja, we kunnen wel proberen Achterhoekers terug te halen, maar waar kunnen ze in de regio betaalbaar wonen?' En daar hebben ze een punt, want de Duitse woningmarkt is minder gespannen dan die in onze contreien, zeker buiten de grote steden. Toegegeven, ook in Duitsland overtreft de vraag naar nieuwe woningen het aanbod. En net zoals in ons land zucht de Duitse bouwsector onder hoge bouw-, rente- en energiekosten, trage procedures, strikte duurzaamheidseisen, personeelstekort en een zwalkend overheidsbeleid.¹⁴ Maar nog altijd krijg je voor Nederlandse begrippen in Duitsland meer woning voor je geld: zowel de huizen- als grondprijzen liggen er lager dan bij ons. Dat verleidt Nederlanders in grensregio's al decennialang om naar een plek net over de grens te verhuizen – ook in de Achterhoek. Veel van deze 'Nederduitsers' blijven werken in de regio van herkomst en steken doordeweeks dus regelmatig de grens over. Een mogelijke verklaring voor de grotere pendel vanuit de Kreis Borken naar de Achterhoek dan andersom is derhalve de populariteit van 'wonen in Duitsland'. Wie er trouwens nog een huis zoekt: ontwikkelaar Wohnbau Westmünsterland eG heeft twee grote nieuwbouwprojecten in Bocholt en Borken onderhanden en slaagt erin elke derde werkdag een nieuwe woning op te leveren.¹⁵ Ga er eens kijken, al was het maar om ideeën op te doen.

Waarom telt de Achterhoek meer zelfstandigen dan de Kreis Borken?

In de Achterhoek vinden we relatief gezien minder zzp'ers dan in Nederland als geheel, zo maakt ook deze editie van de Achterhoek Monitor duidelijk. Toch is het aandeel zelfstandigen in de Achterhoek tweeënhalf keer zo groot dan in de Kreis Borken. Dat komt hoogstwaarschijnlijk door nationale verschillen op de arbeidsmarkt. Onder verwijzing naar het Rijnlandse model worden Nederland en Duitsland op werkgebied

13 Zie: <https://www.muensterland.com/wirtschaft/service/onboarding/>.

14 Zie: <https://www.gebiedsontwikkeling.nu/artikelen/economie-en-woningmarkt-in-duitsland-west-en-oost-zijn-nog-niet-gelijk/>.

15 H. Andresen & P. Berger (2023), An jedem dritten Werktag eine neue Wohnung, in: H. Andresen, U. Brandt & A. Böing (red.), *Westmünsterland Jahrbuch des Kreises Borken 2024*, LD Medienhaus, Ahaus.

vaak over één kam geschoren: overleg tussen werkgevers, werknemers en de wil om er samen uit te komen zouden centraal staan. Maar kijk je een laag dieper, dan blijkt de arbeidsmarkt in beide landen toch heel anders te functioneren. In Duitsland heeft het merendeel van de werkenden een dienstverband en is werken als zelfstandige minder gebruikelijk (dat geldt overigens ook voor het werken in deeltijd). Achter het lagere aandeel zelfstandigen in de Kreis Borken gaan met andere woorden nationale institutionele verschillen schuil. Dat heeft meer met een andere cultuur en mentaliteit te maken dan met afwijkende wet- en regelgeving. Ongetwijfeld speelt de *German Angst* – de behoefte aan zekerheid, oftewel een risicomijdende houding van de gemiddelde Duitser – hierbij een rol.¹⁶ Bij een fenomeen als uitzendwerk zien we iets vergelijkbaars: in het Nederlandse bedrijfsleven is het een alom geaccepteerde arbeidsvorm, terwijl Duitse ondernemingen er met de nodige scepsis naar kijken.¹⁷ Nu de economie in Duitsland in zwaar zit, zou een wat flexibelere visie op werk echter geen kwaad kunnen. Want de behoefte aan 'een baan voor het leven' en vaste contracten staan een snelle aanpassing van de arbeidsmarkt in de weg. Op dit punt kunnen de Duitsers van de Nederlanders leren: kijk wat *lockerer* naar werk!

Waarom is de industrie een grotere werkgever in de Kreis Borken dan in de Achterhoek?

De crisis in de Duitse industrie in 2024 als geheel – de bezuinigingen en aangekondigde ontslagen bij Volkswagen, Bosch, ThyssenKrupp en andere concerns beloven niet veel goeds – lijkt aan de Kreis Borken voorbij te gaan. Daar blijft de industrie onverminderd goed presteren: 25,5 procent van de banen is in deze bedrijfstak te vinden, terwijl dit aandeel in de Achterhoek 'slechts' 15,2 procent bedraagt. Waarom slaagt de Kreis Borken erin zich als industrieregio zo goed staande te houden? Deels komt dat wellicht door de divers samengestelde sectorstructuur: de Kreis Borken is een economische duizendpoot met een gevarieerde branchemix, van ambachtelijke kunststof- en houtbewerkingsbedrijven tot geavanceerde IT- en energieondernemingen. Die variëteit laat nu z'n waarde zien: ook al moeten sommige bedrijven alle zeilen bijzetten, er is altijd wel een branche waar het goed gaat. 'Een duizendpoot kan niet vallen', om het te zeggen in de woorden van Dr. Heiner Kleinschneider, oud-directeur van de regionale ontwikkelingsmaatschappij WFG in de Kreis Borken.¹⁸ Kenmerkend is ook de veerkracht van de *hidden champions*: ze passen zich gemakkelijker aan de gewijzigde economische omstandigheden aan dan grote concerns – het zijn speedboten in de Duitse oceaan

16 Zie: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/29600/duitse-angst-voor-alles-onder-de-loep>.

17 M. Papior (2024), De arbeidsmarkt: een vergelijking, *Markt: het Nederlands-Duitse economische magazine*, september 2024, pp. 30-45.

18 H. Andresen (2021), 'Ein Tausendfüßler kann nicht fallen', in: H. Andresen en redactieteam Kreisjahrbuch (red.), *Westmünsterland Jahrbuch des Kreises Borken 2022*, LD Medienhaus, Ahaus

van supertankers. Op dit punt lijken de Kreis Borken en de Achterhoek sterk op elkaar. 'Groot en geweldig' lijkt in deze onzekere economische omstandigheden steeds meer plaats te maken voor 'klein maar fijn'. Wel staan beide regio's voor de gezamenlijke uitdaging waar ze gekwalificeerd vakpersoneel vandaan kunnen halen. Maar dat is al jaren het geval.

Wolken maken een helder zicht onmogelijk

Tot zover onze reflectie op de statistische vergelijking van de Achterhoek met de Kreis Borken. Uiteraard valt er nog veel meer te zeggen over mogelijke verklaringen voor de in de data geconstateerde overeenkomsten en verschillen tussen beide regio's. Want hoe zit het met de arbeidsproductiviteit? Als we kijken naar de toegevoegde waarde per werkzame persoon, dan ontlopen de Achterhoek en de Kreis Borken elkaar nauwelijks. Maar nemen we de voltijd equivalente werkzame personen als maatstaf, dan blijft de Kreis Borken qua arbeidsproductiviteit achter bij de Achterhoek. Een eenduidige verklaring is niet een-twee-drie te geven, en als we dat wel zouden doen, zou het niet meer zijn dan *ins Blaue hinein* speculeren. En dat willen we vermijden. De Duitse topmanager Daniel Goeudevert heeft in dit verband eens gezegd: 'Een manager zonder statistieken is als een schipbreukeling in de uitgestrektheid van de oceaan; een manager met statistieken is als een adelaar hoog boven de wolken. Maar helaas blokkeren de wolken vaak het heldere zicht en is de lucht daarboven erg ijl.'¹⁹ Laten we genoeg nemen met het adelaarsperspectief en ons gelukkig prijzen met datgene wat we wél kunnen ontwaren in de complexe realiteit van regionale ontwikkeling.

19 Zie: <https://www.zitate.de/kategorie/statistik?page=3>.

3 Arbeidskracht

Wat valt op?

- De arbeidsdeelname in de regio is weer gestegen. Een groot deel is afkomstig uit de groep niet-actieven. Het gaat om 2.000 personen uit die groep niet-actieven die zijn toetreden tot de arbeidsmarkt. Dit is een verhoudingsgewijs groot aantal, aangezien de potentiële beroepsbevolking stabiel is gebleven.
- Het werkloosheidspercentage in de Achterhoek is het laagste van alle Nederlandse arbeidsmarktregio's. Als we op gemeenteniveau kijken dan blijken Aalten, Berkelland, Bronckhorst en Oost Gelre te behoren tot de gemeenten met de laagste werkloosheidspercentages in Nederland; tussen de 2,6 en 2,8 procent.
- De regio telt meer dan twintig beroepsgroepen met extreme schaarste. Deze bestaan uit een mix van zorg (artsen, fysiotherapeuten en gespecialiseerd verpleegkundigen), technische (onder andere automonteurs, elektriciens en elektronicamonteurs en loodgieters en pijpfitters) en ICT-beroepen. Naast werknemers met speciale beroepsvaardigheden is ook de vraag naar ongeschoold werk hoog. De komende jaren is deze berekend op ruim 2.000 per jaar. Het pendelsaldo is fors negatief. Ruim 40.000 Achterhoekers werken buiten de Achterhoek, terwijl maar 20.000 mensen van elders in de Achterhoek komen werken.

3.1 Arbeidsaanbod- en deelname

Aan de hand van verschillende karakteristieken over de beroepsbevolking en arbeidsdeelname geven we een indruk van de aard van het regionale arbeidsaanbod, de arbeidskracht van de Achterhoek.

Toename regionale arbeidsparticipatie stagneert

Ontwikkelingen aan de aanbodzijde van de arbeidsmarkt worden in belangrijke mate bepaald door demografische ontwikkelingen. Alle mensen tussen de 15 en 74 jaar worden tot de potentiële beroepsbevolking gerekend (volgens internationale definities); zij zouden in potentie kunnen werken.²⁰ Kinderen jonger dan 15 jaar (leerplicht) en ouderen vanaf 75 jaar (pensioen) worden hier niet toe gerekend. Van de groep 15-jarigen tot en met 74-jarigen woonachtig in de Achterhoek is 75,0 procent actief op de arbeidsmarkt (dat wil zeggen: werkt of is werkloos) (zie ook kader 'Hoe groot is de beroepsbevolking').

Figuur 3.1 Aantal personen naar arbeidsmarktpositie, Regio Achterhoek, 2023

NB: De cijfers zijn afgerond op 1.000-tallen.

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

²⁰ Sinds 2015 wordt de potentiële beroepsbevolking ruimer gemeten dan voorheen het geval was; 15 tot en met 75 jaar (in plaats van 65 jaar). Hiermee sluit het CBS aan bij de definities die de International Labor Organization en Eurostat aanhouden.

In 2023 waren dit 168.000 Achterhoekers, zij vormen de beroepsbevolking – het feitelijke arbeidsaanbod.²¹ Van de beroepsbevolking in de Achterhoek was over 2023 gemiddeld genomen 2,9 procent werkloos, wat overeenkomt met ongeveer 5.000 personen. Daarnaast had de niet-beroepsbevolking van de Achterhoek een omvang van 55.000 personen. Deze zogeheten niet-actieven zijn mensen die niet kunnen werken (bijvoorbeeld door ziekte of zorgtaken), die niet willen werken, of die niet verwachten werk te vinden.

In 2023 waren ongeveer 1.000 personen extra actief op de arbeidsmarkt ten opzichte van het jaar ervoor. Een toename van 0,6 procent. Hierdoor is de totale beroepsbevolking in de Achterhoek in 2023 toegenomen tot 168.000 personen. De grote vraag naar arbeid verleidt nog steeds Achterhoekers om ook aan de slag te gaan. Het betreft overigens niet alleen werklozen. Deze groep is afgerond met 1.000 toegenomen. Dat betekent dus dat 2.000 personen vanuit de groep niet-actieven zijn toetredend tot de arbeidsmarkt. Dit is een verhoudingsgewijs groot aantal, aangezien de potentiële beroepsbevolking stabiel is gebleven.

Participatiegraad

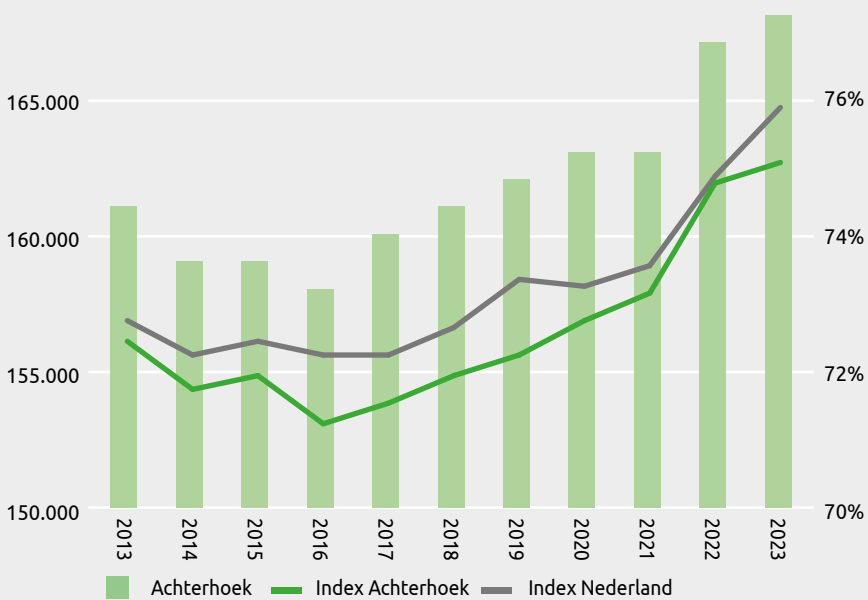
De participatiegraad is een maat voor de mate waarin de potentiële beroepsbevolking (bevolking 15-75 jaar) actief is op de arbeidsmarkt. Het wordt uitgedrukt in een percentage. De bruto participatiegraad het is aandeel werkenden en werklozen van de potentiële beroepsbevolking. De netto participatiegraad betreft alleen het aandeel werkenden.

Dat meer mensen actief zijn op de arbeidsmarkt komt onder meer tot uitdrukking in de hogere bruto participatiegraad. Deze is in 2023 – zoals gezegd – opgelopen tot 75,0 procent (0,3 procentpunt hoger dan in 2022). De Achterhoekse bevolking wordt steeds werklustiger. Toch is de bruto arbeidsparticipatie in Nederland als geheel sterker toegenomen: +1,0 procentpunt. Daarmee is de landelijke bruto arbeidsparticipatie opgelopen tot 75,8 procent en overtreft zodoende de Achterhoekse arbeidsparticipatie. En als we kijken naar de lange termijnontwikkeling van de bruto participatiegraad dan valt op dat deze daalt in de Achterhoek in de jaren 2013 tot en met 2016. Daarna is er sprake van een bovengemiddelde toename, in 2022 wordt het landelijk gemiddelde bijna aangetikt. Vervolgens stagneert de groei en wordt de afstand tot het landelijk gemiddelde groter.

²¹ Dit percentage is door Team Moventem berekend op basis van de CBS-cijfers van de acht Achterhoekse gemeenten. Deze cijfers zijn afgerond op duizendtallen en derhalve grofmazig.

Figuur 3.2 Ontwikkeling beroepsbevolking en bruto arbeidsparticipatie Regio Achterhoek en Nederland, 2013–2023

Linker as: totale beroepsbevolking in absolute aantallen, rechter as: bruto participatiegraad in %

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

Hoe groot is de beroepsbevolking?

De omvang van de beroepsbevolking is nog niet zo eenvoudig vast te stellen. Werkenden zijn relatief simpel te tellen, maar voor werklozen is dat ingewikkelder. Er bestaat geen officiële en volledige werklozenregistratie. Personen met een WW-recht hoeven niet werkloos te zijn. Sterker nog: 'slechts' een derde van de personen met een WW-recht is daadwerkelijk werkloos. Het andere deel krijgt een aanvulling op het huidige salaris, omdat na ontslag een baan is geaccepteerd met minder uren en/of een lager uurloon. WW en werkloos zijn dan ook niet hetzelfde.

Werkloos ben je als je niet werkt, maar dat wel wil, recent naar werk hebt gezocht en ook direct beschikbaar bent. Dat maakt werkloosheid tot een houding. Het CBS stelt deze houding vast door middel van de Enquête Beroepsbevolking (EBB). Dit is een langlopend onderzoek onder alle Nederlanders naar hun dagelijkse

bezigheden. Het kent een grootschalig veldwerk, de kans is groot dat een inwoner van Nederland eens in zijn leven gevraagd wordt de EBB in te vullen. Op basis van de gegeven antwoorden en een bepaalde berekeningsmethode wordt bepaald wat de arbeidsmarktpositie is van een persoon. Dus of je werkt, werkloos bent of niet aan het arbeidsproces deelneemt. In 2021 is de meetmethode aangepast aan nieuwe werkvormen. Daardoor ontstaat een nauwkeurig beeld van de moderne arbeidsmarktontwikkelingen. De cijfers van 2013 tot en met 2023 (meest recente jaar) zijn met deze nieuwe meetmethode bepaald.

Werkloosheidspercentage blijft dalen

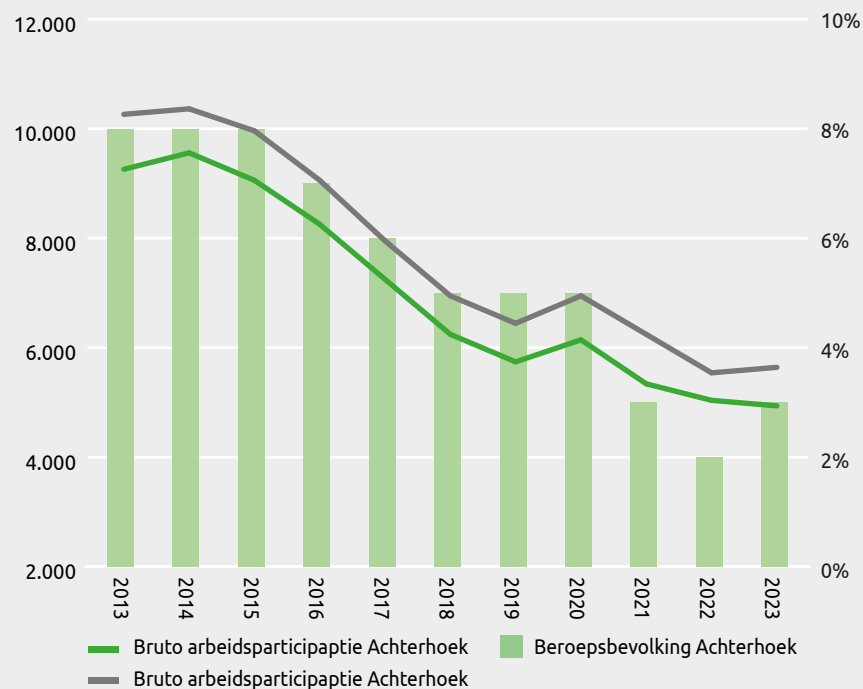
Als we kijken naar de ontwikkeling van het aantal werklozen in de Achterhoek, dan zien we, na een daling in 2022, weer een toename. Over het jaar 2023 waren er gemiddeld genomen 5.000 werklozen; ongeveer 1.000 meer dan in 2022. Uitgedrukt als percentage van de beroepsbevolking is de werkloosheid daarentegen gedaald, waaruit blijkt dat de omvang van de (werkende) beroepsbevolking harder is toegenomen. In 2023 was gemiddeld genomen 2,9 procent van de beroepsbevolking werkloos, 0,1 procentpunt lager dan een jaar eerder. Op landelijk niveau is het werkloosheidspercentage daarentegen iets toegenomen. In 2023 was de gemiddelde werkloosheid 3,6 procent; een stijging van 0,1 procentpunt ten opzichte van een jaar eerder.

Een werkloosheid van 2,9 procent is voor Nederlandse begrippen historisch laag te noemen. Momenteel is het werkloosheidspercentage in de Achterhoek (en in Zeeland) dan ook het laagste van alle Nederlandse arbeidsmarktregio's. Als we op gemeenteniveau kijken dan blijken Aalten, Berkelland, Bronkhorst en Oost Gelre te behoren tot de gemeenten met de laagste werkloosheidspercentages in Nederland; tussen de 2,6 en 2,8 procent.

Als we over een langere periode kijken dan presteert de Achterhoekse arbeidsmarkt, in termen van werkloosheidspercentage, sinds 2013 beter dan de Nederlandse arbeidsmarkt. Het percentage van de Achterhoek ligt in deze jaren consequent onder het Nederlandse percentage. Beide lopen wel in hoge mate parallel, alleen het Nederlandse percentage ligt gemiddeld meer dan een half procentpunt boven dat van de Achterhoek. Het aantal werklozen is in de Achterhoek sinds 2013 gehalveerd. Van 10.000 in 2013 tot 5.000 in 2023.

Figuur 3.3 Ontwikkeling werkloosheid, Regio Achterhoek en Nederland, 2013–2023

Linker as: werkloze beroepsbevolking in absolute aantallen, rechter as: aandeel werkloze personen in de beroepsbevolking in %

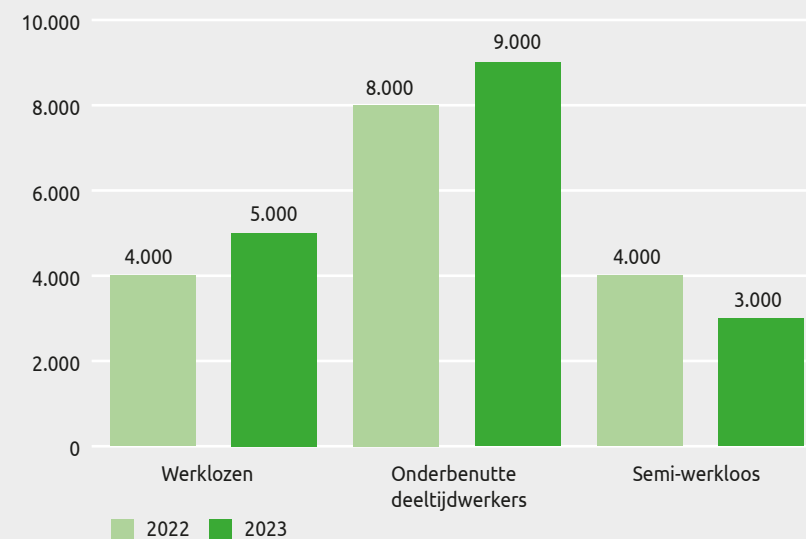
Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

Onbenut arbeidspotentieel toegenomen

Naast werklozen is er een groep personen die als het ware tegen de arbeidsmarkt aanleunt. Deze groep is wel op zoek naar werk maar niet direct beschikbaar of wel direct beschikbaar maar niet op zoek naar (meer) werk. 'Direct beschikbaar' en 'op zoek naar (meer) werk' zijn voorwaarden om tot de werkloze beroepsbevolking te worden gerekend. Deze groepen worden tezamen daarom ook wel semi-werklozen of 'ongekend talent' genoemd. Deze groep is echter niet goed in beeld bij de instanties, maar wel een interessante doelgroep voor de regionale arbeidsmarkt. Zeker in een tijd waar de schaarste aan geschikt personeel van blijvende aard lijkt. Naast de groep ongekend talent zijn er ook deeltijdwerkers die meer uren willen werken en de geregistreerde werklozen die actief op zoek zijn naar werk. Al deze groepen vormen samen het onbenut arbeidspotentieel.

In 2023 bestaat het onbenut arbeidspotentieel uit 17.000 personen; 1.000 personen meer dan in 2022 en 1.000 personen minder dan in 2021. De groep is in de afgelopen jaren min of meer stabiel gebleven. Dit is opmerkelijk omdat in dezelfde periode de werkgelegenheid en de arbeidsmarktparticipatie sterk zijn toegenomen. Natuurlijk hoeft deze groep niet uit dezelfde personen te bestaan als in de voorgaande jaren. Dat zou betekenen dat een groep Achterhoekers zich nieuw aanbiedt op de arbeidsmarkt. Een welkome aanvulling op de gesignaleerde spanning op de arbeidsmarkt (zie hoofdstuk 3.2).

We zien dat ruim de helft van het onbenut arbeidspotentieel, zo'n 9.000 personen, deeltijders betreft die gedeeltelijk onderbenut zijn: zij zouden wel meer uren willen maken. Deze groep is ten opzichte van vorig jaar gestegen (+1.000). De uitdaging voor werkgevers is om bijvoorbeeld arbeidstijden en (bedrijfs)processen dusdanig in te richten zodat dit deel van het onbenut arbeidspotentieel meer uren zou kunnen werken. Het aantal werklozen is eveneens met 1.000 toegenomen, terwijl het aantal semiwerklozen met 1.000 is afgenomen.

Figuur 3.4 Onbenut arbeidspotentieel naar type in Regio Achterhoek, 2023

Bron: UWV, 2024. Bewerking: Team Moventem, 2024

3.2 Arbeidsmarktspanning

In hoeverre er sprake is van mismatches op de regionale arbeidsmarkt brengen we in beeld aan de hand van verschillende indicatoren. We gebruiken de zogeheten spanningsindicator die zicht geeft op de mate van spanning (ook wel krapte) op de regionale arbeidsmarkt. Daarbij geven we een overzicht van schaarsteberoepen, een krachtige illustratie van waar het echt wrikt op de arbeidsmarkt. Verder werpen we een blik op de toekomst: we geven een indruk van toekomstige overschotten van dan wel tekorten aan regionaal talent op de arbeidsmarkt.

Krapte op Achterhoekse arbeidsmarkt overstijgt Nederlands gemiddelde

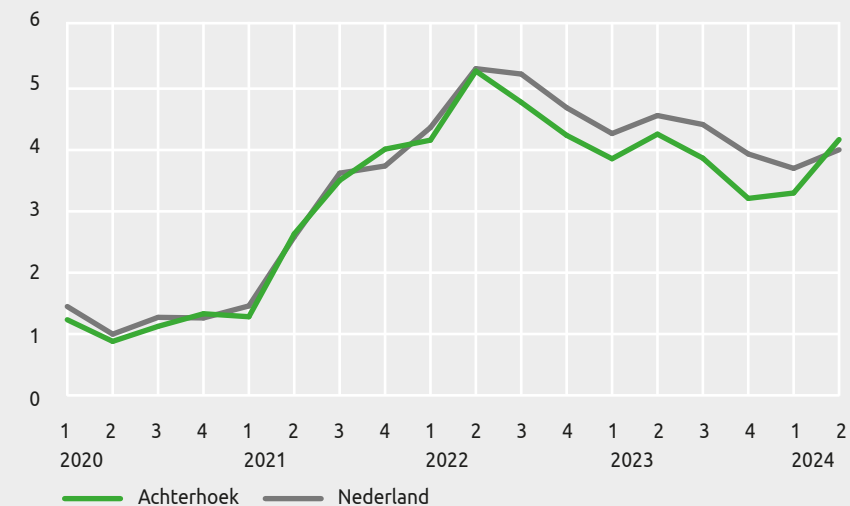
Dat er sprake is van forse krapte op de arbeidsmarkt in de Achterhoek blijkt ook uit de ontwikkeling van de spanningsindicator: een maat voor de krapte (of spanning) op de arbeidsmarkt. Een lage spanning betekent dat het voor werkgevers gemakkelijk is om een vacature te vervullen. Het aantal personen met een passende opleiding dat korter dan 6 maanden een WW-uitkering ontvangt is dan groter dan het aantal vacatures. Een hoge spanning betekent dat kortdurend werklozen een (getalsmatige) ruime keuze aan beschikbare banen hebben. Bij een spanningsindicator van 1 is de arbeidsmarkt in evenwicht.²²

Er zijn veel meer vacatures in zowel de Achterhoek als Nederland als geheel, dan kortdurend werkzoekenden. Vanaf begin 2021 is de krapte op de arbeidsmarkt in de Achterhoek en Nederland fors toegenomen. In het tweede kwartaal van 2024 bedroeg de spanningsindicator voor de Achterhoek 4,2 en voor Nederland 4,0 punten. Voor de Achterhoek betekent dit dat tegenover elke (kortdurende) werkloze (naar boven) afgerond 4,2 vacatures openstonden; uit zoveel vacatures kon een werkzoekende gemiddeld kiezen halverwege 2024. Een jaar geleden was deze spanning 4,3. Sinds het derde kwartaal van 2022 is de Achterhoekse spanningsindicator sterker gedaald dan de Nederlandse, maar in de eerste twee kwartalen van 2024 neemt de regionale krapte weer toe – zelfs tot boven het landelijk cijfer.

De arbeidsmarktspanning varieert per beroepsklasse. Als de Achterhoek vergeleken wordt met Nederland dan valt op dat de verschillen tussen de beroepsklassen groter zijn dan de verschillen tussen de Achterhoek en Nederland. Krapte is daardoor veel meer sectorspecifiek dan regio-specifiek. Krapte in bijvoorbeeld de ICT of zorg geldt zowel voor de Nederlandse arbeidsmarkt als geheel ook voor de Achterhoekse arbeidsmarkt.

²² De cijfers die wij gebruiken zijn verzameld voor de arbeidsmarktregio Achterhoek, wat exact overeenkomt met de indeling in acht gemeenten waaruit de Regio Achterhoek sinds begin dit jaar bestaat.

Figuur 3.5 Ontwikkeling spanningsindicator, Regio Achterhoek en Nederland, 1e kwartaal 2020–2e kwartaal 2024

Bron: UWV, 2024. Bewerking Team Moventem

Figuur 3.6 laat zien dat tussen het tweede kwartaal van 2023 en 2024 de spanning voor Agrarische, Commerciële, Pedagogische en Zorg en welzijnsberoepen in de Achterhoek is gestegen. Voor de overige beroepsklassen is de spanning gedaald. In de praktijk zal van deze dalende krapte nog weinig te merken zijn. Zo was de verhouding in het tweede kwartaal van 2023 tussen het aantal kandidaten en het aantal vacatures uit de ICT-beroepsklasse 1 op 10,5. Medio 2024 is deze verhouding 1 op 7,4. De arbeidsmarkt kent – net als vorig jaar – nog steeds (veel) meer vacatures dan kortstondige WW-uitkeringsgerechtigden.

De spanning op de Achterhoekse arbeidsmarkt is voor de eerdergenoemde vier beroepsklassen niet alleen gestegen, maar de spanningsindicator ligt ook hoger dan in Nederland als geheel. De Creatieve en taalkundige beroepsklasse kent de laagste arbeidsmarktspanning. Hier is de eerdergenoemde verhouding 1 op 1,6. Nog altijd kan een kortstondige WW-uitkeringsgerechtigde uit deze beroepsklasse kiezen uit 1,6 vacatures.

Figuur 3.6 Spanning naar beroepsklasse Regio Achterhoek en Nederland, 2e kwartaal 2023 en 2024

Beroepen	Achterhoek				Nederland			
	2023		2024		2023		2024	
	2e Kwartaal	Span.	2e Kwartaal	Span.	2e Kwartaal	Span.	2e Kwartaal	Span.
Agrarische	zeer krap	8,7	zeer krap	13,4	zeer krap	4,4	zeer krap	4,5
Bedrijfseconomische en administratieve	krap	3,6	krap	3,3	zeer krap	4,8	zeer krap	4,1
Commerciële	krap	3,8	krap	5,8	zeer krap	5,4	zeer krap	4,7
Creatieve en taalkundige	krap	2,0	krap	1,6	krap	1,7	krap	1,5
Dienstverlenende	zeer krap	8,2	zeer krap	7,8	zeer krap	7,9	zeer krap	7,2
ICT	zeer krap	10,5	zeer krap	7,4	zeer krap	12,1	zeer krap	8,9
Managers	krap	3,7	krap	3,4	krap	3,6	krap	3,2
Openbaar bestuur, veiligheid en juridische	zeer krap	7,4	zeer krap	6,0	zeer krap	5,7	zeer krap	5,8
Pedagogische	zeer krap	4,7	zeer krap	8,6	zeer krap	6,8	zeer krap	7,1
Technische	zeer krap	5,9	zeer krap	5,7	zeer krap	5,6	zeer krap	5,4
Transport en logistiek	zeer krap	4,5	zeer krap	4,0	zeer krap	4,4	zeer krap	4,2
Zorg en welzijn	zeer krap	6,0	zeer krap	7,4	zeer krap	5,9	zeer krap	5,3

Bron: UWV, 2024. Bewerking Team Moventem

Toegenomen krapte in schaarsteberoepen

Voor krappe beroepsgroepen geldt een spanningsindicator van 1,5 tot 4,0, voor zeer krappe 4 of hoger. Medio 2024 telde de Achterhoek 12 krappe beroepsgroepen en 46 zeer krappe beroepsgroepen. In 2022 waren dit er respectievelijk 21 en 35. Er heeft dus een verschuiving van krap naar zeer krap plaatsgevonden. Van 60 beroepsgroepen van de in totaal 92 beroepsgroepen kan de krapte berekend worden, voor 32 beroepsgroepen dus niet. Dit bij gebrek aan voldoende werkzoekenden en/of vacatures. Onder deze 32 beroepsgroepen vallen onder meer Leerkrachten

basisonderwijs, Managers detail- en groothandel en medisch vakspecialisten. Deze groepen kennen op nationaal niveau een zeer krappe arbeidsmarkt, maar door het ontbreken van voldoende werkzoekenden en/of vacatures kan de krapte voor de Achterhoek niet worden berekend. De krapte voor Databank- en netwerkspecialisten (7,2), Metaalbewerkers en constructiewerkers (8,1), Software- en applicatieontwikkelaars (9,6) en Timmerlieden (4,2) is afgenomen. Deze groepen stonden vorig jaar nog op de lijst van meest schaarse beroepen, dit jaar niet.

Figuur 3.7 Meest schaarse beroepsgroepen, Regio Achterhoek, 2e kwartaal 2024

Beroepsgroep	Spanning
Artsen	16,0
Automonteurs	16,0
Elektriciens en electronicamonteurs	16,0
Fysiotherapeuten	16,0
Gespecialiseerd verpleegkundigen	16,0
Hoveniers, tuinders en kwekers	16,0
Koks	16,0
Loodgieters en pijpfitters	16,0
Machinemonteurs	16,0
Managers horeca	16,0
Docenten algemene vakken secundair onderwijs	13,9
Ingenieurs (geen elektrotechniek)	13,8
Technici bouwkunde en natuur	13,7
Beleidsadviseurs	13,5
Psychologen en sociologen	13,0
Accountants	11,8
Boekhouders	11,2
Elektrotechnisch ingenieurs	10,6
Medisch praktijkassistenten	10,5
Managers gespecialiseerde dienstverlening	10,2
Schoonmakers	10,0

Bron: UWV, 2024. Bewerking Team Moventem

De Achterhoek telt 21 beroepsgroepen met meer dan 10 openstaande vacatures per werkzoekende. Vorig jaar waren dit 12 beroepsgroepen. De top-21 van schaarsteberoepen in de Achterhoek bestaat uit een mix van zorg (artsen, fysiotherapeuten en gespecialiseerd verpleegkundigen), technische (onder andere automonteurs, elektriciens en elektronicamonteurs en loodgieters en pijpfitters) en ICT-beroepen. In de bijlagen is een overzicht van de arbeidsmarktspanning van alle beroepsgroepen in de Achterhoek en Nederland opgenomen.

Arbeidsmarktraming; tekort aan masteropgeleiden en ongeschoolden

Het ROA, het arbeidsmarktinstituut van de Universiteit Maastricht maakt tweejaarlijks een prognose van vraag en aanbod op de regionale arbeidsmarkt (zie kader 'ROA-arbeidsmarktraming'). In 2023 is de prognose tot 2028 geactualiseerd. Deze arbeidsmarktraming laat zien dat tot 2028 de Achterhoek voor het mbo- en bachelor-opleidingsniveau jaarlijks te maken heeft met een arbeidsaanbod dat groter is dan de vraag. Het aantal instromers kan het aantal personen dat de arbeidsmarkt verlaat en de uitbreidingsvraag van werkgevers compenseren. Het gaat hierbij om de gehele omvang van de arbeidsmarkt naar opleidingsniveau. Maar als we kijken binnen de opleidingsniveaus dan is er sprake van tekorten en overschotten. Dat geldt nog meer voor individuele branches en bedrijven en instellingen. In deze specifieke gevallen kan er sprake zijn van grote tekorten zoals hierboven geschetst voor bijvoorbeeld bepaalde zorgberoepen.

ROA-arbeidsmarktraming

De arbeidsmarktramingen zijn vervaardigd door het ROA (Research Centre for Education and the Labour Market), het arbeidsmarkt instituut van de Universiteit van Maastricht. Tweejaarlijks maakt deze instantie in opdracht van onder meer de ministeries van OCW, SZW, BKZ en LNV, het UWV, SBB en het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) een database met regionale arbeidsmarktverwachtingen. Daarin wordt per arbeidsmarktregio een groot aantal kengetallen naar zowel sectoren als opleidingsniveau samengesteld. De ramingen in deze editie van de Achterhoek Monitor zijn gemaakt op basis van cijfers van eind 2023.

De ROA-ramingen geven een beeld van de regionale behoefte aan nieuwe werkenden. Dit is gebaseerd op het saldo van aanbod en vraag op de arbeidsmarkt. Het aanbod betreft de instroom van arbeidskrachten (hoofdzakelijk vanuit opleidingen). De vraag is samengesteld uit de vervangingsvraag (behoefte aan personeel ten gevolge van pensionering e.d.) en de uitbreidingsvraag (behoefte

aan extra personeel ten gevolge van economische ontwikkeling).

Deze drie variabelen (instroom, vervangings- en uitbreidingsvraag) tezamen geven zicht op de personeelsbehoefte in de komende jaren tot en met 2028. Het geeft inzicht in de overschotten en tekorten die in de komende jaren ontstaan op de regionale arbeidsmarkt.

De berekende tekorten en overschotten gelden voor de gehele arbeidsmarkt. Per saldo is het totale geraamde tekort afgenomen van 1.900 naar 1.700. Op een totale beroepsbevolking van 168.000 personen zijn de berekende overschotten voor mbo en bachelor beperkt. In vergelijking met de vorige ROA-arbeidsmarktraming, verschenen in 2021 en betrekking hebbend op de periode tot 2026, blijkt echter het toen ingeschatte tekort aan bachelor-opgeleiden omgeklapt in een klein overschot.

Figuur 3.8 Gemiddelde jaarlijkse overschotten en tekorten op de Achterhoekse arbeidsmarkt tot 2028

Opleiding	Huidige ROA-prognose (tot 2028)	Vorige ROA-prognose (tot 2026)
Zonder startkwalificatie	-2.100	-1.500
Mbo	700	750
Bachelor	300	-500
Master	-600	-650
Saldo	-1.700	-1.900

Bron: ROA, 2021 en 2024. Bewerking: Team Moventem

Het mbo-overschot bestaat uit 300 niveau3, 200 niveau2 en 200 niveau4 opgeleiden. Vergeleken met de vorige ROA-arbeidsmarktraming is het overschot voor mbo3-opgeleiden wel kleiner. Dit komt door een kleinere jaarlijkse instroom van afgestudeerden. Voor bachelor en masteropleidingen is respectievelijk een overschot van 300 en een tekort van 600 per jaar tot 2028 berekend. Dit komt overeen met een overschot en een tekort van respectievelijk 0,7 procent en 4,7 procent van het aantal werkenden (zie figuur 3.9).

Naast deze prognoses van ROA is op basis van deze cijfers een berekening gemaakt van vraag en aanbod voor ongeschoolde arbeid.²³ Het tekort van deze groep zonder startkwalificatie is toegenomen in vergelijking met de vorige raming. Tot 2028 is voor deze groep betrekkingen een tekort berekend van 2.100 per jaar.²⁴ Dit komt neer op bijna 5 procent per jaar van de werkenden die ongeschoolde arbeid verrichten.

Figuur 3.9 Saldo vraag en aanbod in procenten van werkenden naar opleidingsniveau gemiddeld per jaar tot 2028, Regio Achterhoek

Bron: ROA, 2024. Bewerking: Team Moventem

ROA-ramingen; match tussen opleidingsniveau en beroepsniveau

ROA berekent de regionale overschotten en tekorten op basis van opleidingen en beroepen waar deze opleidingen gevraagd/vereist zijn. Overschotten en tekorten hebben dus betrekking op deze combinatie in een specifieke regio. In de praktijk zullen afgestudeerden niet altijd ook daadwerkelijk een betrekking kiezen die past bij de gevolgde opleiding. Beschikbaarheid van banen speelt daarbij een grote rol. Berekende overschotten betekenen dan ook niet dat deze personen werkloos zullen worden. Velen vinden emploi in andere beroepen dan waarvoor opgeleid.

²³ Ongeschoolde arbeid is werk dat met een instructie van maximaal 30 dagen volledig zelfstandig uitgevoerd kan worden.

²⁴ De Achterhoekse arbeidsmarkt tot 2028, Moventem, 2024.

Een match tussen opleiding en beroep voor ongeschoolde arbeid kan niet worden gemaakt. Tegenover dit type banen staat geen opleiding. Nederland kent immers geen onderwijs dat opleidt tot een diploma 'ongeschooldheid' of 'geslaagd zonder startkwalificatie'. Vandaar dat hiervoor een alternatieve raming is gemaakt.

Concurrentiestrijd om talent tussen regio's wordt naar verwachting groter

Door te kijken naar de arbeidsmarktoverschotten en -tekorten in de Achterhoek en enkele buurregio's²⁵ ontstaat een beeld van de concurrentiepositie van de regio. Het blijkt dat alle vier genoemde regio's in de periode tot 2028 een jaarlijks beperkt overschot van bachelor-opgeleiden verwachten. Alleen in Regio Arnhem is een verhoudingsgewijs kleiner overschot voorzien. In vergelijking met de omliggende regio's laat de Achterhoek echter wel een fors groter tekort zien aan master-opgeleiden. Door de tekorten in de Achterhoek en omliggende regio's zal de concurrentiestrijd om talent tussen de regio's groter worden.

Figuur 3.10 Saldo vraag en aanbod in procenten van werkenden naar opleidingsniveau, Regio Achterhoek en omliggende regio's, gemiddeld per jaar tot 2028

Bron: ROA, 2024. Bewerking: Team Moventem

²⁵ Regio Arnhem (Arbeidsmarktregio Midden-Gelderland), Stedendriehoek (Arbeidsmarktregio Stedendriehoek en Noordwest Veluwe) en Twente.

3.3 Pendel

Pendel tussen woon- en werklocaties is één van de mechanismen om de vraag naar en het aanbod van arbeid op elkaar aan te laten sluiten. Lokale mismatches tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt kunnen door pendel (deels) teniet worden gedaan. Afhankelijk van de beschikbaarheid van (betaalbare) woningen en de bereikbaarheid van de werklocatie, besluiten werkenden te verhuizen of op en neer te pendelen naar het werk (woon-werkverkeer). Een deel van de regionale beroepsbevolking werkt in de Achterhoek, terwijl een ander deel elders (buiten de Achterhoek) werkt. Tegelijkertijd worden arbeidsplaatsen binnen de Achterhoek vervuld door zowel werknemers afkomstig uit de verschillende gemeenten binnen de regio als door werknemers die elders in het land wonen.

De gebruikte pendelcijfers in deze paragraaf hebben betrekking op werknemers, ofwel werkenden in loondienst. Dit zijn niet alle werkenden in de Regio Achterhoek. Overige werkzame personen, zoals zzp'ers en uitvoerenden van vrije beroepen zijn niet in loondienst. De Regio Achterhoek telt 163.000 werkenden (de werkzame beroepsbevolking), hiervan zijn 151.100 werknemers in loondienst. De pendelcijfers hebben betrekking op deze groep Achterhoekers in loondienst.²⁶

Pendelcijfers: woon/werkverkeer van werknemers

Het CBS berekent elk jaar het woon/werk verkeer – ook wel pendel genoemd – van werknemers. Zowel de woon- als werkgemeente wordt bepaald en de gemiddelde afstand tot de standplaats wordt berekend. Het uitsluitend berekenen van de pendelcijfers voor werknemers is een bewuste keuze. In Nederland is het niet noodzakelijk om vast te leggen waar een persoon werkt. Er bestaat dan ook geen registratie van werkenden per adres. Een registratie die voor het bepalen van het werkadres gebruikt kan worden is de Polisadministratie. Deze bevat voor alle werkenden in loondienst in Nederland de werkgever. Werkgevers moeten immers sociale verzekeringspremies afdragen voor alle werknemers. Werkenden niet in loondienst, zoals zzp'ers, vrije beroepen en directeur-groothouders (dga) zijn niet opgenomen in de Polisadministratie. Vandaar dat de pendel gegevens uitsluitend inzicht geven in het woon/werkverkeer van werknemers.

²⁶ Het CBS heeft een verbeterde methode gehanteerd om te berekenen waar personen werken. Hierdoor en doordat de Regio Achterhoek sinds dit jaar acht gemeenten telt in plaats van zeven zijn deze cijfers niet goed met eerdere edities van de Achterhoek Monitor te vergelijken.

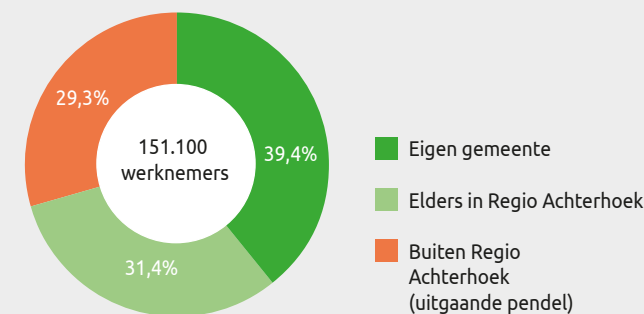
De werkgever is bekend, maar voor organisaties met meerdere vestigingen is niet bekend waar de werknemers werken. Dit wordt zoals gezegd niet centraal geregistreerd in Nederland. Daarom maakt het CBS gebruik van een methode om werknemers toe te delen aan de verschillende vestigingen. Zo ontstaat een berekende woon/werktabel. Uitgangspunt daarbij is de standplaats, het adres van de vestiging of het filiaal.

Voor een winkelbediende of leerkracht zal dit doorgaans hetzelfde adres zijn. Maar servicemonteurs, bouwvakkers of consultants werken natuurlijk op vele plaatsen. Ook wordt thuiswerken niet in de pendelcijfers verdisconteerd. De pendelcijfers zeggen daarom niets over de dagelijkse mobiliteit die met het woon-/werkverkeer gepaard gaan.

Ruim 70 procent van de Achterhoekse beroepsbevolking werkt in de Achterhoek

Van de in de Achterhoek woonachtige werknemers is 70,7 procent ook werkzaam in de Achterhoek zelf. Het gaat om zo'n 106.900 Achterhoekers. De resterende groep van 44.200 personen (29,3 procent) is dus werkzaam buiten de Achterhoek. Zij vormen de uitgaande pendel.

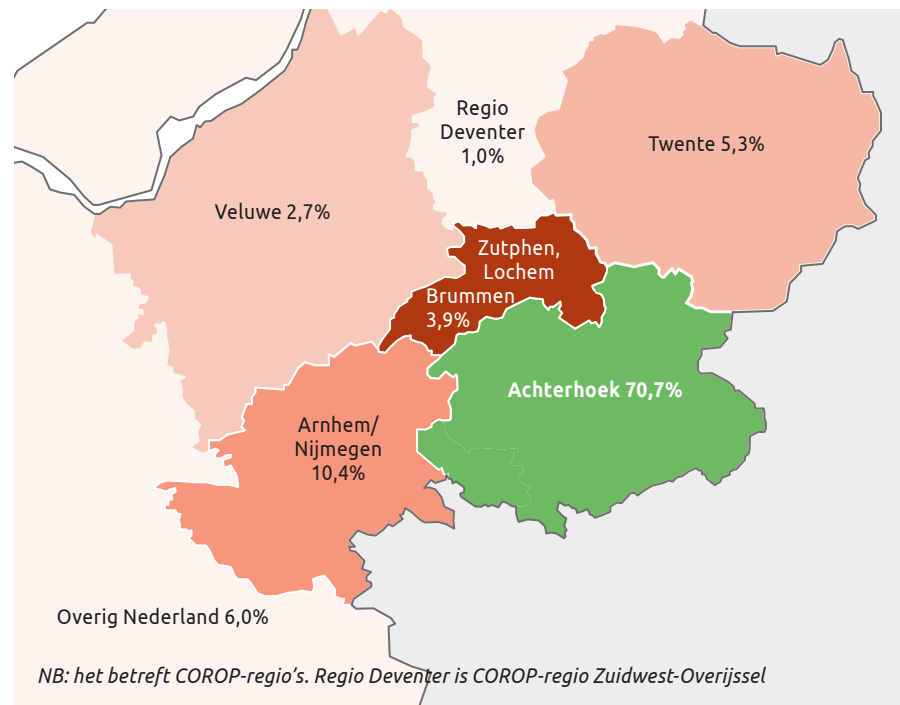
Figuur 3.11 Werkbestemming van werknemers woonachtig in Regio Achterhoek

NB: Door afrondingsverschillen is het totaal van de percentages niet 100%

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

Het grootste deel, ruim 10 procent van de uitgaande pendel, werkt in de regio Arnhem/Nijmegen. In Twente werkt ruim 5 procent en een kleine 4 procent in de gemeenten Zutphen/Lochem/Brummen.

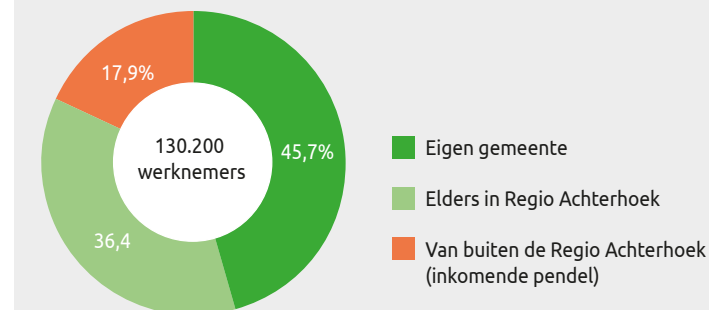
Figuur 3.12 Werkzaam in Regio Achterhoek en uitgaande pendel, 2022

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

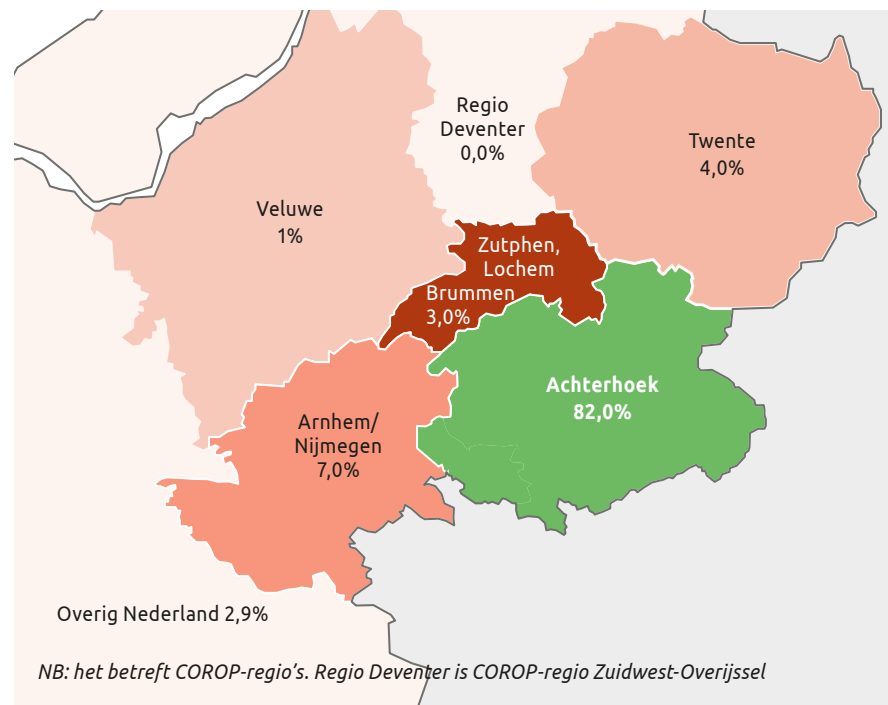
Grootste deel werknemers van buiten de regio komt uit de Regio Arnhem/Nijmegen

In de Achterhoek zijn 130.200 banen die worden vervuld door werknemers in loondienst. Zoals eerder aangegeven worden deze banen vervuld door 106.900 werknemers die in de Achterhoek wonen. Van deze groep werknemers wonen en werken 59.500 personen in dezelfde gemeente, 47.400 personen werken in een andere Achterhoekse gemeente dan waar ze wonen. De overige 23.300 banen (17,9 procent) worden vervuld door werknemers van buiten de Achterhoek.

Het grootste deel van inkomende pendelaars komt uit de Regio Arnhem/Nijmegen (7,1 procent). Gevolgd door werknemers uit Twente (3,8 procent). De in- en uitkomende pendelstroom is daarmee veruit het grootst tussen de Achterhoek en Arnhem/Nijmegen.

Figuur 3.13 Herkomst van in Regio Achterhoek werkende werknemers, 2022

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

Figuur 3.14 Werkzaam in Regio Achterhoek en inkomende pendel, 2022

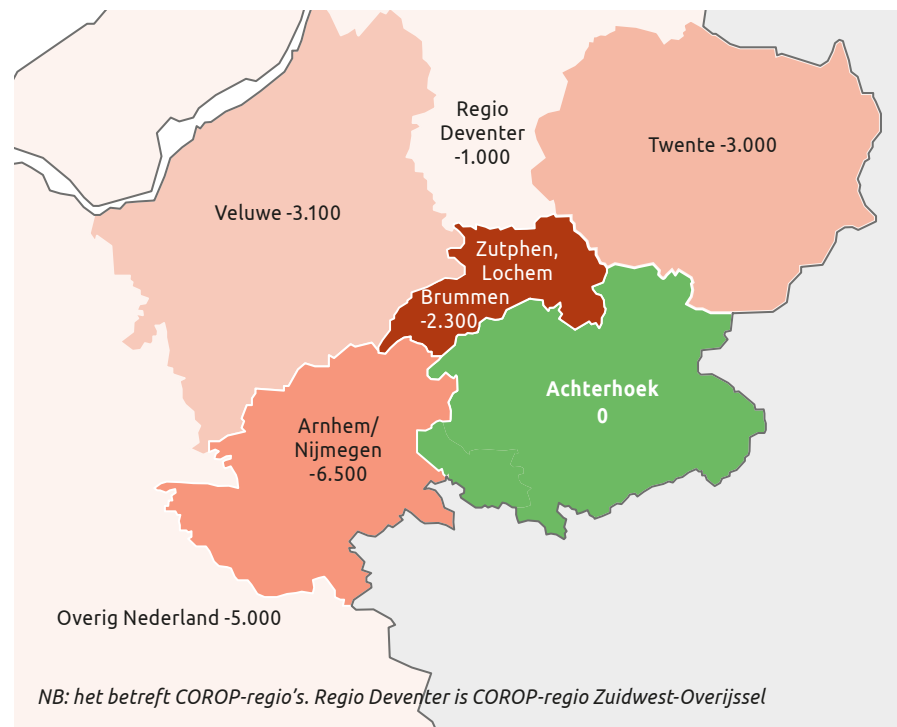
Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

Uitgaande pendel overtreft ruimschoots inkomende pendel

Het voorgaande laat zien dat in 2022 de uitgaande pendel van 44.200 werknemers fors groter is dan de inkomende pendel van 22.300 werknemers. Er is sprake van een negatieve pendelbalans van 20.900 personen. Dit is fors hoger dan in de vorige monitor, daarin was het pendelsaldo nog 10.500 negatief. Zoals gezegd komt dit enerzijds door de nieuwe meetmethode van het CBS. Anderzijds kan dit deels ook een effect van de toetreding van Montferland zijn. Dit gezien de grote toename van de uitgaande pendel richting Arnhem/Nijmegen.

Als we kijken naar de afzonderlijke herkomst- en bestemmingsregio's van werknemers dan heeft de Achterhoek een negatief pendelsaldo met alle omliggende regio's. Er is meer uitgaande pendel naar deze regio's dan omgekeerd. Deze balans is het grootst met Arnhem/Nijmegen. Vanuit de Regio Achterhoek pendelen 6.500 personen meer naar deze regio dan in omgekeerde richting.

Figuur 3.15 Pendelsaldo Regio Achterhoek, 2022

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

4 Inwoners

Wat valt op?

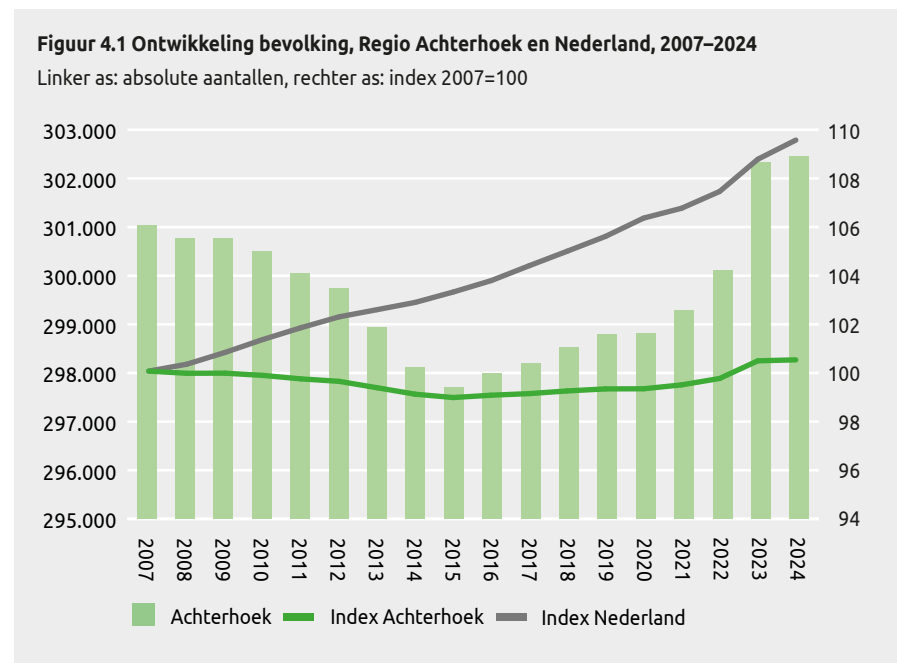
- Na een periode van gestage bevolkingsgroei lijkt deze ontwikkeling in 2024 nagenoeg tot stilstand te zijn gekomen. Begin 2024 telde de Regio Achterhoek 302.458 inwoners, 126 meer dan een jaar eerder. Daarmee was er sprake van een zeer geringe groei van 0,04 procent. Landelijk groeide de bevolking in dezelfde periode met 0,7 procent
- Het proces van vergrijzing voltrekt zich in de Achterhoek in hoger tempo dan op landelijk niveau. In 2024 is in de Achterhoek het aandeel 65-plussers opgelopen naar 25 procent, terwijl dit in 2007 nog 16 procent was. Landelijk is in 2024 zo'n 21 procent van de bevolking 65 jaar of ouder, in 2007 was dit 15 procent. Tegelijk zien we dat het aantal en aandeel jongeren afneemt.
- Armoede relatief laag in de Achterhoek. In 2022 leefden in de Achterhoek ruim 3.400 huishoudens in armoede; 3,0 procent van alle huishoudens in de regio (landelijk was het aandeel 4,4 procent). In hetzelfde jaar leefden 2.300 kinderen (tot 18 jaar) in de Achterhoek in armoede, wat 3,8 procent van alle kinderen is (landelijk 5,2 procent). De armoedecijfers in de periode 2011–2022 zijn substantieel gedaald, zowel absoluut als relatief.
- Aantal huishoudens groeit duidelijk sneller dan bevolkingsomvang. In de periode 2007–2024 steeg het aantal huishoudens in de Achterhoek met 10,3 procent. De bevolking in de Achterhoek groeide in dezelfde periode slechts met 0,5 procent. Dit weerspiegelt de afname van de gemiddelde huishoudensgrootte. Een ontwikkeling die in belangrijke mate wordt gedreven door de toename van het aantal eenpersoonshuishoudens. Begin 2024 waren er ruim 43.000 eenpersoonshuishoudens in de Achterhoek, ruim 11.000 meer dan in 2007.

4.1 Bevolkingsdynamiek

De bevolkingsdynamiek is onder andere van invloed op de vraag naar publieke voorzieningen, economische ontwikkeling en arbeidsmarkt, en op de inrichting van de fysieke leefomgeving. De regionale bevolking vormt tevens de basis van het regionale arbeidsaanbod. Bovendien geven ontwikkelingen in bevolkingsomvang onder meer uitdrukking aan de aantrekkingskracht van een plek als woon- en werklocatie. Aan de hand van regionale bevolkingscijfers geven we een indruk van de aard en omvang van de bevolkingsontwikkeling in de Achterhoek. We kijken naar de componenten waaruit de ontwikkeling is samengesteld, naar de ruimtelijke spreiding en naar de leeftijdsopbouw. Ook staan we stil bij de omvang van de armoede en inkomens(on)gelijkheid onder de bevolking.

Bevolkingsgroei stagneert

Op 1 januari 2024 telden de acht Achterhoekse gemeenten tezamen 302.458 inwoners. Dat zijn er 126 meer dan een jaar eerder, waarmee er sprake was van een zeer geringe groei van 0,04 procent. Landelijk groeide de bevolking in dezelfde periode met 0,7 procent. Na jaren van bevolkingsafname in de Achterhoek, is in 2015 de trend gekeerd:

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

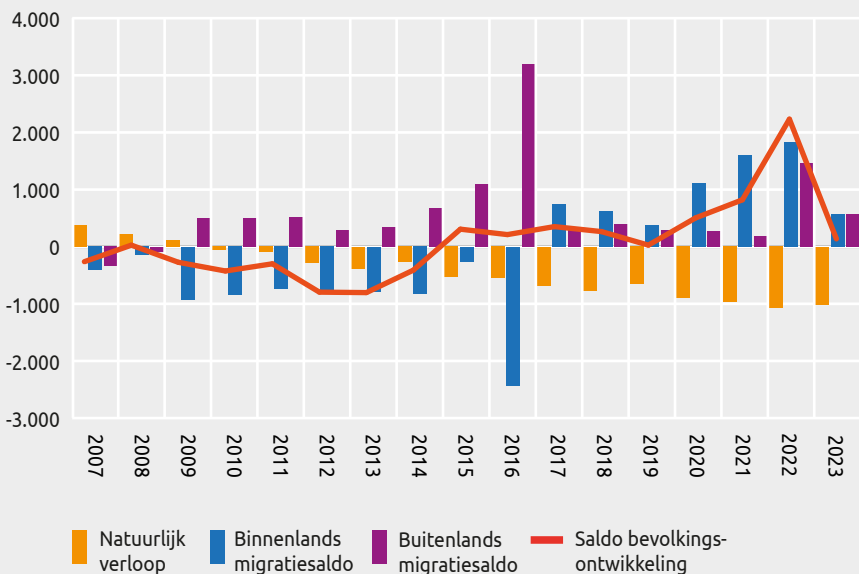
het aantal inwoners steeg. Maar de toen ingezette groei, die tussen 2022 en 2023 versnelde, lijkt begin 2024 nagenoeg tot stilstand te zijn gekomen. Als we over een langere periode naar de bevolkingsontwikkeling kijken, dan zien we dat tussen 2007 en 2024 het aantal inwoners met per saldo 1.425 inwoners is toegenomen (+0,5 procent). Dit is aanzienlijk lager dan de landelijke ontwikkeling: in dezelfde periode nam de totale Nederlandse bevolking toe met 9,7 procent.

Binnenlandse- en buitenlandse migratie maken dat de bevolking groeit

Als we nader inzoomen op de ontwikkeling van de bevolking dan kijken we in eerste instantie naar twee factoren. Ten eerste het natuurlijk verloop, het saldo tussen geboorte en sterfte. De tweede factor is de migratie, oftewel verhuizingen vanuit en naar de Achterhoek, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen binnenlandse en buitenlandse migratie.

We zien dat vanaf 2010 het natuurlijk verloop negatief is. De jaarlijkse sterfte overtreft sindsdien, veelal in toenemende mate, het aantal geboorten in de regio. Anders is de ontwikkeling van de binnenlandse migratie. Tot 2017 is er sprake van een vertrekoverschot: er zijn meer personen die verhuizen uit de Achterhoek naar elders in Nederland dan personen die vanuit andere Nederlandse regio's zich vestigen in de Achterhoek. Maar daarna wordt het binnenlandse migratiesaldo positief: ieder jaar vestigden zich meer mensen vanuit elders in het land in de Achterhoek dan dat er vertrokken. In 2022 is vooralsnog het hoogtepunt bereikt, in dat jaar overtreft het aantal nieuwgevestigden het aantal vertrekkers met 1.830. Een jaar later, in 2023, is het binnenlandse migratiesaldo aanzienlijk lager: 560 personen. De binnenlandse migratie blijft daarmee een van de belangrijkste bronnen van bevolkingsgroei, ook al is die in omvang afgenomen.

De andere belangrijkste bron van bevolkingsgroei is de buitenlandse migratie. De Achterhoek heeft een doorlopend buitenlands migratieoverschot dat over een langere periode een grillig patroon laat zien. Dit komt onder andere door sterk fluctuerende vluchtelingenstromen. Zo zijn duidelijke pieken te zien in 2015 en 2016, veroorzaakt door de toenmalige vluchtelingencrisis. En ook in het jaar 2022 was er sprake van een bovengemiddeld hoog buitenlands migratiesaldo, veroorzaakt door de sterk toegenomen instroom van vluchtelingen vanuit onder andere Oekraïne. Toen bedroeg het saldo van in- en uitstroom bijna 1.500 personen. In 2023 is het buitenlandse migratiesaldo teruggeveerd naar 570 personen. Buiten de jaren van de verschillende vluchtelingencrisisjaren, is dat nog steeds een relatief hoog migratiesaldo.

Figuur 4.2 Ontwikkeling bevolking naar vier componenten, Regio Achterhoek, 2007–2023

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

Bevolkingsgroei concentreert zich in beperkt aantal gemeenten

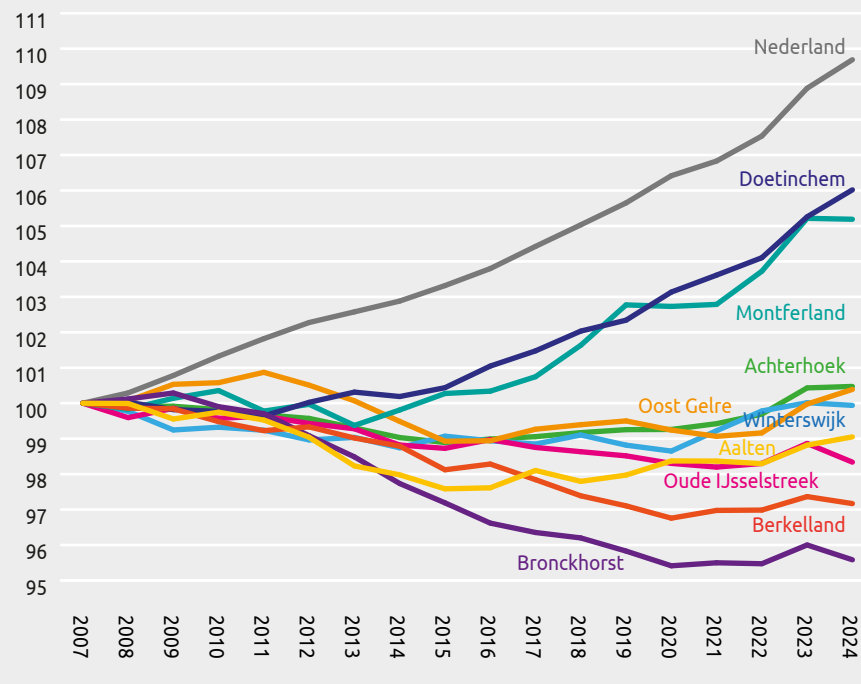
Tussen 2007–2024 is het totale inwonertal in de Achterhoek per saldo met 0,5 procent gestegen. Als we deze ontwikkeling per gemeente uiteenrafelen dan zien we dat deze gematigde groei toe te schrijven is aan drie van de acht Achterhoekse gemeenten. In Doetinchem, Montferland en Oost Gelre was er sprake van een lange termijnbevolkingstoename, in de overige gemeenten is het aantal inwoners per saldo gedaald. In Doetinchem en Montferland steeg het aantal inwoners het hardst, met respectievelijk 6,0 en 5,2 procent. En met 0,4 procent lag de bevolkingsgroei van Oost Gelre iets onder het regionale gemiddelde. Tegelijkertijd is in dezelfde periode in Aalten en Winterswijk het aantal inwoners per saldo nagenoeg gelijk gebleven. In Oude IJsselstreek was de daling 1,7 procent. De grootste daling van het inwonertal vond plaats in de gemeenten Berkelland en Bronckhorst, met respectievelijk 2,8 en 4,4 procent.

Kijken we naar de ontwikkeling tussen 2023 en 2024, waarin het aantal inwoners in de Achterhoek met 126 toenam, dan zien we dat in een beperkt aantal gemeenten de bevolking groeide en in een groter aantal gemeenten een daling plaats vond.

Doetinchem en Oost Gelre hebben de grootste positieve bijdrage geleverd met respectievelijk 428 en 123 extra inwoners. Ook in Aalten is het aantal inwoners het afgelopen jaar toegenomen (+64 inwoners). In Montferland en Winterswijk was er sprake van een bescheiden daling van respectievelijk 9 en 22 inwoners. In Berkelland daalde de bevolking met 89 inwoners. Het grootst was de bevolkingsafname in Bronckhorst (158 minder inwoners) en Oude IJsselstreek (211 minder).

Figuur 4.3 Ontwikkeling bevolking naar gemeente, Regio Achterhoek, 2007–2024

(index 2007=100)

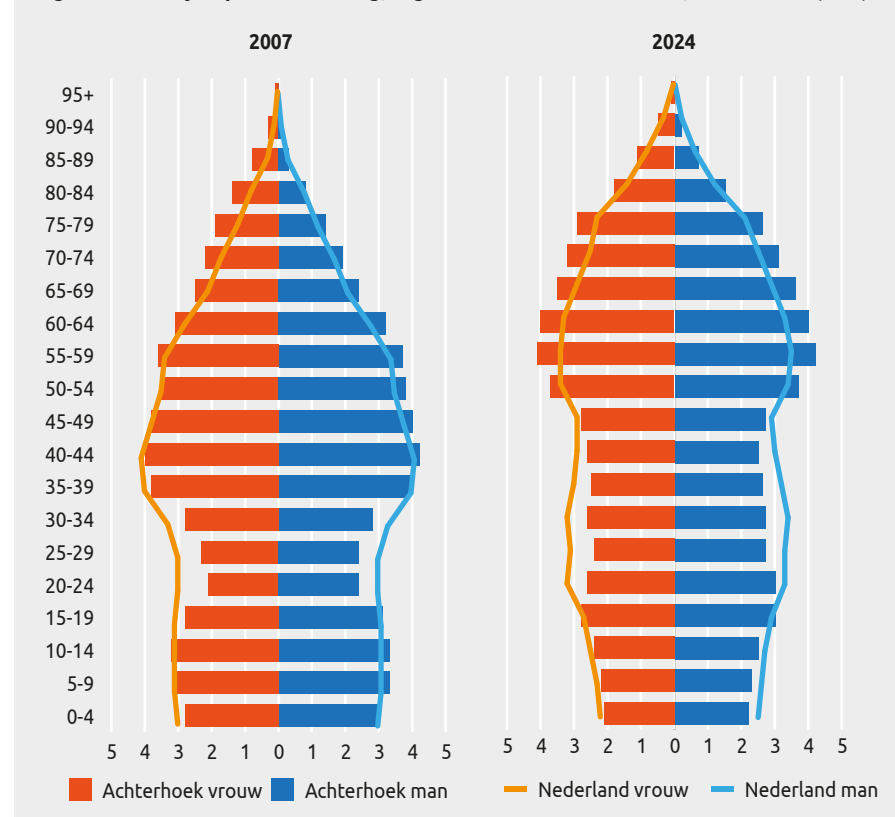
Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

Achterhoekse bevolking vergriest in bovengemiddeld hoog tempo

Als we kijken naar de leeftijdsopbouw van de bevolking dan voltrekt zich een duidelijke verandering. Door de relatieve toename van het aantal ouderen, in zowel de Achterhoek als landelijk, is de vorm van de leeftijdsopbouw van de bevolking niet meer te typeren als een piramide. De basis is smaller geworden dan het midden – de piramidevorm is veranderd in een urn- of uivorm (zie figuur 4.4). Hierin zien we één van de belangrijkste trends in de demografie van Nederland (en veel andere landen in

Europa en andere westerse landen): de voortgaande vergrijzing. In 1950 was minder dan 8 procent van de bevolking 65 jaar of ouder, sindsdien is dat aandeel voortdurend toegenomen.

Figuur 4.4 Leeftijdsofbouw bevolking, Regio Achterhoek en Nederland, 2007 en 2024 (in %)

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

De afgelopen vijftien jaar is de vergrijzing versneld doordat de eerste babyboomers, de relatief grote geboortecohorten van na 1945, vanaf dat moment de pensioengerechtigde leeftijd bereikten. Bovendien blijkt dat het proces van vergrijzing in de Achterhoek zich in hoger tempo voltrekt dan op landelijk niveau. Zo is in 2024 in de Achterhoek het aandeel 65-plussers opgelopen naar 25 procent, terwijl dit in 2007 nog 16 procent was. Landelijk is in 2024 zo'n 21 procent van de bevolking 65 jaar of ouder, in 2007 was dit 15 procent. Tegelijk zien we dat het aantal en aandeel jongeren afneemt (ontgroening). Dit is in lijn met het landelijke patroon. De Achterhoek telde

begin 2024 58.897 jongeren (leeftijd tot 20 jaar). In 2007 bedroeg het aandeel inwoners tot 20 jaar 25 procent, in 2024 was dit teruggelopen naar afgerond 20 procent. In dezelfde periode daalde het aandeel jongeren op landelijk niveau van 24 procent naar 21 procent.

De verwachting is dat de vergrijzing zal blijven toenemen. Als we afgaan op de landelijke lange-termijn bevolkingsprognoses van het CBS, betrouwbare regionale prognoses zijn niet beschikbaar, dan blijkt dat in 2030 23 procent van de inwoners in Nederland 65 jaar of ouder zal zijn.²⁷ Het aandeel van deze groep loopt vervolgens geleidelijk op tot ruim 24 procent in 2050. Voor de nog langere termijn wordt in 2070 een aandeel van 26 procent geraamd. Deze verandering van de leeftijdsstructuur van de bevolking, minder jongeren en een hoger aantal ouderen in de pensioengerechtigde leeftijd, heeft onder andere als belangrijke gevolgen voor de arbeidsmarkt; het aanwezige arbeidspotentieel zal verder verkleinen.

Armoede en inkomensongelijkheid relatief laag

Armoede is in belangrijke mate bepalend voor de kwaliteit van leven (en voor de brede welvaart) van inwoners.²⁸ En hoewel geld niet per definitie gelukkig maakt, is het omgekeerde wel waar: gebrek aan geld is een bron van sociaal-maatschappelijke problemen, zoals sociaal isolement en schade aan de lichamelijke en geestelijke gezondheid. Daarom monitoren we de ontwikkeling van armoede en inkomensongelijkheid in de regio. We baseren ons in deze editie op de oude CBS-definitie van armoede.²⁹ We kijken daarbij zowel naar de ontwikkeling van huishoudens als kinderen in armoede. Voor inkomensongelijkheid gebruiken we een relatief eenvoudige maat, namelijk het gemiddelde ten opzichte van het mediane inkomen.

²⁷ We presenteren niet verdere detailinformatie over de regionale bevolkingsprognose. Er is namelijk geconstateerd dat detailcijfers van de meest recente CBS Regionale bevolkings- en huishouden-sprognoses, die in 2022 gepubliceerd zijn, onvoldoende betrouwbaar zijn. We volgen daarom het advies van het CBS om de detaillering (zoals prognoses uitgesplitst naar leeftijdsgroep) uit deze regionale bevolkingsprognosecijfers niet te gebruiken.

²⁸ CPB (2022). Macro Economische Verkenning 2023. Den Haag: Centraal Planbureau.

²⁹ Om armoede aan te duiden hanteren we (nog) de oude definitie van het CBS. Het CBS hanteert de lage-inkomensgrens als indicator voor hoeveel mensen er risico lopen om in armoede te belanden. Volgens deze definitie is iemand arm als diegene gedurende minimaal 1 jaar een inkomen onder het sociaal minimum kende. Vanwege de beschikbaarheid van cijfers op regionaal niveau gebruiken we de CBS-definitie. Echter, op het moment van schrijven van deze editie van de monitor is het CBS met een alternatieve definitie van armoede gekomen die (i) tot een neerwaartse bijstelling van armoedecijfers heeft geleid en (ii) een nog sterkere concentratie van armoede in de grote steden laat zien. Belangrijke wijziging is dat bij het vaststellen van armoedeproblematiek nauwkeuriger naar individuele en woonlocatie-specifieke omstandigheden is gekeken.

De cijfers in figuur 4.5 laten zien dat zowel in termen van armoede als inkomensongelijkheid de Achterhoek relatief gunstig scoort ten opzichte van Nederland. De armoedecijfers zijn relatief laag voor zowel huishoudens als kinderen, en ook de inkomensongelijkheid is beperkt – wat overigens ook geldt voor de rest van Nederland. In 2022 leefden in de Achterhoek ruim 3.400 huishoudens in armoede; 3,0 procent van alle huishoudens in de regio (landelijk was het aandeel 4,4 procent). In hetzelfde jaar leefden 2.300 kinderen (tot 18 jaar) in de Achterhoek in armoede, in 2011 ging het om 3.850 kinderen. De armoedecijfers in de periode 2011–2022 zijn substantieel gedaald, zowel absoluut als relatief.

Tabel 4.5 Huishoudens en kinderen in armoede en inkomensongelijkheid, Regio Achterhoek en Nederland, 2011 en 2022***

	Huishoudens in armoede		Kinderen in armoede		Inkomensongelijkheid*	
	2011	2022	2011	2022	2011	2022
Achterhoek	4,8	3	5,3	3,8	1,11	1,09
Nederland	6,9	4,4	8	5,2	1,12	1,12

* Armoede is uitgedrukt in het percentage huishoudens en kinderen dat gedurende minimaal 1 jaar onder het sociaal minimum leven.

** Inkomensongelijkheid benaderen we hier door de verhouding te laten zien van het gemiddelde ten opzichte van het mediane (gestandaardiseerde) inkomen. Hoe groter dit verhoudingsgetal des te ongelijker zijn inkomens verdeeld, met relatief veel hoge inkomens.

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Vrije Universiteit Amsterdam en Team Moventem

4.2 Huishoudens

Huishoudens- en bevolkingsontwikkeling hangen met elkaar samen. Inzichten in de ontwikkeling van aantallen en verschillende typen huishoudens is onder andere relevant voor regionale woningbouw en planning.

Aantal huishoudens Achterhoek groeit, maar minder hard dan landelijk

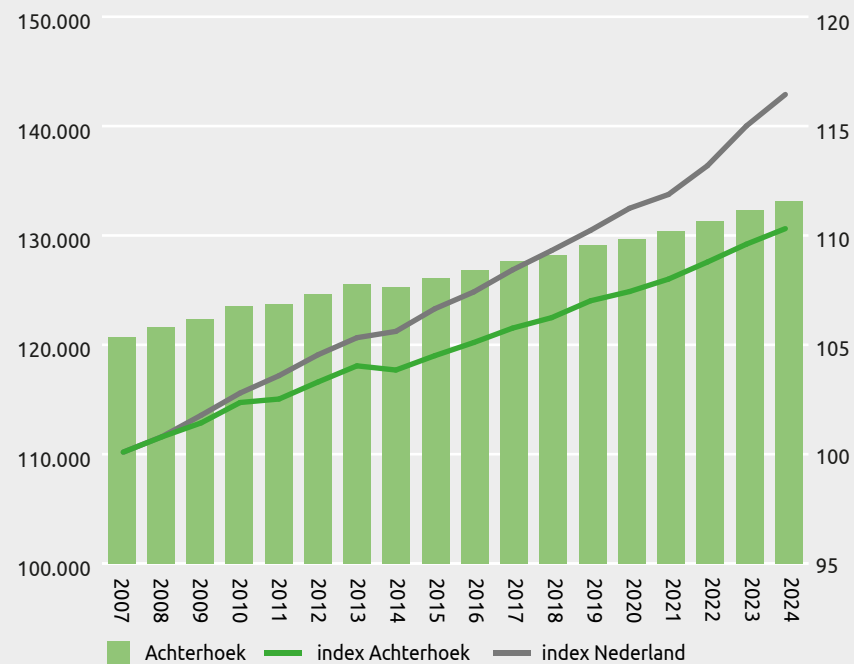
Op 1 januari 2024 bedroeg het totaal aantal particuliere huishoudens in de acht Achterhoekse gemeenten tezamen 133.166. Dit zijn 864 huishoudens meer dan een jaar eerder. In de periode 2007–2024 steeg het aantal huishoudens in de Achterhoek met 10,3 procent. In Nederland is het aantal huishoudens in deze periode met 16,5 procent toegenomen. Eerder zagen we dat de bevolking in de Achterhoek in dezelfde periode

met 0,5 procent is toegenomen. De snellere groei van het aantal huishoudens ten opzichte van de groei van het aantal inwoners duidt op een afname van de gemiddelde huishoudensgrootte.

Hoewel de gemiddelde huishoudensgrootte in de Achterhoek hoger ligt dan het landelijk gemiddelde, verloopt de huishoudensverdunding in de Achterhoek sneller dan landelijk. In 2007 bestond een huishouden in de Achterhoek uit gemiddeld 2,49 personen.

Figuur 4.6 Ontwikkeling aantal huishoudens, Regio Achterhoek en Nederland, 2007–2024

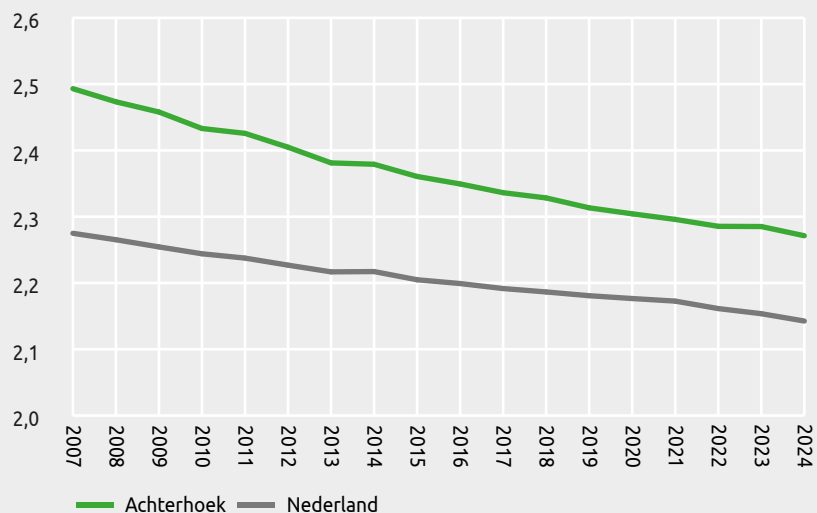
Linker as: in absolute aantallen, rechter as: index 2007=100

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

Zeventien jaar later zijn het nog maar 2,27 personen. Op landelijk niveau ontwikkelde in dezelfde periode de gemiddelde huishoudensgrootte zich van 2,27 naar 2,14 personen.

Figuur 4.7 Ontwikkeling gemiddelde huishoudensgrootte, Regio Achterhoek en Nederland, 2007–2024

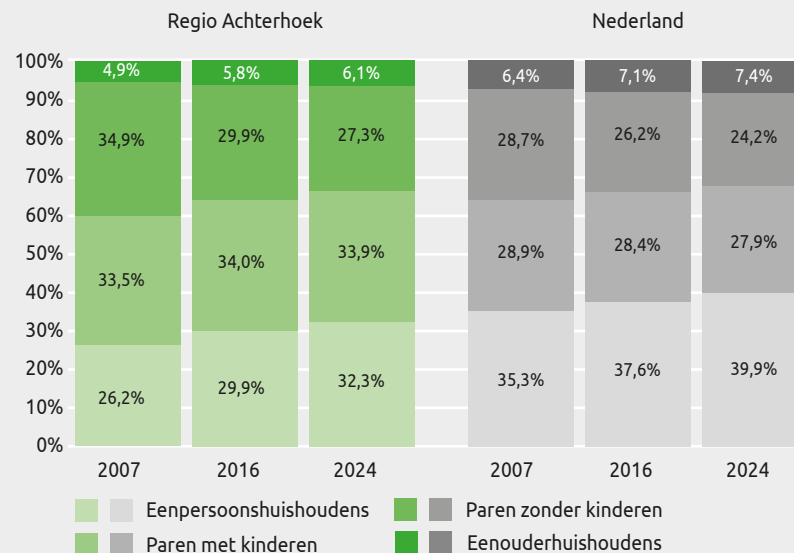

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

Steeds meer eenpersoonshuishoudens

Begin 2024 waren er 43.000 eenpersoonshuishoudens in de Achterhoek, ruim 11.000 meer dan in 2007. Het aandeel eenpersoonshuishoudens steeg daarmee van 26,2 procent in 2007 naar 32,3 procent in 2024. Hoewel het aandeel eenpersoonshuishoudens op landelijk niveau groter is dan in de Achterhoek, was de groei tussen 2007 en 2024 minder snel: van 35,3 procent naar 39,9 procent. Verwacht wordt dat het aantal alleenwonenden de komende jaren zal blijven stijgen, voornamelijk door de voortschrijdende individualisering en vergrijzing. Steeds meer mensen zullen alleen wonen voor korte of langere periodes. Terwijl het aandeel eenpersoonshuishoudens steeg, daalde in dezelfde periode met name het aandeel van paren met kinderen. De aandelen van andere huishoudentypen bleven over de periode 2007–2024 vrij constant.

Figuur 4.8 Ontwikkeling huishoudens naar type, Regio Achterhoek en Nederland, 2007, 2016, 2024*

* De categorie overige huishoudens is omwille van de leesbaarheid weggelaten, het aandeel van deze categorie is vrijwel nihil.

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

4.3 Gezondheid

Op basis van het Regiobeeld Achterhoek 2023 (juli 2023)³⁰ en het Regioplan De Gezondste Regio (december 2023)³¹ geven we een beeld van de (ervaren) gezondheid van de inwoners van de Achterhoek en lichten we enkele trends toe.

Meer kwetsbare ouderen

Zoals eerder te zien was in hoofdstuk 4.1 hebben we te maken met toenemende (dubbele) vergrijzing. Hierdoor zullen in de toekomst steeds meer inwoners van de Achterhoek een chronisch aandoening hebben, vaak zelfs meerdere tegelijk.³² De groep kwetsbare ouderen, ten gevolge van bijvoorbeeld dementie, neemt door de vergrijzing

30 Regiobeeld Achterhoek 2023.

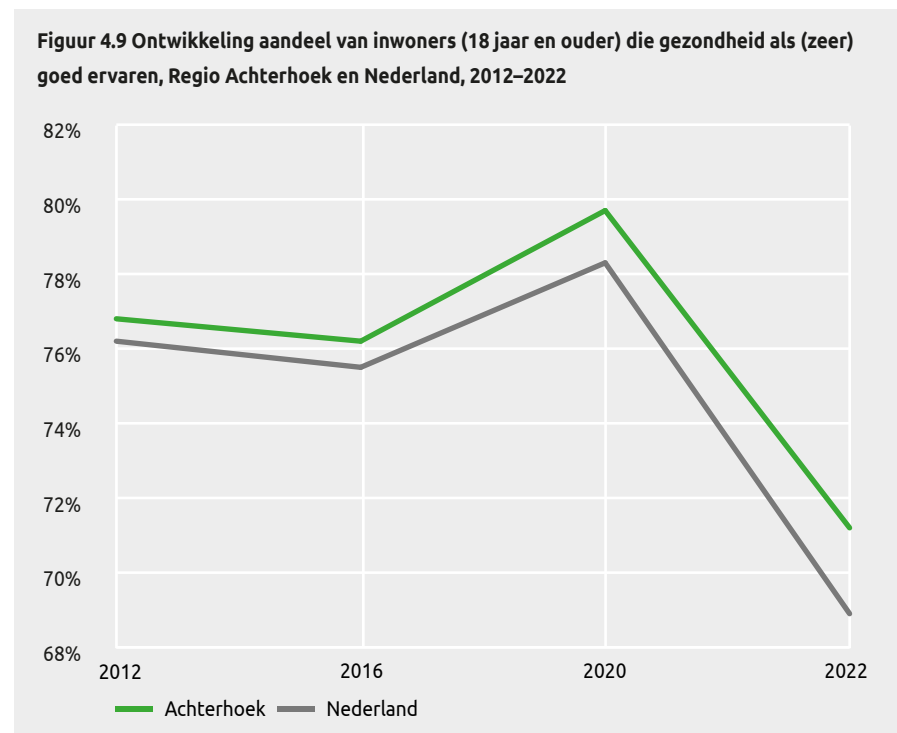
31 Regioplan Achterhoek, december 2023.

32 Regiobeeld Achterhoek 2023, p.29.

ook toe. Deze ontwikkelingen hebben impact op de Achterhoekse gezondheid en de zorg. Doordat ouderen steeds vaker alleen wonen kunnen ook sociale problemen zoals eenzaamheid toenemen.

Bijna driekwart van de Achterhoekers ervaren hun gezondheid als (zeer) goed

Het percentage inwoners van 18 jaar en ouder met een als goed ervaren gezondheid ligt in de Achterhoek hoger dan gemiddeld in Nederland. Figuur 4.9 toont het aandeel mensen dat hun gezondheid als goed of zeer goed ervaart. Dit is het percentage personen van 18 jaar en ouder met antwoordcategorie 'zeer goed' of 'goed' op de vraag naar de algemene gezondheidstoestand. Zowel in Nederland als in de Achterhoek is er sinds 2020 een sterke afname in goed ervaren gezondheid.

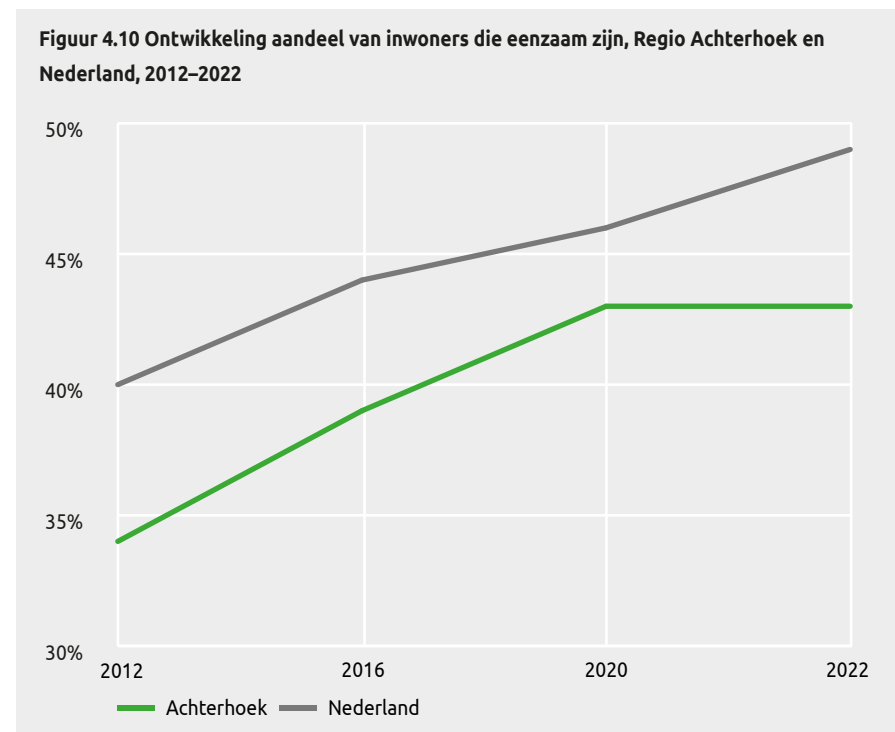
Bron: Regiobeeld Achterhoek, 2023

Toename mentale problemen en eenzaamheid

Als we kijken naar de mentale gezondheid in de Achterhoek dan zien wij een stijging in mentale problematiek. Met name onder jongeren en jongvolwassenen is er sprake van een toenemende trend. Dit zien wij terug in verschillende cijfers. In 2019 was er

bijvoorbeeld bij 24 procent van de jeugd (middelbare scholieren klas 2 t/m 4) in de Achterhoek sprake van matig tot hoog risico op psychosociale problematiek. In 2021 is dit opgelopen naar 30 procent.³³

Onder jongvolwassenen (18-34 jaar) is ook de eenzaamheid toegenomen. In 2012 was 28 procent van de jongvolwassenen eenzaam, in 2020 was dit 39 procent.³⁴ Als het gaat om alle Achterhoekers (alle leeftijdsgroepen) dan is er ook een algemene trend te constateren in een toename van de eenzaamheid (zie figuur 4.10).

Bron: Regiobeeld Achterhoek, 2023

Toch zijn Achterhoekers gemiddeld genomen iets minder eenzaam dan inwoners in de rest van Nederland en lijkt het erop dat deze trend niet doorzet.³⁵

³³ Regiobeeld Achterhoek 2023, pagina 31.

³⁴ Regiobeeld Achterhoek 2023, pagina 24.

³⁵ Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen 2022, GGD'en/CBS/RIVM (bewerking o.b.v. SMAP-methode, RIVM). Beschikbaar via: <https://statline.rivm.nl/#/RIVM/nl/dataset/50120NED/table?d-l=A40AD>.

Achterhoek gaat voor bewegen

Belangrijk in de Achterhoek is het verenigingsleven. In het kader van gezondheid is daarvoor specifiek gekeken naar de sportverenigingen. In de Achterhoek is 60,1 procent van de inwoners aangesloten bij een sportvereniging, wat een stuk hoger is dan het landelijk gemiddelde van 48,6 procent.³⁶ Tegelijk blijkt wel dat inwoners met een lage sociaal economische status (SES) minder vaak wekelijks aan verenigingsactiviteiten (27 procent) deelnemen dan mensen met een midden/hoge SES (39 procent).

Bekend is dat zaken als schulden grote effecten hebben op de gezondheid van inwoners. In de Achterhoek ligt het aandeel huishoudens met problematische schulden gemiddeld lager dan in Nederland: 5,7 tegenover 7,9 procent.³⁷ We zagen eerder in dit hoofdstuk eenzelfde beeld voor wat betreft armoede. Het aandeel huishoudens (en kinderen) dat in armoede leeft in de Achterhoek is duidelijk lager dan het landelijk gemiddelde.

³⁶ Regiobeeld Achterhoek 2023, pagina 25.

³⁷ Regiobeeld Achterhoek 2023, pagina 20.

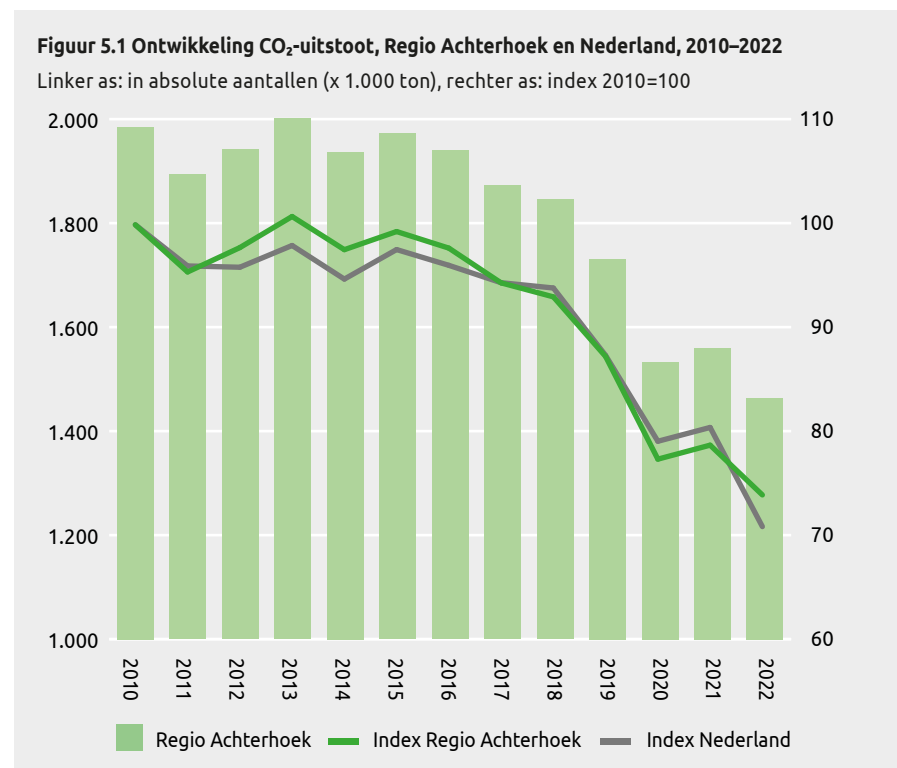
5 Duurzaamheid en leefomgeving

Wat valt op?

- De Achterhoek is minder goed in staat dan landelijk om de benodigde energie op te wekken uit hernieuwbare bronnen, terwijl dat voorheen andersom was. De hoeveelheid opgewekte duurzame energie in verhouding tot het totale energieverbruik was in de Achterhoek 12,7 procent tegenover 14,6 procent landelijk. Dat de Achterhoek is ingehaald door het landelijk gemiddelde wordt met name veroorzaakt door de sterke terugloop van de opwek van hernieuwbare warmte. Opgeteld wekken we in de Achterhoek 10.150 MJ per inwoner aan hernieuwbare energie op en landelijk 13.531 MJ. Een aanzienlijk verschil.
- Minder grondstoffengebruik. Over de periode 2015–2022 is het totale materialen en goederengebruik in de Achterhoek per saldo met 0,3 miljard kilogram afgenomen (-2,9 procent). Bovendien is het gebruik van abiotische grondstoffen zelfs iets sterker gedaald. Het gebruik van deze niet-hernieuwbare grondstoffen in de Achterhoekse economie was in 2022 4,3 miljard kilogram. Dit is 9,1 procent minder dan in 2015, toen het gebruikte volume nog 4,7 miljard kilogram was.
- Scherpe stijging dagelijks aantal autokilometers. Dagelijks worden de meeste kilometers met de auto afgelegd, dat geldt zowel in de Achterhoek als in Nederland als geheel. In 2023 was dat dagelijks bijna 28 kilometer, terwijl landelijk de dagelijkse autoafstand 22 kilometer was. Opvallend is dat in de Achterhoek de afgelegde afstand per auto aanzienlijk hoger is dan een jaar eerder (22 kilometer in 2022), en daarmee bijna terug is op het niveau van voor de COVID-19-pandemie. Tegelijkertijd is de gereisde afstand met het OV relatief hard gedaald.
- Er heeft een versnelling plaatsgevonden op het toevoegen van woningen. In 2023 zijn er 1.150 nieuwe woningen toegevoegd, tegenover 895 in 2022.

5.1 Energietransitie

De energietransitie heeft tot doel bij te dragen aan vermindering van de uitstoot van broeikasgassen, om de klimaatverandering, en de daarmee gepaard gaande nadelige gevolgen, zoveel mogelijk te beperken. Daarnaast biedt het een oplossing voor de toenemende (wereldwijde) schaarste aan fossiele brandstoffen. Aan de hand van verschillende cijfers geven we een indruk van hoe de Achterhoek ervoor staat in de transitie naar een duurzame energievoorziening. We presenteren cijfers over de afbouw van de uitstoot van CO₂ en over de opbouw van de regionale opwek en het gebruik van duurzame energie. We baseren ons hierbij op de meest recent beschikbare cijferreeksen uit de Klimaatmonitor.³⁸

Bron: Klimaatmonitor, 2024. Bewerking: Team Moventem

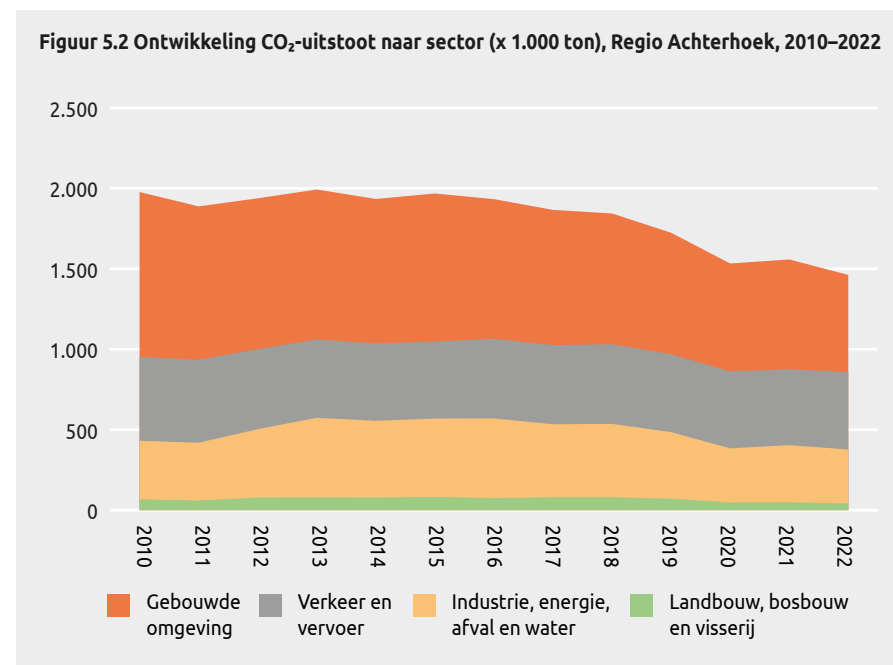
³⁸ Voor details zie: <https://klimaatmonitor.databank.nl>. De cijfers uit de Klimaatmonitor worden regelmatig bijgewerkt. Hierdoor kunnen de cijfers in deze editie van de Achterhoek Monitor afwijken van de gepresenteerde cijfers uit eerdere edities.

CO₂-uitstoot daalt weer

In 2022 bedroeg de uitstoot van CO₂ in de Achterhoek in totaal 1,5 miljoen ton. Dat is ruim 6 procent minder dan een jaar eerder. Ten gevolge van de COVID-19-crisis is in 2020 de CO₂-uitstoot rap gedaald. En nadat economie en samenleving geleidelijk weer opengingen had dit in 2021 een opleving van energieverbruik en CO₂-uitstoot tot gevolg. Maar in 2022 was er weer sprake van een afname en lijkt de tendens van een dalende CO₂-uitstoot te zijn herpakt. Vergelijken we de ontwikkelingen van de CO₂-uitstoot in de Achterhoek met die van Nederland, dan blijken ze de laatste jaren iets meer van elkaar af te wijken. Uiteindelijk blijkt in de periode 2010–2022 de uitstoot per saldo minder hard gedaald in de Achterhoek dan in Nederland; 26 tegenover 29 procent.

Uitstoot Gebouwde omgeving hardst gedaald

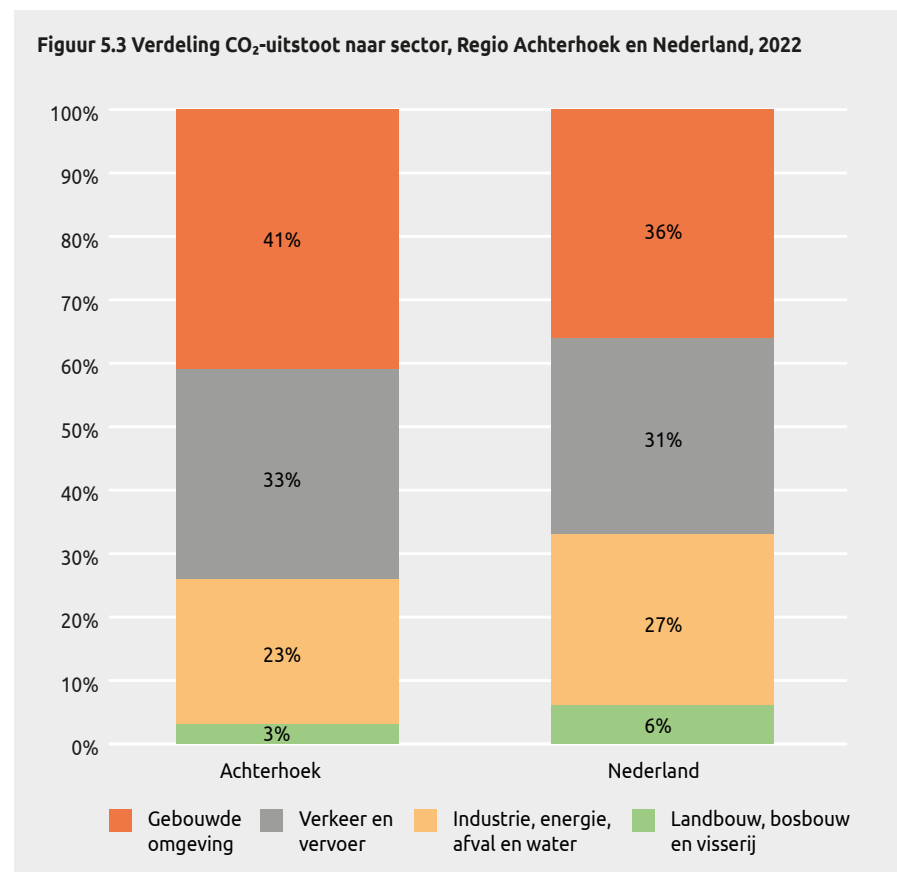
Als we kijken naar de CO₂-uitstoot uitgesplitst naar sector, dan zien we dat de Gebouwde omgeving (woningen, commerciële en publieke dienstverlening) de grootste CO₂-uitstoter is (zie figuur 5.2). In 2022 was 0,60 miljoen ton CO₂ afkomstig van deze sector, zo'n 41 procent van de totale uitstoot.

Bron: Klimaatmonitor, 2024. Bewerking: Team Moventem

De sectoren Verkeer en vervoer en Industrie (Industrie, Energie, Afval en Water) waren in 2022 verantwoordelijk voor een uitstoot van respectievelijk 0,48 en 0,34 miljoen ton (33 en 23 procent van de totale uitstoot). De landbouwsector was uiteindelijk verantwoordelijk voor een CO₂-uitstoot van 42.000 ton, 3 procent van de totale regionale uitstoot – een aandeel dat in de loop der jaren nauwelijks is veranderd.

Tegelijk zien we dat de algehele daling van de regionale CO₂-uitstoot ook vooral wordt veroorzaakt door de sector Gebouwde omgeving. Tussen 2010 en 2022 is de uitstoot in deze sector afgenomen met 42 procent. In de landbouwsector was er eveneens sprake van een sterke relatieve daling: -37 procent. In de overige grotere sectoren, Verkeer en vervoer en Industrie, was de daling van de uitstoot van CO₂ tussen 2010 en 2022 relatief klein: per saldo -8 procent, in beide sectoren.

Bron: Klimaatmonitor, 2024. Bewerking: Team Moventem

Figuur 5.3 laat zien dat het Achterhoekse en landelijke beeld van de herkomst van de CO₂-uitstoot in grote lijnen met elkaar overeenstemmen. Afgezet tegen de landelijke verdeling zien we (iets) grotere aandelen van de sectoren Gebouwde omgeving en Verkeer en vervoer. De aandelen van de sectoren Industrie en Landbouw in de regionale CO₂-uitstoot zijn enkele procentpunten lager dan hun landelijke evenknie. Het hogere aandeel van Gebouwde omgeving weerspiegelt onder andere de bovengemiddelde aanwezigheid van dienstensectoren, die de laatste jaren sterker is toegenomen. En gezien het agrarische karakter van de regio is het opvallend dat het aandeel van de landbouwsector relatief laag is. Daarnaast is er sprake van een relatief lage uitstoot van de sector Industrie. Belangrijke oorzaak is dat, anders dan in sommige delen van Nederland, clusters van grootschalige zware industrie ontbreken in de Achterhoek.

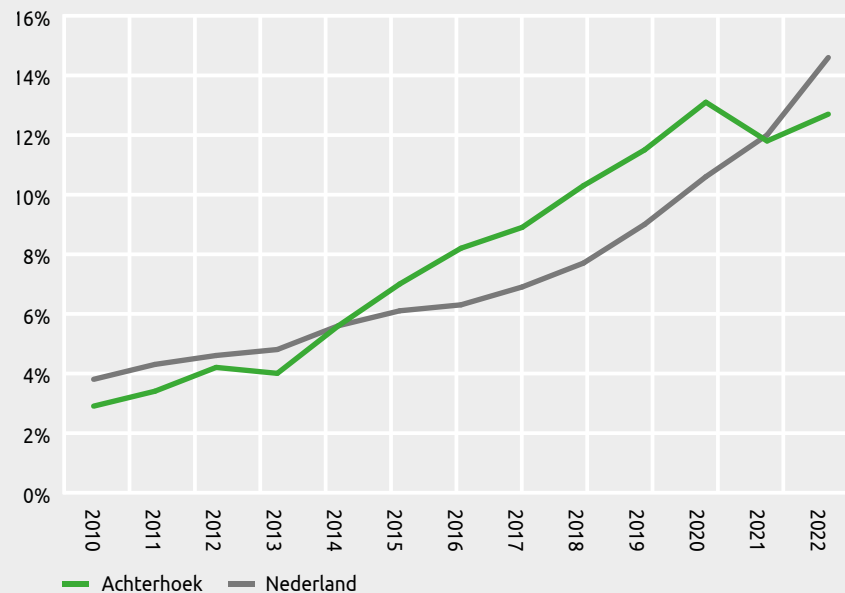
Achterhoek minder goed in staat benodigde energie op te wekken uit hernieuwbare bronnen

In hoeverre de Achterhoek energieneutraal is, wordt bepaald op basis van de mate waarin de hoeveelheid opgewekte hernieuwbare (duurzame) energie in verhouding staat tot het totale energieverbruik in de regio. Energieneutraliteit is een vaak gebruikte indicator om na te gaan in welke mate een regio in staat is de benodigde energie zelf op te wekken uit hernieuwbare bronnen in het gebied. We zien dat in 2022 de Achterhoek minder goed dan landelijk in staat was de in de regio benodigde energie zelf op te wekken. De hoeveelheid opgewekte duurzame energie in verhouding tot het totale energieverbruik was in de Achterhoek 12,7 procent tegenover 14,6 procent landelijk (zie figuur 5.4). Dit was eerst anders. Vanaf 2014 tot en met 2020 was de Achterhoek, in vergelijking met het landelijk gemiddelde, beter in staat de in de regio benodigde energie zelf op te wekken. Dit verandert in 2021. In dat jaar daalde het percentage in de regio opgewekte hernieuwbare energie ten opzichte van de hoeveelheid verbruikte energie, terwijl het landelijke percentage doorsteeg. In 2022 zien we weliswaar een stijging van het percentage hernieuwbaar opgewekte energie, maar dit was vooralsnog onvoldoende om op het niveau van voor 2021 te komen.

In figuur 5.5 is te zien dat de daling, en het vervolgens achterblijven van het percentage in de regio opgewekte hernieuwbare energie, veroorzaakt wordt door het haperen van de opwek van duurzame energie. Sinds 2020 is dit afgenomen van 3.360 TJ (TeraJoule) naar 3.050 TJ in 2022 (-9 procent). De oorzaak van deze daling is de sterke terugloop van de opwek van hernieuwbare warmte in de Achterhoek. Het gaat dan in het bijzonder om een afname van de opwek van warmte uit biogas en biomassaketels (verbranding van vaste en/of vloeibare biomassa). Tussen 2020 en 2022 is de hoeveelheid opgewekte warmte meer dan gehalveerd: van 2.020 TJ naar 975 TJ. Tegelijk nam de opwek van hernieuwbare elektriciteit en energie voor

vervoer in dezelfde periode bij elkaar toe met 735 TJ, wat heeft geresulteerd in een netto daling van de opwek van hernieuwbare energie in de regio. Daarnaast daalde in dezelfde periode het energieverbruik in de Achterhoek met ruim 6 procent. Landelijk steeg daarentegen de opwek van hernieuwbare energie met 23 procent en daalde het energieverbruik met 10 procent.

Figuur 5.4 Ontwikkeling aandeel hernieuwbare energie in totale energieverbruik, Regio Achterhoek en Nederland, 2010–2022

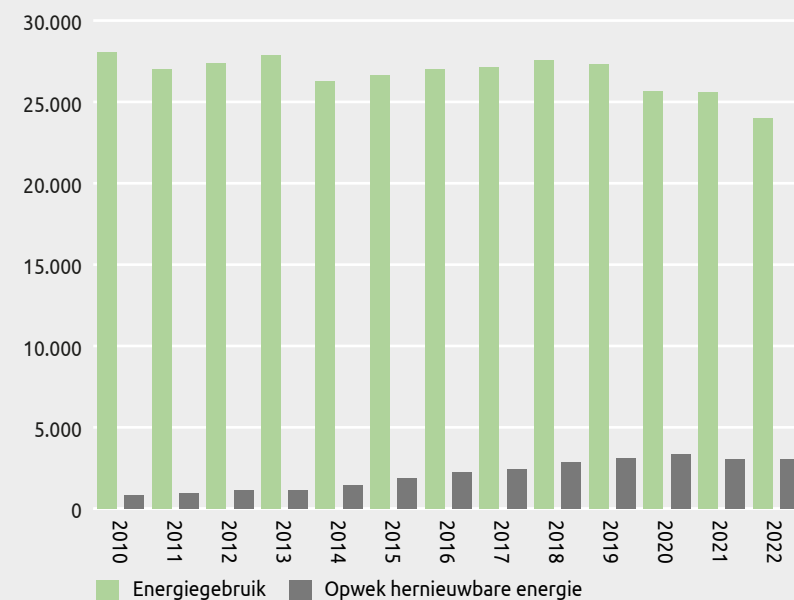

Bron: Klimaatmonitor, 2024. Bewerking: Team Moventem

Hoofdzakelijk opwek hernieuwbare elektriciteit, maar netcapaciteit is beperkt

Hernieuwbare energie kent verschillende toepassingsvormen. Doorgaans wordt daarbij het onderscheid gemaakt naar hernieuwbare elektriciteit (opgewekt via windmolens, zonnepanelen en biogas), hernieuwbare warmte (verbranding van biomassa en gewonnen warmte uit de ondergrond (aardwarmte), industriële (rest)warmtebronnen) en hernieuwbare energie voor vervoer (bijmenging van biobrandstoffen). Zowel in de Achterhoek als landelijk bestaat de hernieuwbare energiemix hoofdzakelijk uit elektriciteit; enkel verschillen de verhoudingen. Zo bestond in 2022 54 procent van de in de Achterhoek opgewekte hernieuwbare energie uit elektriciteit, terwijl het aandeel landelijk 63 procent was. In absolute termen (per inwoner) was de opwek van hernieuwbare elektriciteit 5.498 MJ (Megajoules) per inwoner in de Achterhoek,

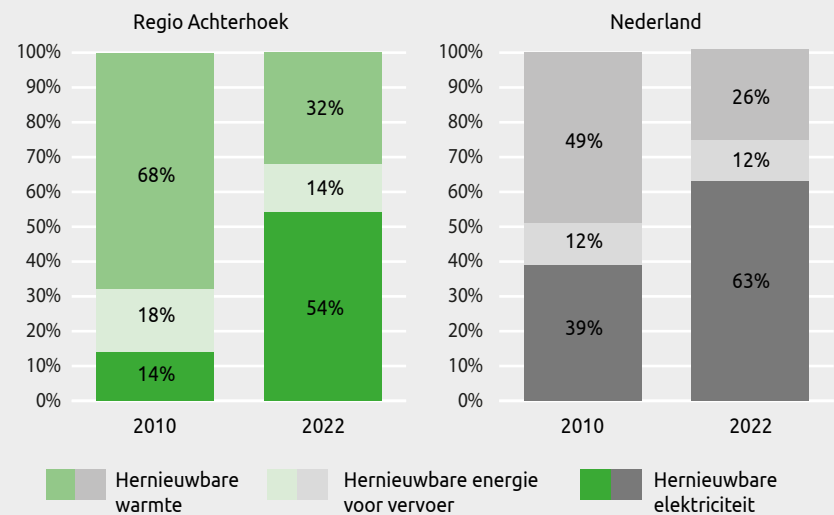
Figuur 5.5 Energieverbruik versus hernieuwbare energie (in hoeveelheid TeraJoule), Regio Achterhoek, 2010–2022

Bron: Klimaatmonitor, 2024. Bewerking: Team Moventem

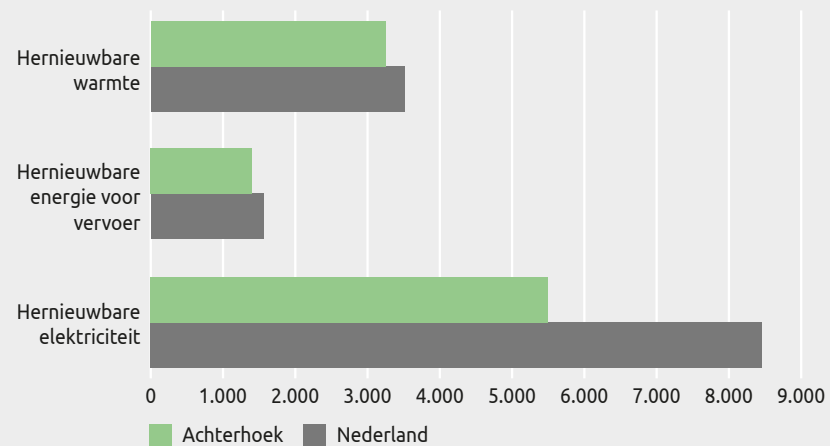
landelijk was dit 8.461 MJ per inwoner. De samenstelling van de energiemix van 2022 is bijna tegenovergesteld aan de energiemix van 2010. In 2010 bestond in zowel de Achterhoek als landelijk veruit het grootste deel uit hernieuwbare warmte. In 2022 is dat hernieuwbare elektriciteit, zoals te zien is in figuur 5.6. Wel is in de Achterhoek het aandeel hernieuwbare warmte in de energiemix groter dan landelijk: 32 tegenover 26 procent. In absolute termen komt dit overeen met 3.249 MJ per inwoner in de Achterhoek en 3.513 MJ per inwoner landelijk. En voor wat betreft het aandeel hernieuwbare energie voor vervoer in de Achterhoek: dit is in twaalf jaar afgenomen met 4 procentpunt. Als we dit uitdrukken in absolute termen, dan bedroeg in 2022 de opwek van hernieuwbare energie voor vervoer 1.403 MJ per inwoner in de Achterhoek, landelijk was dit 1.557 MJ per inwoner. Opgeteld wekken we in de Achterhoek 10.150 MJ per inwoner aan hernieuwbare energie op en landelijk 13.531 MJ. Een fors verschil.

Figuur 5.6 Samenstelling hernieuwbare energie naar toepassing, Regio Achterhoek en Nederland, 2010 en 2022

Bron: Klimaatmonitor, 2024. Bewerking: Team Moventem

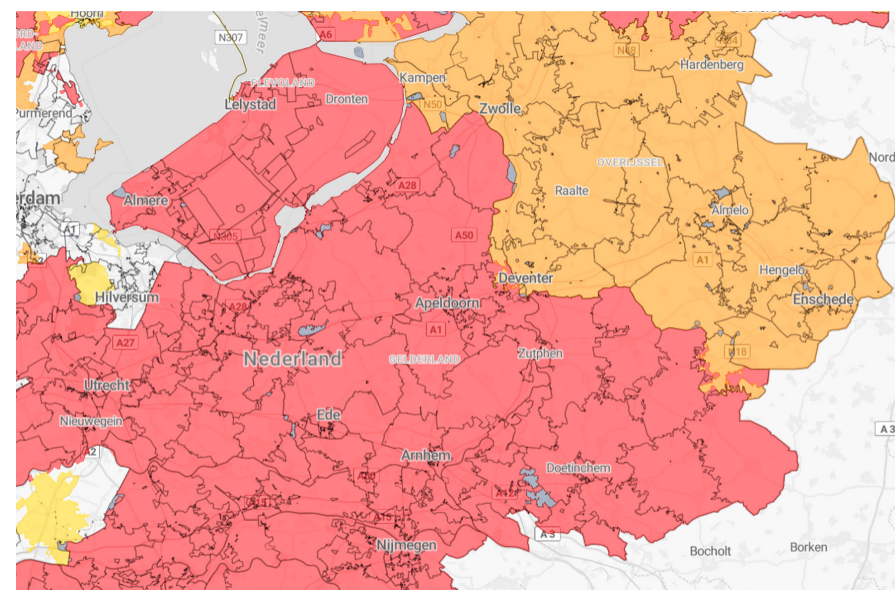
Figuur 5.7 Opwek hernieuwbare energie naar toepassing, Regio Achterhoek en Nederland (in MJ per inwoner), 2022

Bron: Klimaatmonitor, 2024. Bewerking: Team Moventem

Het is echter de vraag of de groei van opgewekte hernieuwbare energie, en dan met name elektriciteit, op dezelfde voet kan doorgaan de komende jaren. Begin oktober 2024 kan de transportcapaciteit van het elektriciteitsnet nauwelijks extra elektriciteit aan (zie de kaart in figuur 5.8). In vrijwel de hele Achterhoek is voor verdere invoeding of teruglevering van hernieuwbare elektriciteit geen ruimte op het net. Daarin is de Achterhoek niet uniek, dit geldt ook voor andere delen van Nederland.³⁹ Alleen in de regio's rondom Amsterdam, Haarlem, Den Haag en in mindere mate Rotterdam lijkt nog enige ruimte te zijn voor verdere levering van hernieuwbare elektriciteit aan het net.

Figuur 5.8 Capaciteit invoeding elektriciteitsnet*

- Transportcapaciteit beschikbaar zonder wachtrij
- Transportcapaciteit beperkt beschikbaar zonder wachtrij
- Gebied in onderzoek met wachtrij
- Tekort aan transportcapaciteit met wachtrij

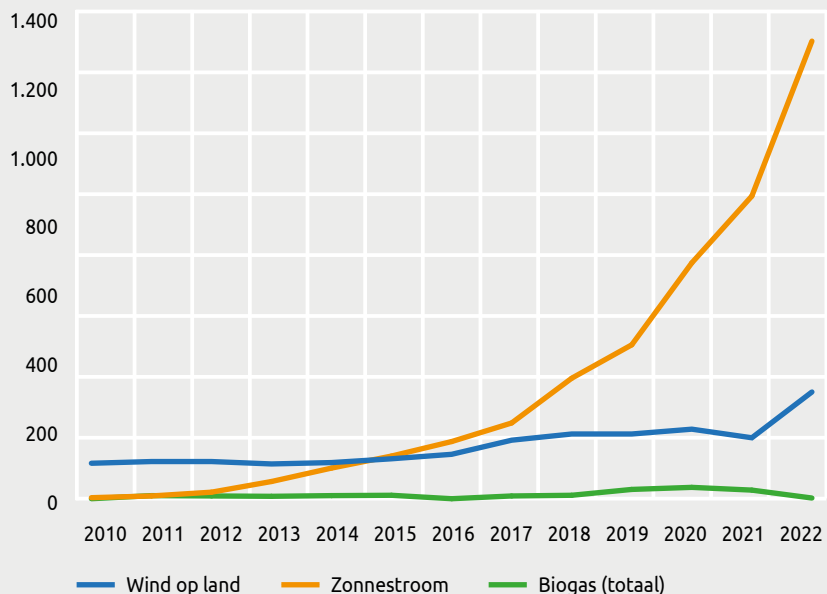
* Peilmoment 1 oktober 2024.

Bron: Netbeheer Nederland, 2024.

³⁹ Netbeheer Nederland publiceert een online kaart met de capaciteit voor afname en teruglevering per postcode. De kaart is te raadplegen op: <https://capaciteitskaart.netbeheernederland.nl/>.

Elektriciteit is de belangrijkste toepassingsvorm van hernieuwbare energie. In de Achterhoek bestaat het leeuwendeel daarvan uit zonnestroom, op afstand gevolgd door wind en biogas. Over de periode 2010–2022 heeft de hoeveelheid opgewekte zonnestroom zich razendsnel ontwikkeld; van nagenoeg nul naar 1.332 TJ in 2022. Er is sprake van een groei met een factor 200. Vanaf ongeveer 2017 raakte de opwek van zonnestroom in een stroomversnelling. Dat kwam in belangrijke mate doordat het opgesteld vermogen via zonnepanelen op bedrijfsdaken en in veldopstellingen vanaf dat moment sterk is uitgebreid.⁴⁰ Tegelijk is ook de opwek van windenergie toegenomen. De afgelopen jaren is de hoeveelheid geproduceerde windenergie verdrievoudigd. In 2022 bedroeg de opwek van elektriciteit door wind 313 TJ, zo'n 20 procent van de totale opwek van hernieuwbare elektriciteit in de regio.

Figuur 5.9 Ontwikkeling opwek hernieuwbare elektriciteit naar techniek, Regio Achterhoek (in TJ), 2010–2022

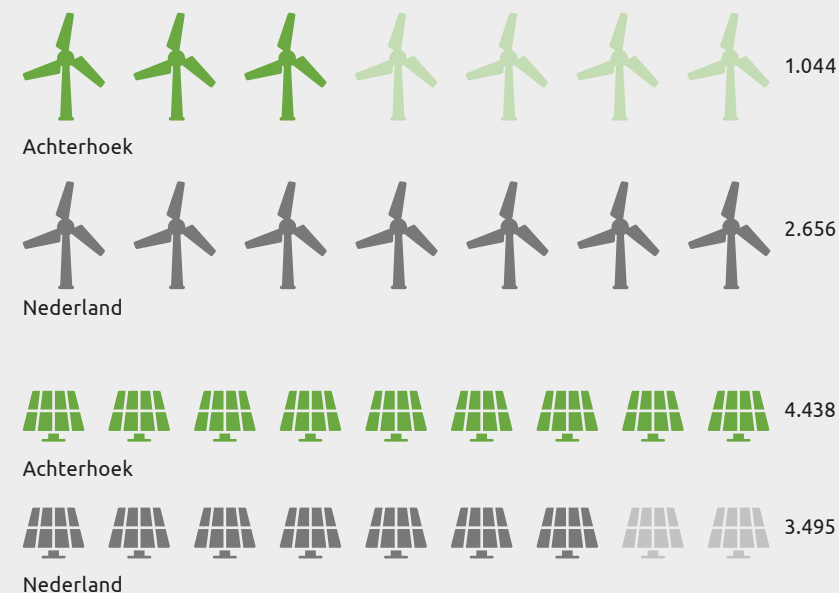
Bron: Klimaatmonitor, 2024. Bewerking: Team Moventem

40 Zie o.a. ook: CBS (2023). '46 procent meer energieproductie uit zonnestroom in 2022'. Nieuwsbericht, 16 juni 2023.

De opwek van hernieuwbare elektriciteit vanuit biogas blijkt in de regio, in tegenstelling tot de andere vormen, nauwelijks te veranderen over de jaren.⁴¹

In figuur 5.7 zagen we eerder dat de gemiddelde hoeveelheid opgewekte hernieuwbare elektriciteit per inwoner in de Achterhoek achterligt ten opzichte van het landelijk gemiddelde. Dit is in belangrijke mate te wijten aan de beperkte opwek van elektriciteit uit wind. Tegenover 1.044 MJ geproduceerde windenergie per inwoner in de Achterhoek, staat 2.656 MJ per inwoner landelijk. Het beeld voor wat betreft zonnestroom is wezenlijk anders. In 2022 bedroeg de productie van zonnestroom in de Achterhoek 4.438 MJ per inwoner, terwijl het landelijk gemiddelde 3.495 MJ per inwoner was.

Figuur 5.10 Opwek elektriciteit uit wind (op land) en zonnestroom, Regio Achterhoek en Nederland (in MJ per inwoner), 2022

Bron: Klimaatmonitor, 2024. Bewerking: Team Moventem

41 Het totaal biogas is samengesteld uit biogas covergisting, biogas RWZI (rioolwaterzuiveringsinstallatie), decentrale verbranding biomassa WKK (warmte-kracht koppeling) en stortgas.

5.2 Circulaire economie⁴²

De Achterhoek wil het gebruik van primaire grondstoffen verminderen en de circulaire economie stimuleren. Om meer inzicht te krijgen in de omvang en aard van de primaire grondstoffen, hebben we met behulp van CBS-data over goederenvervoersstromen het grondstof- en goederengebruik in de Achterhoek in kaart gebracht.⁴³ Hoewel grondstof- of goederenstromen op zichzelf niet het volledige circulaire verhaal vertellen – er is bijvoorbeeld geen koppeling met milieu impact en het geeft geen inzicht in de voorraden – biedt dit overzicht een vertrekpunt om zicht te krijgen om welke grondstofstromen het gaat voor de Achterhoek om vervolgens te kunnen concretiseren hoe de transitie naar een circulaire economie in de Achterhoek versneld kan worden.

Gebruik van grondstoffen licht gedaald

In een circulaire economie draait het onder meer om zo min mogelijk verspilling van grondstoffen. Het gebruik van primaire grondstoffen wordt tot een minimum beperkt en grondstoffen, producten en materialen worden op een hoogwaardige manier in de keten behouden. Grondstoffen komen zoveel mogelijk van natuurlijke en hernieuwbare bronnen en het ontstaan van afval en schadelijke emissies wordt beperkt. De productie en het gebruik van grondstoffen wordt ook wel uitgedrukt in direct material input (DMI). Het betreft in dit geval de goederen die in de COROP-regio Achterhoek⁴⁴ worden geproduceerd of worden ingevoerd voor verwerking, bewerking of consumptie en ook (deels) uitgevoerd. De DMI voor de Achterhoek hebben we bepaald op basis van 25 goederenstromen, die zowel uit grondstoffen, materialen als producten kunnen bestaan (zie ook kader 'Meten van goederenstromen'). Grondstoffen die zonder bewerking worden doorgevoerd, vervoerd of tijdelijk opgeslagen ten behoeve van doorvoer zijn uitgesloten (zie kader 'Meten van goederenstromen'). Binnen de totale DMI wordt onderscheid gemaakt in biotisch en abiotische grondstoffen. Biotisch zijn alle grondstoffen van (recent) levende oorsprong, zoals producten uit de land- en tuinbouw, de bosbouw en veeteelt of beheer van natuur, bermen en oevers. Deze grondstoffen gelden als hernieuwbaar. Abiotisch zijn niet-hernieuwbare grondstoffen als mineralen, metalen en fossiele grondstoffen die uit de natuur worden

⁴² Dit hoofdstuk is mede tot stand gekomen met ondersteuning van Jorren Bosga, onderzoeker duurzaamheid en data-analist bij de afdeling Onderzoek en Statistiek van Gemeente Amsterdam.

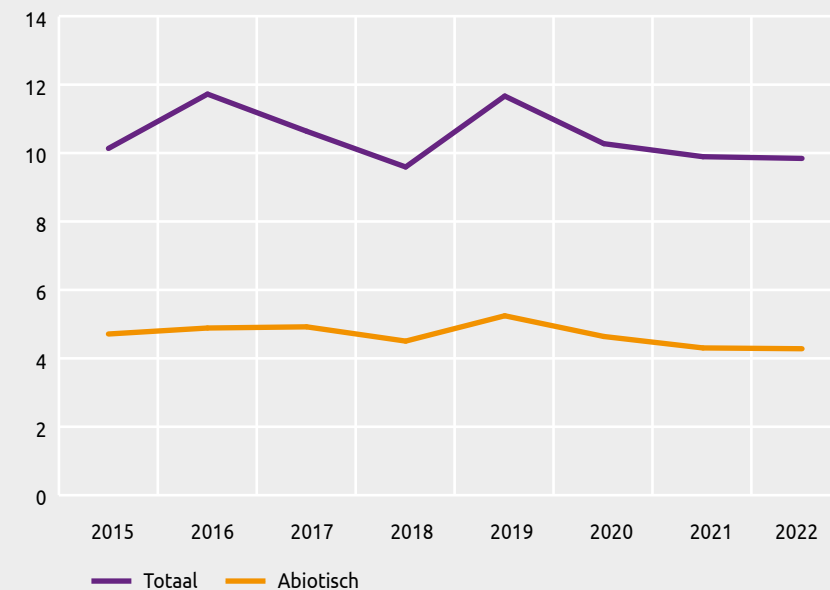
⁴³ De CBS-cijfers over regionale goederenstromen die wij gebruiken zijn bijgewerkt. In vergelijking met de vorige editie van de Achterhoek Monitor zijn er in de databestanden van het CBS diverse verbeteringen doorgevoerd. Zowel de brondata van de internationale en binnenlandse handel en het goederenvervoer als de gebruikte methodieken voor de databewerkingen en de data-integratie zijn aangepast. Gevolg hiervan is dat de cijfers over goederenstromen uit eerdere jaren, gepubliceerd in de voorgaande editie van de monitor, afwijken van de cijfers in deze editie.

⁴⁴ Voor gebiedsafbakening van de COROP-regio Achterhoek, zie kaarten voorin deze monitor.

gehaald. Onder het gebruik van abiotische grondstoffen valt ook het deel dat als recyclingmateriaal wordt hergebruikt.

In figuur 5.11 is in het verloop van de totale DMI en het abiotische deel afgebeeld. De totale DMI, die uit zowel biotische grondstoffen als abiotische grondstoffen bestaat, kwam in 2022 uit op bijna 9,8 miljard kilogram voor de Achterhoek. Over de periode 2015–2022 is de totale DMI van de Achterhoek per saldo met ruim 0,3 miljard kilogram afgenomen (-2,9 procent). We zien dat het gebruik in 2021 en 2022 is afgenomen na een meer schommelend verloop in de jaren daarvoor.

Figuur 5.11 Totaal en abiotisch goederengebruik (DMI), in bruto gewicht (in miljard kilogram), COROP-regio Achterhoek, 2015–2022*

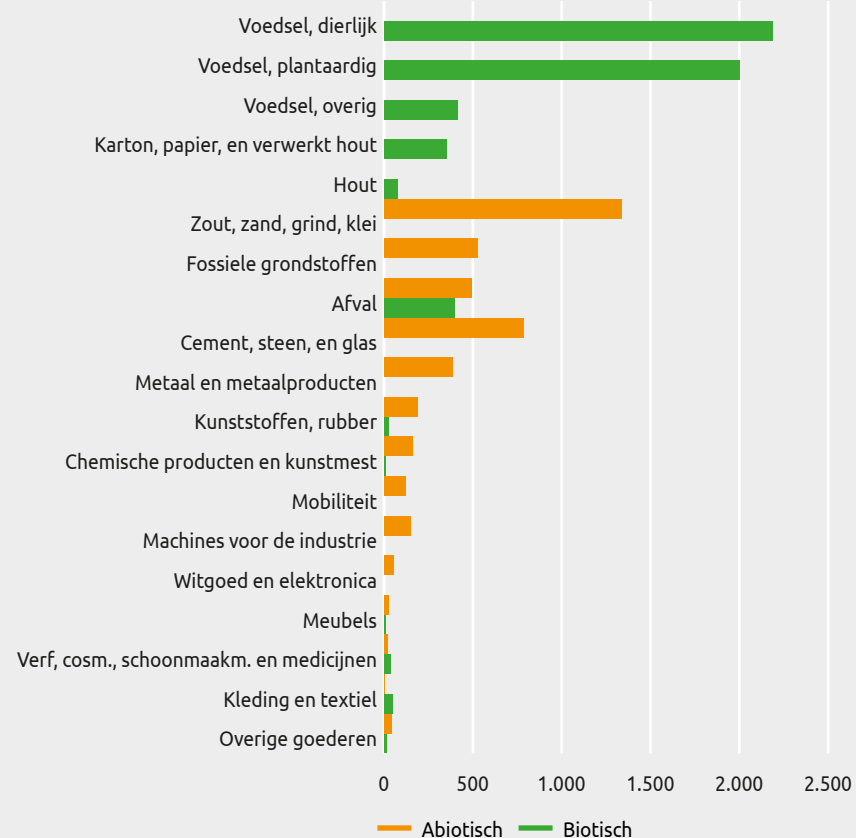
* De cijfers zijn schattingen en zijn van voorlopige aard. Het CBS past de cijfers mogelijk later aan op basis van nadere validatie.

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

De DMI van abiotische grondstoffen vertoont een vergelijkbaar verloop met minder hoge uitschieters. Het gebruik van abiotische grondstoffen is verhoudingsgewijs zelfs iets sterker gedaald dan het totaal. Het gebruik van deze niet-hernieuwbare grondstoffen in de Achterhoekse economie was in 2022 4,3 miljard kilogram. Dit is 9,1

procent minder dan in 2015, toen het gebruik nog 4,7 miljard kilogram was. Nationaal is een vergelijkbare daling zichtbaar. Overigens verwacht het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) dat deze daling niet structureel is.⁴⁵ Volgens het PBL is de daling met name te verklaren door de COVID-19-crisis. Tijdens die periode was de horeca verminderd open, en waren er grote logistieke problemen in de mondiale handel door allerlei restricties.

Figuur 5.12 Abiotisch en biotisch goederengebruik (DMI) naar goederengroep, in bruto gewicht (x miljoen kilogram), COROP-regio Achterhoek, 2022*

* De cijfers zijn schattingen en zijn van voorlopige aard. Het CBS past de cijfers mogelijk later aan op basis van nadere validatie.

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

45 PBL. (2023). Integrale Circulaire Economie Rapportage 2023.

Om welke materialen en goederen het abiotische (en biotische) gebruik gaat en wat de omvang van het desbetreffende gebruik is, hebben we afgebeeld in figuur 5.12. We zien dat in 2022 het grootste deel van het abiotische gebruik bestaat uit (bouw) materialen als zand, grind en klei. Ook valt het relatief grote aandeel afval op, waarvan meer dan de helft abiotisch is – oftewel niet hernieuwbaar recyclebaar materiaal. Tegelijk zien we ook dat de hoeveelheid biotisch het abiotische gebruik overtreft: 5,6 miljard tegenover 4,3 miljard kilogram. Veruit het grootste deel van de biotische materialen en goederen betreft voedsel.

Metten van goederenstromen

In een circulaire economie is zicht op de grondstofstromen en -voorraden noodzakelijk. Informatie over de omvang van de stromen en voorraden grondstoffen dan wel goederen is nodig om er optimaal gebruik van te kunnen maken. Tegelijk is materiaalgebruik nog lastig te meten. Het CBS heeft voor de COROP-regio Achterhoek de in-, uit- en doorvoer en het intraregionaal vervoer geschat, in termen van volume en waarde (in euro). Invoer betreft goederen die worden gebruikt in de regio en afkomstig zijn van buiten de regio, dit kan zowel vanuit het binnen- als buitenland zijn. De uitvoer gaat om goederen die zijn geproduceerd in de regio en de regio verlaten met bestemming elders in binnen- of buitenland. Doorvoer heeft betrekking op de goederen die op weg van de ene naar de andere locatie buiten de regio minimaal een keer overgeslagen worden binnen de regio. En bij intraregionaal vervoer gaat het om het vervoer van goederen die in de regio worden geproduceerd én gebruikt.⁴⁶ In de CBS-data zijn de goederen ingedeeld in 25 goederengroepen. Nadrukkelijk moet hierbij vermeld worden dat de cijfers zijn gebaseerd op transportstatistieken. Het gaat om een inschatting, want gedetailleerde, directe gegevens zijn helaas niet voorhanden. Dit betekent onder meer dat niet duidelijk is hoeveel secundair materiaal is verwerkt. Hoogwaardigere bronnen van secundair materiaal zoals direct hergebruik, reparatie, of refurbishment zijn nog moeilijk te becijferen. Het percentage van secundair materiaal in de Nederlandse economie wordt geschat op zo'n 16 procent.⁴⁷ De cijfers moeten daarom worden gezien als indicatief.

Vooral invoer en doorvoer, met name van voedselproducten

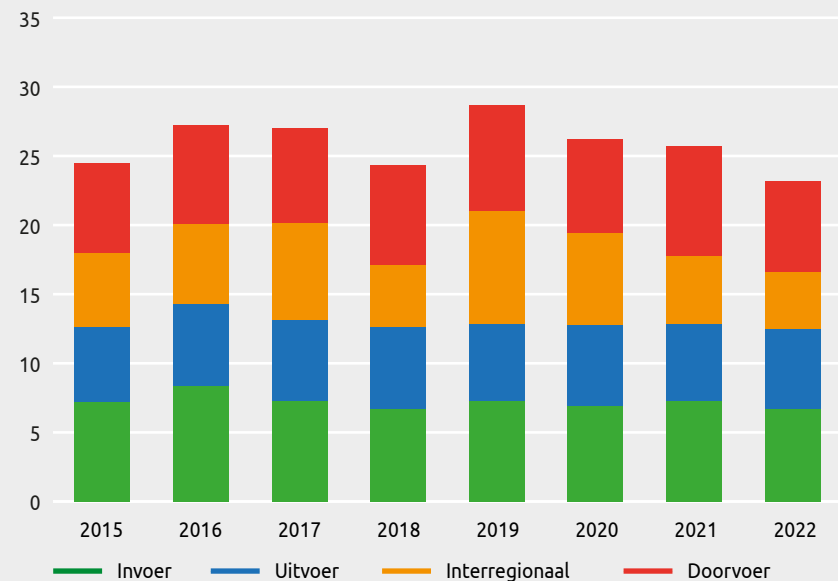
Om meer zicht te krijgen op de impact van goederengebruik in de Achterhoek, brengen we de herkomst en bestemming van goederenstromen in beeld, evenals de

46 Onder intraregionaal vervoer valt ook de 'extra' distributie van in de regio geproduceerde goederen binnen de regio, die verplaatst worden zonder bewerking.

47 Zie dossier Circulaire Economie van Gemeente Amsterdam, beschikbaar via: <https://onderzoek.amsterdam.nl/dossier/circulaire-economie>.

doorvoer van goederen. Figuur 5.13 bevat een overzicht van het jaarlijks vervoerde volume aan goederen vanuit, naar en door de COROP-regio Achterhoek over de periode 2015–2022.⁴⁸ We zien dat het totale vervoerde volume, wat overigens niet hetzelfde is als het totale DMI, in 2022 afneemt na een stijgende en dalende lijn in de jaren daarvoor. Een vergelijkbare ontwikkeling zagen we ook in het regionale goederengebruik (DMI). Het totale gewicht aan goederen dat vanuit, naar en door de Achterhoek vervoerd wordt, bedroeg in 2022 in totaal ruim 23,2 miljard kilogram. In 2015 was dit 24,5 miljard kilogram.

Figuur 5.13 Goederenstromen, in bruto gewicht (in miljard kilogram), COROP-regio Achterhoek, 2015–2022*

* De cijfers zijn schattingen en zijn van voorlopige aard. Het CBS past de cijfers mogelijk later aan op basis van nadere validatie.

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

Als we kijken naar de samenstelling van het vervoerde volume, in termen van herkomst, bestemming en doorvoer, dan blijkt die over de afgelopen jaren nauwelijks te veranderen. Zo bestaat het grootste deel van de vervoerde volume, zo'n 29 procent,

⁴⁸ Onder goederen wordt verstaan: grondstoffen, halffabricaten en eindproducten, exclusief elektriciteit en exclusief het materieel waarmee de goederen worden vervoerd.

uit invoer; goederen die gebruikt worden voor consumptie of dienen als grondstof voor de productie van goederen. In 2022 kwam dat neer op 6,7 miljard kilogram aan goederen die van buiten de regio werden ingevoerd. Dit is iets groter dan de doorvoer. In 2022 had de totale doorvoer een bruto gewicht van 6,6 miljard kilogram, wat overeenkomt met bijna 28,5 procent van het totale vervoerde volume. Daarbij moet vermeld worden dat het hierbij gaat om goederen die vervoerd zijn van de ene naar de andere locatie buiten de regio en minimaal een keer zijn overgeslagen in de regio zonder (noemenswaardige) bewerking. Het maakt dat de toegevoegde waarde die met doorvoer wordt gecreëerd beperkt is. Terwijl doorvoer de nodige negatieve effecten met zich meebrengt, onder andere in de vorm van extra druk op de infrastructuur en aantasting van het milieu. Verder zien we dat het volume goederen in 2022 dat wordt uitgevoerd 25 procent bedraagt en het volume intraregionaal vervoerde goederen jaarlijks schommelt rond de 18 procent van het totale volume.

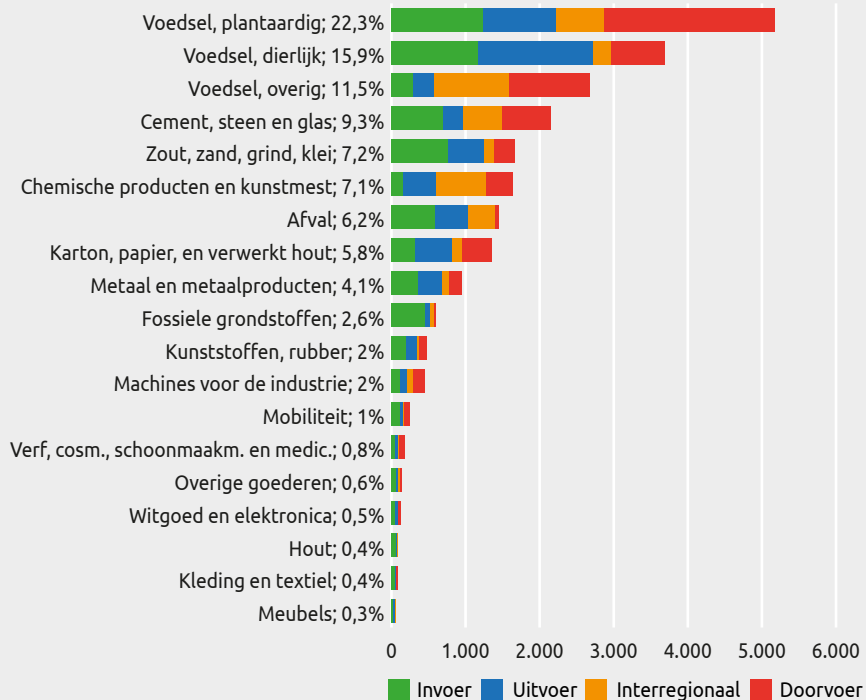
Omdat de CBS-gegevens ons ook in staat stellen onderscheid te maken naar goederensoort, hebben we voor 2022 het vervoerde goederenvolume vanuit, naar en door de regio uitgesplitst naar goederengroepen (zie figuur 5.14).⁴⁹ Direct valt op dat er voornamelijk voedsel wordt gebruikt, geproduceerd en vervoerd in de Achterhoek. Hierin zien we de sterk in de regio aanwezige Agrofood sector weerspiegeld. In 2022 zijn drie voedselgoederengroepen samen goed voor 49,7 procent van het totale volume aan goederen, wat gelijk staat aan 11,5 miljard kilogram. Tegelijk zien we dat een groot deel van het voedsel, en dan met name in de categorieën 'plantaardig', en 'overig', wordt doorgevoerd. Van het totale vervoerde volume 'voedsel plantaardig' is 44,5 procent doorvoer. In de categorie 'voedsel overig' gaat het om 41 procent. Goederen uit de groep 'voedsel dierlijk' blijken voornamelijk te worden uitgevoerd: 42 procent van het vervoerde volume.

Een andere (relatief) omvangrijke goederengroep betreft de bulkgoederen 'cement, steen en glas'. In 2022 werd er voor een bruto gewicht van 2,1 miljard kilogram aan deze goederen vervoerd door de Achterhoek, 9,3 procent van het totale regionale volume. Bij deze goederen gaat het voornamelijk om invoer (32 procent) en doorvoer (30 procent). Een andere goederengroep die opvalt is 'karton, papier, verwerkt hout'. Deze goederengroep bestaat verhoudingsgewijs uit bovengemiddeld veel uitvoer: ongeveer 37 procent van deze goederen wordt geproduceerd in de regio om vervolgens te worden uitgevoerd.

⁴⁹ In de CBS-brondata zijn de goederen ingedeeld in 25 goederengroepen, een indeling die gebaseerd is op een goederenclassificatie voor transportstatistieken (NST2007). Omwille van de leesbaarheid hebben we soortgelijke goederengroepen geclusterd resulterend in een indeling bestaande uit 19 goederengroepen.

Een deel van de verklaring voor dit grote aandeel kan gevonden worden in de sterk aanwezige karton- en papierindustrie in de gemeente Brummen. Dit geeft tegelijkertijd aan dat het gegevens voor de COROP-regio Achterhoek betreft; Brummen is daar onderdeel van, terwijl deze gemeente geen onderdeel is van de acht samenwerkende Regio Achterhoek gemeenten.

Figuur 5.14 Goederenstromen naar goederengroep, in bruto gewicht (in x miljoen) en aandelen goederengroep in totaal volume (%), COROP-regio Achterhoek, 2022*

* De cijfers zijn schattingen en zijn van voorlopige aard. Het CBS past de cijfers mogelijk later aan op basis van nadere validatie.

Bron: CBS, 2024. Bewerking: Team Moventem

5.3 Mobiliteit

Het gemak waarmee de regio en de daarbinnen gelegen woon- en werkvoorzieningen te bereiken zijn, zijn belangrijke voorwaarden om een regio aantrekkelijk te houden en een voorwaarde voor economische ontwikkeling en leefbaarheid. Tegelijkertijd dragen verkeer en vervoer in een belangrijke mate bij aan de regionale CO₂-uitstoot; uitstoot die de afgelopen jaren in omvang nauwelijks is gedaald. Vanuit het oogpunt van (potentiële) verduurzaming van regionale mobiliteit gaan we in op de omvang en aard van de personenmobiliteit in de regio, elektrificatie van vervoer en de kwaliteit van het regionale OV.

Scherpe stijging dagelijks aantal autokilometers

De cijfers over het verplaatsingsgedrag laten zien dat de Achterhoeker dagelijks gemiddeld meer kilometers aflegt dan de gemiddelde Nederlander. Voor alle vervoerswijzen bij elkaar, was in 2023 de gemiddelde afstand per persoon in de Achterhoek (COROP-regio) 35,5 kilometer tegenover 32,0 kilometer in Nederland als geheel (zie figuur 5.15). We zien dat na 2020 en 2021, de jaren van de vervoersbeperkende maatregelen ten gevolge van COVID-19, het aantal afgelegde kilometers jaarlijks gegroeid is. Toch zien we dat in 2023 het aantal afgelegde kilometers nog niet terug is op het niveau van voor de COVID-19-pandemie; wat in sterkere mate geldt voor de Achterhoek dan landelijk. De meeste kilometers worden met de auto afgelegd, dat geldt zowel in de Achterhoek als in Nederland als geheel. In 2023 was dat dagelijks bijna 28 kilometer, terwijl landelijk de dagelijkse autoafstand 22 kilometer was. Opvallend is dat in de Achterhoek het aantal kilometers per auto aanzienlijk hoger is dan een jaar eerder en daarmee bijna terug is op het niveau van voor de COVID-19-pandemie.

Als we kijken naar de duurzamere vormen van vervoer, dan blijkt de per OV afgelegde afstand in de Achterhoek tussen 2019 en 2023 per saldo relatief hard gedaald te zijn; van gemiddeld 3,3 naar 1,2 kilometer per persoon per dag. Dit is vooral te wijten aan de scherpe daling van de afgelegde afstand per spoor in 2023. Voor wat betreft de actieve modaliteiten, zien we dat over de periode 2019–2023 de afstand per fiets licht is gedaald terwijl er dagelijks meer gelopen werd – dit geldt voor zowel de Achterhoek als landelijk.

Verhoudingsgewijs minder elektrische auto's in Achterhoek dan landelijk

We hebben gezien dat in de regio (en landelijk) de meeste kilometers per auto worden afgelegd. Tegelijk is het verkeer en vervoer in 2022 verantwoordelijk voor 33 procent van de regionale CO₂-uitstoot. Een oplossing die bijdraagt aan verduurzaming van de

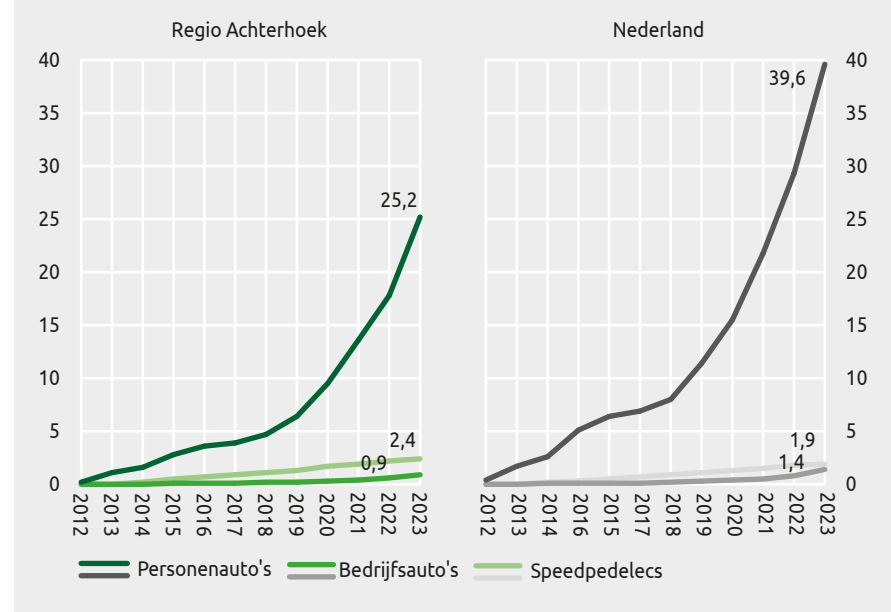
Figuur 5.15 Gemiddeld aantal afgelegde kilometers per persoon per dag, uitgesplitst naar vervoerwijze in COROP-regio Achterhoek en Nederland, 2019–2023

Vervoerwijze	COROP-regio Achterhoek					Nederland				
	2019	2020	2021	2022	2023	2019	2020	2021	2022	2023
Auto (bestuurder en passagier)	28,4 (69%)	21,0 (74%)	21,5 (70%)	22,3 (70%)	27,8 (78%)	24,7 (69%)	17,5 (70%)	19,2 (70%)	20,6 (68%)	22,2 (69%)
Fiets	3,6 (9%)	2,6 (9%)	3,0 (10%)	3,2 (10%)	3,0 (8%)	3,0 (8%)	2,7 (11%)	2,7 (10%)	3,0 (10%)	2,9 (9%)
Trein	2,7 (7%)	0,7 (11%)	0,9 (3%)	2,6 (8%)	0,8 (2%)	4,1 (11%)	1,6 (6%)	1,7 (6%)	2,6 (9%)	3,3 (10%)
Bus/tram/metro	0,6 (1%)	0,5 (2%)	0,2 (1%)	0,3 (1%)	0,4 (1%)	1,1 (3%)	0,5 (2%)	0,5 (2%)	0,8 (3%)	0,8 (3%)
Lopend	0,6 (1%)	1,0 (3%)	1,4 (5%)	1,1 (3%)	0,9 (2%)	0,9 (2%)	1,1 (4%)	1,4 (5%)	1,2 (4%)	1,1 (4%)
Overig	5,2 (13%)	2,6 (9%)	3,7 (12%)	2,2 (7%)	2,7 (8%)	2,3 (6%)	1,6 (6%)	1,8 (7%)	2,1 (7%)	1,7 (5%)
Totaal	41,0	28,4	30,6	31,7	35,5	36,0	24,9	27,2	30,3	32

Bron: CBS, ODiN, 2024. Bewerking: Team Moventem

mobiliteit is elektrificatie van vervoer. Het aantal elektrische personenauto's neemt in toenemende mate toe. In 2023 waren er in de Achterhoek zo'n 6.700 geregistreerde elektrische personenauto's, ruim 40 procent meer dan een jaar eerder. Dat staat gelijk aan 25 elektrische auto's per 1.000 inwoners. Daar staat tegenover dat er op landelijk niveau gemiddeld 40 elektrische personenauto's per 1.000 inwoners te noteren zijn. Voor wat betreft de ontwikkeling van het aantal elektrische bedrijfsauto's lopen de Achterhoek en Nederland vrijwel met elkaar in de pas. Dit geldt ook voor het aantal speedpedelecs. Voor de wat langere afstand (10–25 kilometer) vormt deze duurzame vorm van vervoer steeds vaker een alternatief voor de (benzine- en diesel)auto. Voorwaarde voor de transitie naar elektrisch vervoer is de aanwezigheid van een toereikende laadinfrastructuur. In 2023 telde de Achterhoek bijna 1.200 (semi)publieke laadpunten (775 in 2022). Daarmee loopt de Achterhoek verhoudingsgewijs achter op de landelijke capaciteit. In de Achterhoek waren er in 2023 15 (semi)publieke laadpunten beschikbaar per 100 elektrische auto's (personen- en bedrijfsauto), terwijl landelijk gezien 20 laadpunten op 100 elektrische auto's beschikbaar waren.

Figuur 5.16 Ontwikkeling aantal elektrische voertuigen (per 1.000 inwoners) in Regio Achterhoek en Nederland, 2012 – 2023

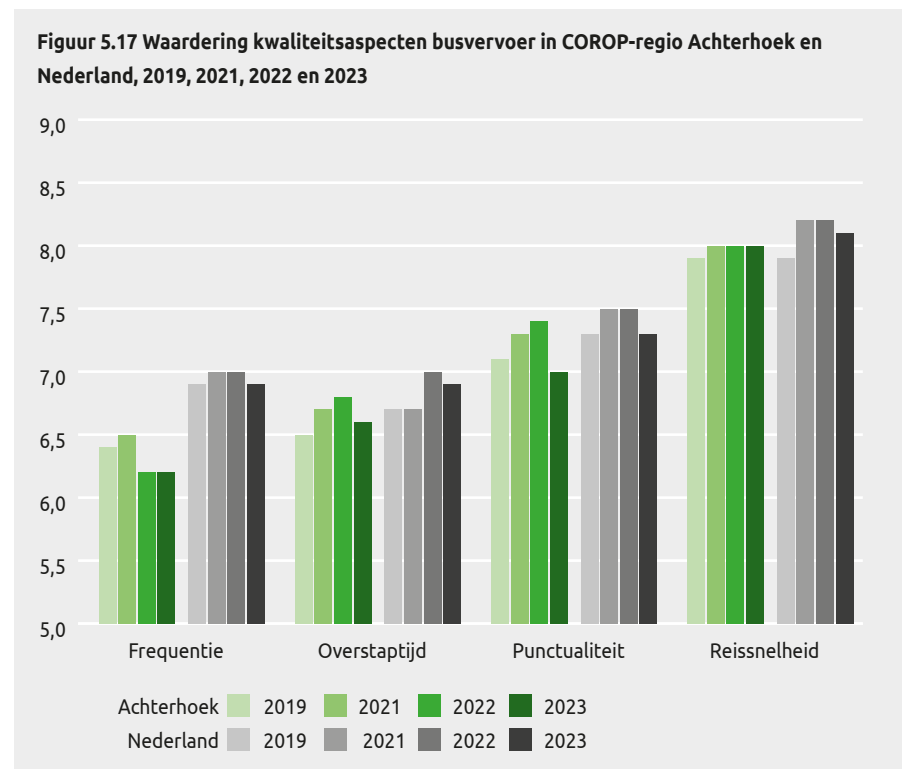

Bron: RDW-Klimaatmonitor, 2024. Bewerking: Team Moventem

Regionale OV-aanbod krijgt lagere rapportcijfers

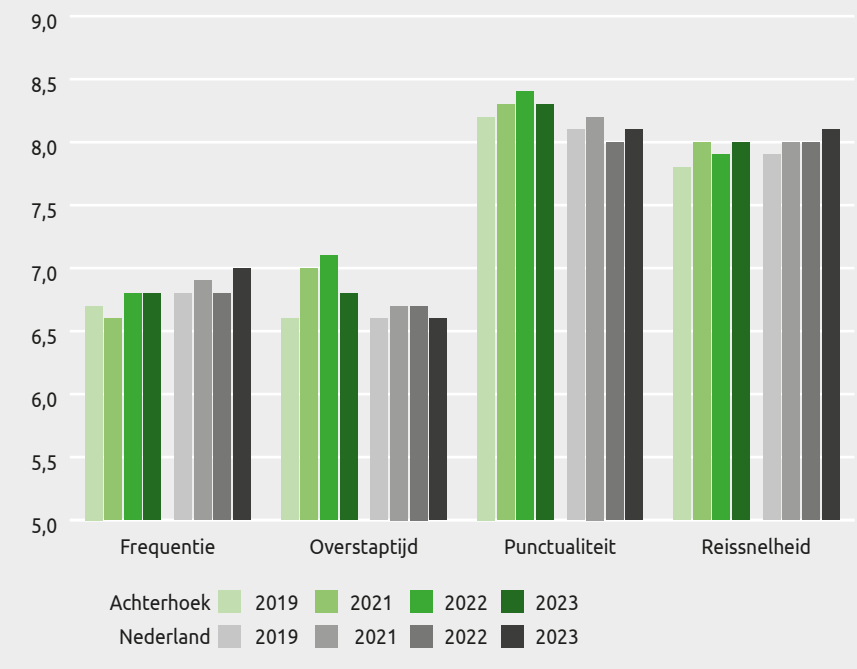
In de mobiliteitsmix van de Achterhoeker neemt het OV een relatief beperkte rol in. Dit is niet zo verwonderlijk gezien het beperktere aanbod van OV ten opzichte van Nederland als geheel. Des te belangrijker is dan dat de kwaliteit van het aanwezige OV-aanbod in de regio op orde is. Als we kijken naar waardering van de reiziger op de verschillende kwaliteitsaspecten, dan krijgt het regionale OV een rapportcijfer dat varieert van voldoende tot goed. Desondanks is het algehele beeld dat de waardering op bijna alle aspecten lager is dan de jaren hiervoor. Daarbij zijn er duidelijke verschillen in reizigerswaardering tussen het regionale bus- en treinvervoer. In figuur 5.17 is te zien dat het busvervoer in de Achterhoek, met uitzondering van de reissnelheid, op alle kwaliteitsaspecten (frequentie, overstaptijd, punctualiteit) in 2023 slechter scoorde dan in de voorgaande jaren. Bovendien scoorde de kwaliteit van het regionale busvervoer in 2023 gemiddeld genomen lager dan het busvervoer elders in Nederland. Het grootste verschil tussen de Achterhoek en landelijk zat in de waardering voor de frequentie (het aantal reismogelijkheden per uur): een 6,2 tegenover een 6,9.

De kwaliteit van het treinvervoer in de Achterhoek wordt over het algemeen hoger aangeslagen dan dat van het busvervoer (zie figuur 5.18). Daarbij scoort het op de helft van de kwaliteitsaspecten beter dan het regionale treinvervoer elders in Nederland. In 2023 scoorde de punctualiteit van de trein in de Achterhoek bovengemiddeld goed. Ook op overstaptijd is de gemiddelde waardering hoger dan in de rest van Nederland. Op reissnelheid wordt goed gescoord, maar is de waardering iets lager dan in de rest van Nederland. Maar als we de rapportcijfers van 2023 afzetten tegen die van 2022 dan zien we ook voor wat betreft het treinvervoer in de Achterhoek stagnatie dan wel verslechtering van de algehele waardering.

Bron: OV-Klantenbarometer, 2024. Bewerking: Team Moventem

Figuur 5.18 Waardering kwaliteitsaspecten regionaal treinvervoer in COROP-regio Achterhoek en Nederland, 2019, 2021, 2022 en 2023

Bron: OV-Klantenbarometer, 2023. Bewerking: Team Moventem

5.4 Wonen⁵⁰

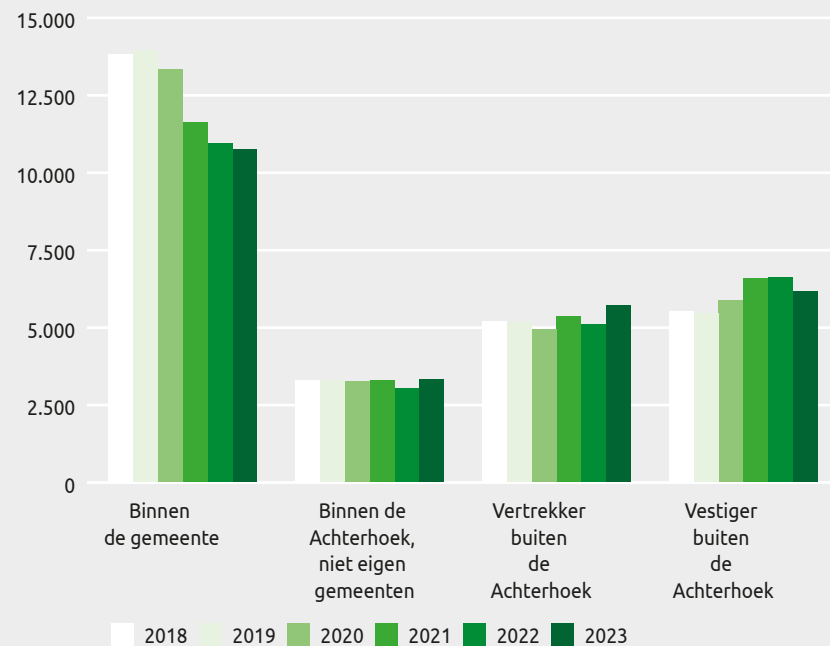
Ontwikkelingen van en op de woningmarkt geven een indruk van de staat van de leef- en woonomgeving in een regio. Aan de hand van diverse ontwikkelingen aan de vraag- en aanbodzijde van de woningmarkt schetsen we een beeld van het functioneren van de regionale woningmarkt. Dit is een belangrijke indicator voor de aantrekkingskracht van de regio. Daarnaast staan we stil bij de duurzaamheidsprestaties van de regionale woningvoorraad.

⁵⁰ Deze paragraaf is gebaseerd op de recent geactualiseerde Woon- en vastgoedmonitor Achterhoek (2024). De Woon- en vastgoedmonitor is rechtstreeks te benaderen vanuit de dashboardomgeving van de Achterhoek Monitor, via de ingang 'Verdiepende thema's', met daarin nog meer detailinformatie en data.

Minder vestiging en meer vertrek, maar het migratiesaldo blijft positief

We zagen al eerder in hoofdstuk 4.1 dat het aantal vestigers van buiten de regio (nog altijd) hoger is dan het aantal mensen dat de regio verlaat. Toch nam het aantal vertrekkers naar een gemeente buiten de Achterhoek in 2023 wat toe en het aantal vestigers van buiten de regio nam ten opzichte van 2022 wat af. Ook verhuisden de laatste jaren elk jaar minder inwoners binnen de zeven gemeenten van de Regio Achterhoek (tot 2024 maakte Montferland geen deel uit van de Regio). Deze afname is in 2023 gestabiliseerd.

Figuur 5.19 Verhuizers binnen gemeenten, vestigers en vertrekkers, Regio Achterhoek*, 2018–2023

* Regio Achterhoek is afgebakend volgens de gebiedsindeling die van toepassing was tot en met 2023; gemeente Montferland is daarin nog geen onderdeel van de regio.

Bron: Woon- en vastgoedmonitor Achterhoek, 2024

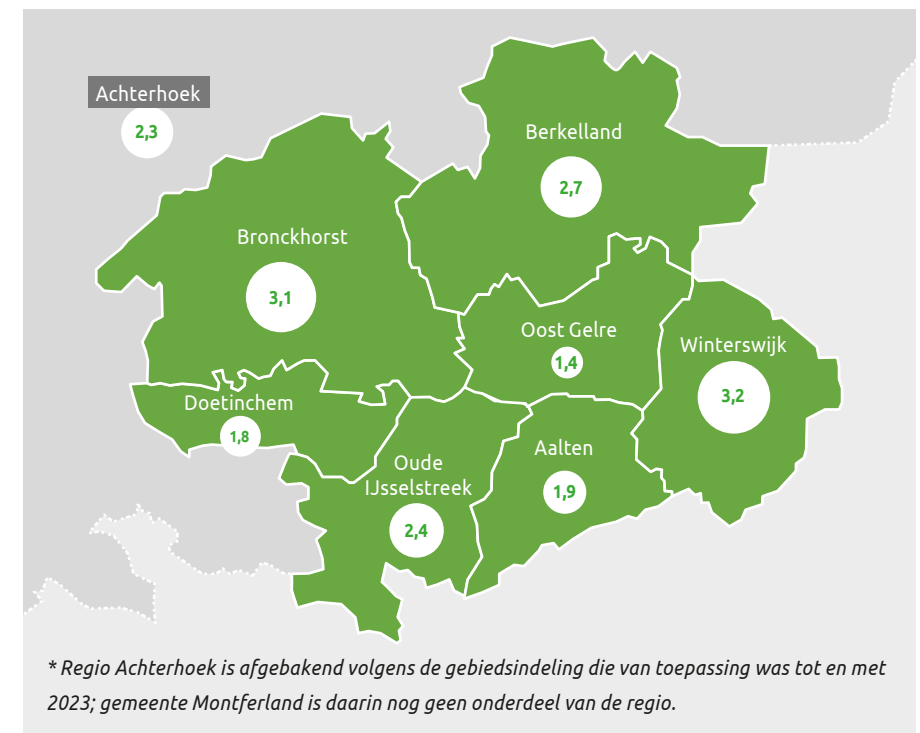
Veel verhuisbewegingen van en naar de Achterhoek vonden plaats met gemeenten in omliggende regio's. De top 5 bestaat uit de gemeenten Arnhem, Nijmegen, Zutphen, Enschede en ook Montferland (in 2023 nog geen onderdeel van de regio Achterhoek).

De vestiging vanuit de Randstad is in de afgelopen twee jaar afgenomen. Het aandeel jonge vestigers in de regio nam toe. Zowel vanuit de Randstad als vanuit de omliggende regio's nam het aantal vestigers in de leeftijd tot 30 jaar toe. Zo'n 40 procent van de vestigende huishoudens waren alleenstaand, ruim een derde betrof paren zonder kinderen en ongeveer een kwart waren gezinnen.

Marktontwikkelingen in de koopsector: markt nog steeds zeer gespannen

De druk op de koopwoningenmarkt in de Achterhoek blijft hoog. Kopers hebben weinig keuze. In het tweede kwartaal van 2024 kon een potentiële woningkoper in de Achterhoek kiezen uit 2,3 koopwoningen. Dit is bijna gelijk aan het aantal in het vierde kwartaal van 2023, toen was er keus uit gemiddeld 2,2 woningen.

Figuur 5.20 Aantal keuzemogelijkheden potentiële woningkopers, Regio Achterhoek*, 2e kwartaal 2024

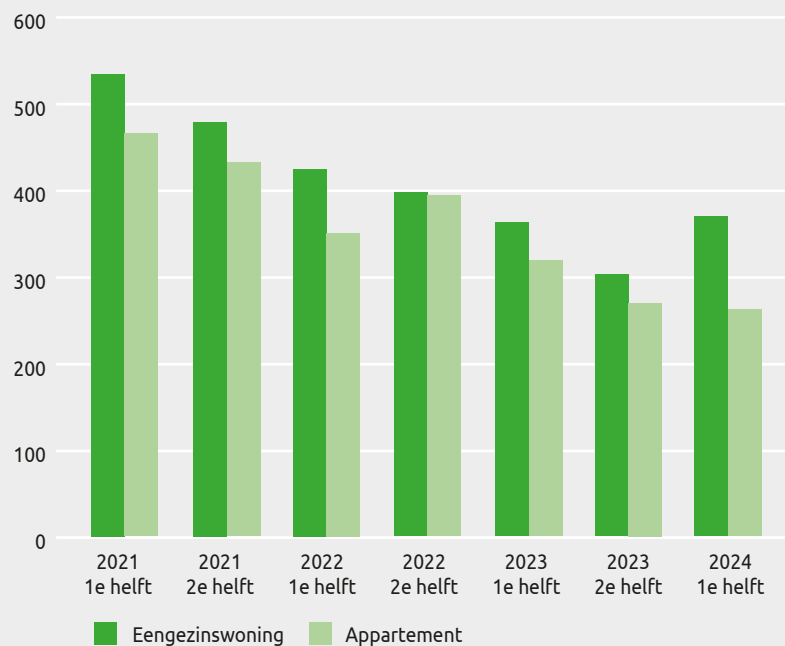
* Regio Achterhoek is afgebakend volgens de gebiedsindeling die van toepassing was tot en met 2023; gemeente Montferland is daarin nog geen onderdeel van de regio.

Bron: Woon- en vastgoedmonitor Achterhoek, 2024

Ten opzichte van een jaar geleden is de druk toegenomen. In het tweede kwartaal van 2023 was er potentieel nog keuze uit 2,7 koopwoningen. Een richtlijn voor een gezonde marktdruk is een keuzemogelijkheid uit 6 à 7 woningen. Er is dus nog steeds sprake van een zeer hoge marktdruk in de koopsector.

De marktdruk is opgelopen in Oost Gelre en Aalten. In Oost Gelre is er keuze uit gemiddeld 1,4 koopwoningen, waar dat in het 4e kwartaal in 2023 nog 2,6 woningen was. In Aalten is de keuze beperkt tot gemiddeld 1,9 woningen, terwijl dat een half jaar eerder nog 2,9 woningen was. In de gemeente Doetinchem is de marktdruk onverminderd hoog. Gemiddeld konden kopers hier kiezen uit 1,8 woningen. In andere gemeenten is de keuze iets minder krap: Oude IJsselstreek (2,4) en Berkelland (2,7). In de gemeenten Bronckhorst (3,1) en Winterswijk (3,2) viel er voor kopers relatief het meest te kiezen.

Figuur 5.21 Aantal verhuringen door woningcorporaties, naar woonvorm, Regio Achterhoek*, 1e helft 2021–1e helft 2024

* Regio Achterhoek is afgebakend volgens de gebiedsindeling die van toepassing was tot en met 2023; gemeente Montferland is daarin nog geen onderdeel van de regio.

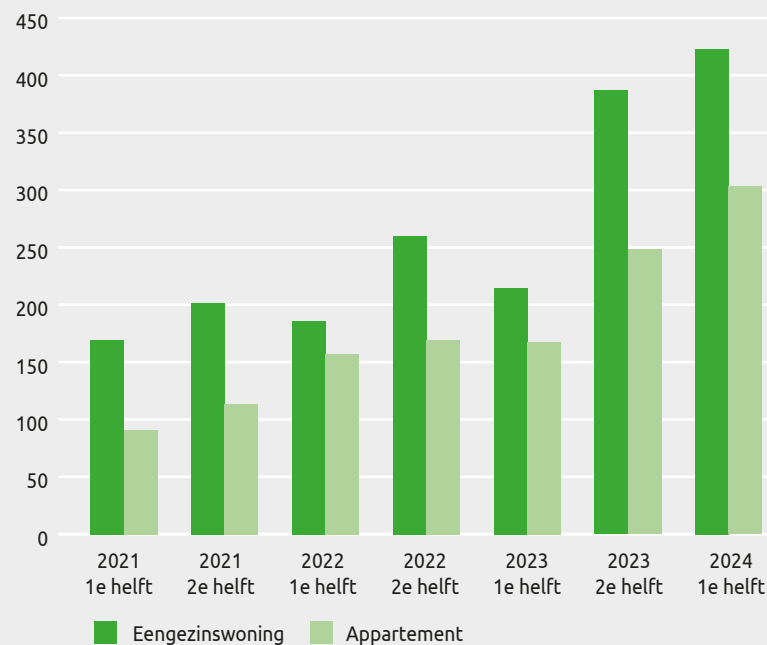
Bron: Woon- en vastgoedmonitor Achterhoek, 2024

De druk binnen de koopwoningvoorraad is niet gelijk verdeeld. Bij met name tussenwoningen, hoekwoningen en 2-onder-1-kapwoningen is de krapte het grootst, terwijl er bij vrijstaande woningen en appartementen iets meer lucht in de markt zit.

Ontwikkelingen in de sociale huursector

De mutatiegraad in de corporatiesector ligt al langere tijd op een laag niveau, waardoor de doorstroming in de corporatievoorraad is gestagneerd. Dat betekent dat er weinig woningen beschikbaar komen voor huishoudens die een sociale huurwoning nodig hebben. In de afgelopen jaren daalde het aantal verhuringen door de corporaties in de Achterhoek. We hebben het dan over minder vrijkomende woningen die aan een nieuwe huurder worden verhuurd en nieuwe woningen die voor het eerst aan een huurder worden verhuurd.

Figuur 5.22 Gemiddeld aantal reacties in de sociale huursector, naar woonvorm, Regio Achterhoek*, 1e helft 2021–1e helft 2024

* Regio Achterhoek is afgebakend volgens de gebiedsindeling die van toepassing was tot en met 2023; gemeente Montferland is daarin nog geen onderdeel van de regio.

Bron: Woon- en vastgoedmonitor Achterhoek, 2024

Deze ontwikkeling heeft zich in de eerste helft van 2024 niet voortgezet. Voor appartementen geldt dat het aantal verhuringen vrijwel stabiel is gebleven en bij eengezinswoningen is er sprake van een toename van het aantal verhuringen. Ook de mutatiegraad steeg bij eengezinswoningen. In de eerste helft van 2024 werd er gemiddeld 423 keer gereageerd op een door corporaties aangeboden eengezinswoning. Bij appartementen was dit gemiddeld 303 keer. Het gemiddelde aantal reacties is in het afgelopen jaar toegenomen, zowel bij eengezinswoningen als appartementen. In een half jaar nam het gemiddelde aantal reacties op eengezinswoningen toe met 10 procent en op appartementen met 20 procent.

Achterhoek voegt meer woningen toe

Op 1 januari 2024 bestaat de woningvoorraad in de Achterhoek uit ongeveer 120.350 woningen.⁵¹ Daarvan is 80 procent een grondgebonden woning en 20 procent een appartement. In de gemeenten Doetinchem (25 procent) en Winterswijk (23 procent) is het aandeel appartementen in de woningvoorraad hoger dan gemiddeld in de regio.

Er werden in 2023 zo'n 1.150 woningen toegevoegd door nieuwbouw, door woningsplitsing of door transformatie van bestaand vastgoed. In 2022 waren dit er 895. De Achterhoek ligt daarmee goed op stoom om de woningbouw te versnellen. Tegelijkertijd blijft de realisatie van betaalbare woningen nog wel achter. In 2023 was 48 procent van de gerealiseerde woningen een betaalbare woning (sociale huur, middenhuur of betaalbare koop met een prijs tot € 355.000). Met name de realisatie van sociale huurwoningen (25 procent) en betaalbare koopwoningen (15 procent) bleef achter.

Als we kijken naar de waarde van de voorraad dan blijkt in 2024 de gemiddelde WOZ-waarde van de woningen € 342.000 te bedragen. Ten opzichte van 2023 (€ 326.000) is de WOZ-waarde met 5 procent toegenomen. Binnen de regio is de gemiddelde WOZ-waarde het laagst in de gemeenten Winterswijk (€ 300.000), Oost Gelre (€ 307.000) en Doetinchem (€ 313.000). In Aalten en Oude IJsselstreek ligt de gemiddelde WOZ-waarde rond € 330.000. In Berkelland (€ 370.000) en Bronckhorst (€ 438.000) is de gemiddelde WOZ-waarde binnen de regio het hoogst.

Achterhoekse woningvoorraad steeds energiezuiniger

Aan woningen wordt een energielabel toegekend dat met klassen aangeeft hoe energiezuinig een woning is (de onderscheiden klassen lopen van A (groen, zeer zuinig) tot en met G (rood, zeer onzuinig)). Bij de verkoop, verhuur en oplevering van

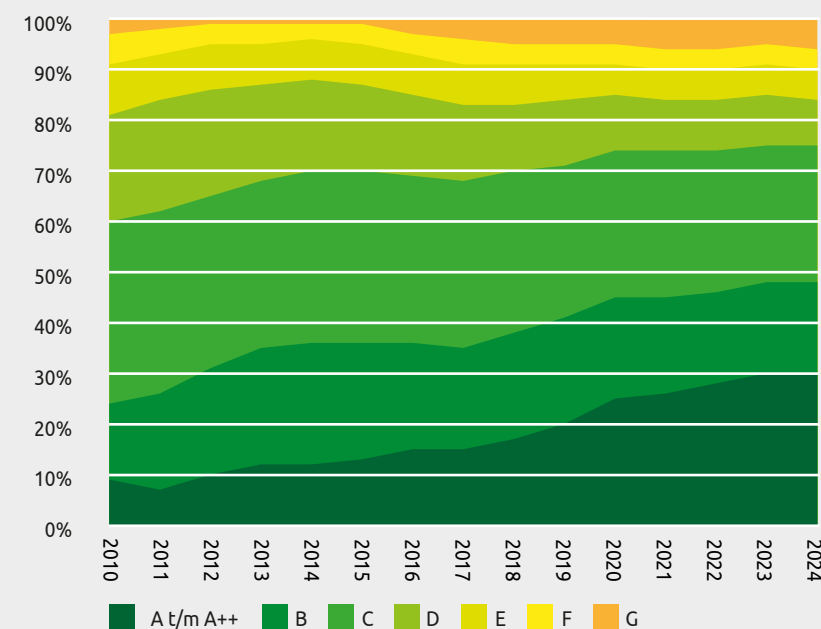
⁵¹ Regio Achterhoek is afgebakend volgens de gebiedsindeling die van toepassing was tot en met 2023; gemeente Montferland is daarin nog geen onderdeel van de regio.

woningen is een geldig energielabel verplicht. Dit label biedt een snelle indicatie van de energieprestatie van een woning. Van de bijna 137.000 woningen in de Achterhoek (1 januari 2024) zijn ruim 72.000 woningen voorzien van een energielabel. Dit komt overeen met 53 procent van de totale woningvoorraad. De energiezuinige woningen (label A en B) vormen samen 48 procent van de gelabelde woningvoorraad.

De geldigheidsduur van een energielabel is tien jaar. Sinds 2015 zijn er jaarlijks veel woningen van een energielabel voorzien. Dit heeft te maken met de vereenvoudiging van de label-aanvraag, waardoor de kosten zijn verlaagd, maar vooral ook met het van kracht worden van sancties op het ontbreken van een label bij verkoop of verhuur van een woning. In 2020 zijn er ook veel labels verstrekt omdat de methodiek per 1 januari 2021 veranderde, waardoor een labelopname veel duurder werd.

Begin 2010 betrof 24 procent van de labels in de Achterhoek een energiezuinig label (A of B), begin 2024 bedroeg dit aandeel 48 procent.

Figuur 5.23 Percentage woningen voorzien van geldig energielabel, Regio Achterhoek, 2010–2024

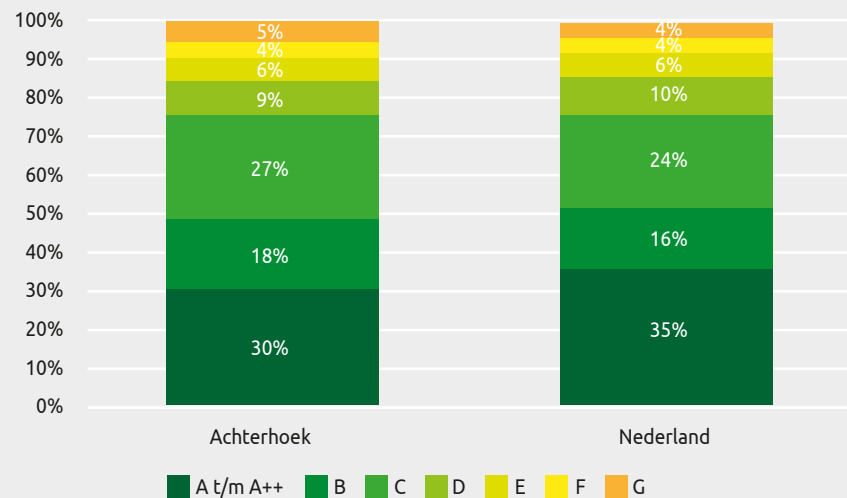

Bron: Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, 2024. Bewerking: Team Moventem

Het aandeel van de energie-onzuinige labels E, F en G liep terug van 18 procent in 2010 naar 15 procent in 2024. De cijfers zijn echter niet representatief voor de gehele Achterhoekse woningvoorraad, er zijn immers nog circa 65.000 woningen zonder formeel geldig energielabel.

Begin 2024 is 53 procent van de woningen in de Achterhoek voorzien van een energielabel, voor heel Nederland gaat het om 63 procent van de woningen. Daarbij blijkt dat de gelabelde woningvoorraad in de Achterhoek minder energiezuinig is dan de totale Nederlandse gelabelde woningvoorraad. Begin 2024 beschikte 48 procent van de gelabelde woningen in de regio over een A of B label, tegenover 51 procent landelijk. Meer specifiek: het aandeel woningen met een energielabel A of hoger was 30 procent tegenover 35 procent landelijk. En woningen met een energielabel B hadden een aandeel in de regionale woningvoorraad van 18 procent tegenover 16 procent landelijk.

Figuur 5.24 Samenstelling gelabelde woningvoorraad, Regio Achterhoek en Nederland, 2024

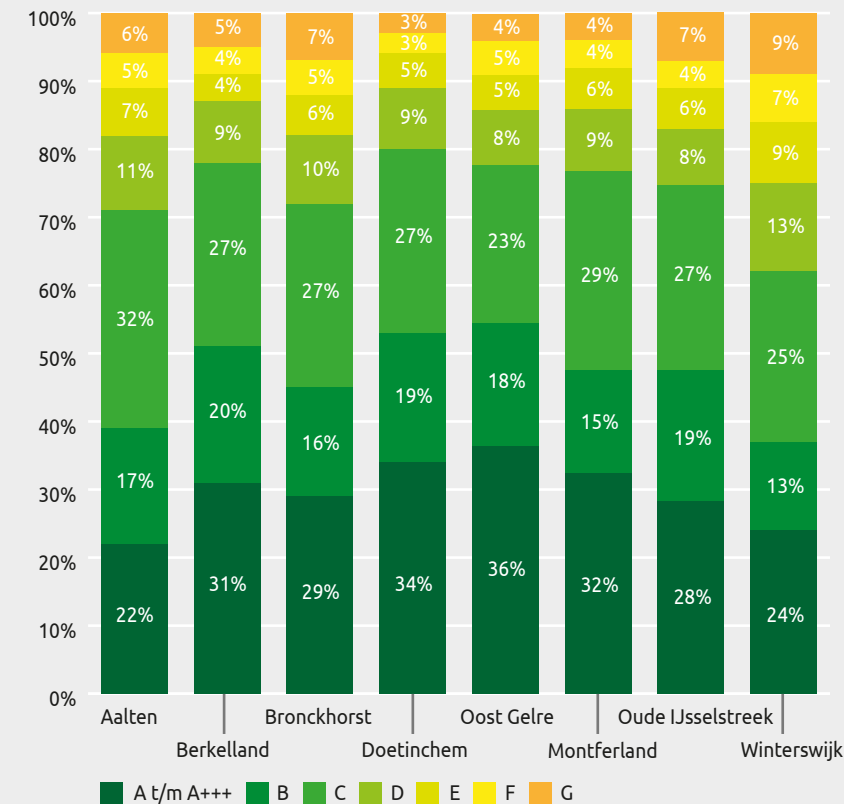
Bron: Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, 2024. Bewerking: Team Moventem

Grote variatie in energielabels tussen gemeenten

Tussen gemeenten in de regio zien we aanzienlijke verschillen in energiezuinigheid van de (gelabelde) woningvoorraad. Met een aandeel woningen met een A-label of hoger van respectievelijk 34 en 36 procent, lopen Doetinchem en Montferland voorop qua energiezuinige woningen. Daarentegen beschikt maar een relatief klein deel van

de woningen in Winterswijk (24 procent) en Aalten (22 procent) over een A-label. In vergelijking met het regiogemiddelde van 30 procent zijn dit betrekkelijk lage aandelen. Tegelijk is Winterswijk ook de gemeente met het hoogste aandeel woningen met een G-label (9 procent).

Figuur 5.25 Samenstelling gelabelde woningvoorraad naar gemeente, 2024

Bron: Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, 2024. Bewerking: Team Moventem

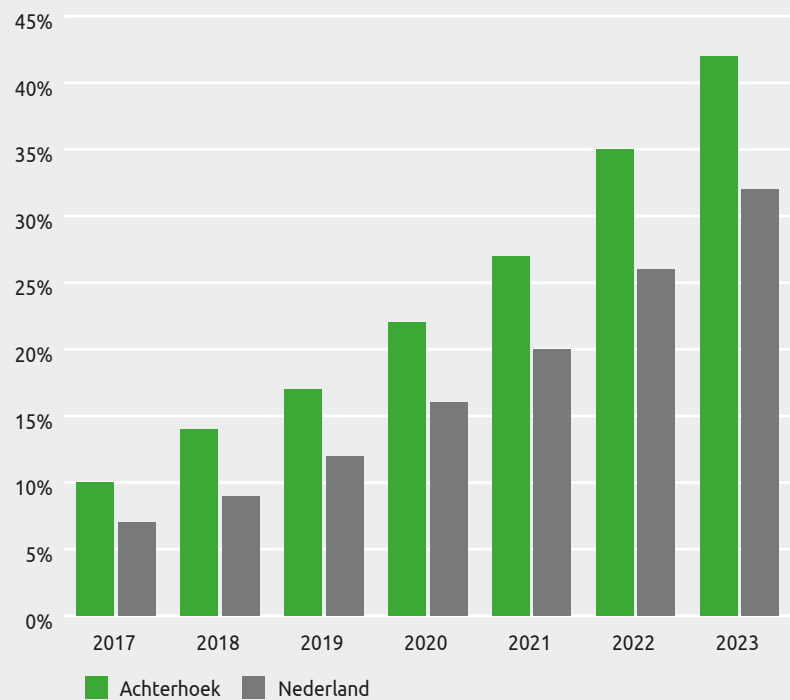
Aandeel woningen met zonnepanelen blijft stijgen

Als we specifiek kijken naar de installatie van zonnepanelen op woningen, dan blijkt dit de afgelopen jaren fors te zijn toegenomen. In 2022 had 35 procent van de woningen in de Achterhoek zonnepanelen. In 2023 is dit aandeel sterk gestegen. Inmiddels heeft 42 procent van de woningen in de regio zonnepanelen. Dit aandeel is bovendien aanzienlijk groter dan het landelijke aandeel van 32 procent.

Het geeft aan dat de Achterhoek een aanzienlijk voorsprong heeft op Nederland als het gaat over de installatie van zonnepanelen op woningen.

Tegelijkertijd heeft de Achterhoek te maken met een toenemend overbelast elektriciteitsnet. Tel daarbij op de ontwikkelingen rondom de terugleververgoeding door energiebedrijven en de afbouw van de salderingsregeling, dan kan verwacht worden dat de groei van het aandeel woningen met zonnepanelen zal verminderen.

Figuur 5.26 Aandeel woningen met geregistreerde zonnepanelen, Regio Achterhoek en Nederland, 2017–2023

Bron: Klimaatmonitor, 2024. Bewerking: Team Moventem

Bijlagen

Bijlage 1 – Verbinding Visie Achterhoek 2030

Binnen de Achterhoekse samenwerking van 8RHK ambassadeurs wordt gewerkt aan het realiseren van de Visie 2030. In deze visie staan doelen en streefwaarden voor 2030. De Achterhoek Monitor beschrijft de stand en ontwikkeling van de economie en het leven in de Achterhoek. In deze bijlage leggen we daar waar mogelijk, de verbinding tussen de cijfers in de Achterhoek Monitor en de streefwaarden in de Visie 2030. Dit geeft een indruk van de ontwikkelingsrichting ten aanzien van de realisatie van de betreffende streefwaarden. Hierbij gaat het nadrukkelijk om overkoepelende streefwaarden (uitkomsten). Sommige streefwaarden in de Visie 2030 zijn gekoppeld aan projecten (resultaten) en zijn daarom niet te koppelen aan de cijfers in de Achterhoek Monitor.

	Streefwaarden uit visie Achterhoek 2030	Beginwaarden	Meest recent beschikbare waarden	Bron
Onderwijs & Arbeidsmarkt	In 2030 is het tekort aan vraag naar arbeidskrachten in de krapte sectoren teruggedrongen.	Spanningsindicator 1,63 (2019-1e kw.)	Spanningsindicator 4,22 (2024-2e kw.)	Achterhoek Monitor 2024/25, hfdst. 3.2
	Uitgaande arbeidspendel is met 10% afgenomen.	37% werkt elders (2018)	29% werkt elders (2022)	Achterhoek Monitor 2024/25, hfdst. 3.3
	20% van het tekort aan arbeidskrachten wordt van buiten de regio aangetrokken.	25% van werknemers komt van elders (2018)	18% van werknemers komt van elders (2022)	Achterhoek Monitor 2024/25, hfdst. 3.3
	Arbeidsparticipatie is toegenomen naar 75%.	Bruto ⁵² : 72,4% (2013)	Bruto: 75% (2023)	Achterhoek Monitor 2024/25, hfdst. 3.1
		Netto ⁵³ : 67,2% (2013)	Netto: 72,8% (2023)	CBS Statline

52 Bruto arbeidsparticipatie betreft het aandeel van de werkzame en niet-werkzame beroepsbevolking in de potentiële beroepsbevolking (alle 15-74 jarigen).

53 Netto arbeidsparticipatie betreft het aandeel van de werkzame beroepsbevolking in de potentiële beroepsbevolking (alle 15-74 jarigen).

	Streefwaarden uit visie Achterhoek 2030	Beginwaarden	Meest recent beschikbare waarden	Bron
Smart werken & Innovatie	Jaarlijkse groei van de arbeidsproductiviteit in de maakindustrie en agrosector, gemeten als toegevoegde waarde per medewerker per tijd.	Arbeidsproductiviteit maakindustrie (2011) € 320.000 Agrosector data niet beschikbaar	Arbeidsproductiviteit maakindustrie (2022) € 487.900 (+52,5%)	CBS Statline
	Mobiliteit & Bereikbaarheid	Daling van 60% van de CO ₂ -uitstoot (t.o.v. 1990) veroorzaakt door verkeer en vervoer in de Achterhoek.	522 kiloton (2010)	481 kiloton (2022) (-8% t.o.v. 2010)
Een groei van het aantal laadpalen.		238 (semi) publieke laadpalen (2019)	1.182 (semi) publieke laadpalen (2023) (+400% t.o.v. 2019)	Achterhoek Monitor 2024/25, hfdst. 5.3
Groei van het aantal duurzame (deel)modaliteiten.		1.919 elektrische personen- en bedrijfsauto's (2019)	7.901 elektrische personen- en bedrijfsauto's (2023) (+300% t.o.v. 2019)	Achterhoek Monitor 2024/25, hfdst. 5.3
Circulaire economie & Energietransitie	Hogere klanttevredenheid van het openbaar vervoer in de Achterhoek.	Bus: 7,0 (2019) Trein: 7,3 (2019)	Bus: 7,0 (2023) Trein: 7,5 (2023)	Achterhoek Monitor 2024/25, hfdst. 5.3
	Regionaal wordt 40% duurzame energie opgewekt, en uiterlijk in 2050 is de regio energieneutraal.	2,9% (2010)	12,7% (2022)	Achterhoek Monitor 2024/25, hfdst. 5.1
	Gebruik van primaire grondstoffen is t.o.v. 2010 met 50% verlaagd o.a. door toepassen van lokaal geproduceerde bio-grondstoffen in bouw & infra	Gebruik primaire abiotische grondstoffen (DMI): 4,7 mld. kg (2015)	Gebruik primaire abiotische grondstoffen (DMI): 4,3 mld. kg (2022)	Achterhoek Monitor 2024/25, hfdst. 5.2
	Broeikasgasemissies door CO ₂ zijn teruggebracht met 60% (t.o.v. 1990) en emissies van stikstof en ammoniak zijn door kringlooplandbouw substantieel gedaald.	1.985 kiloton CO ₂ (2010)	1.1464 kiloton CO ₂ (2022) (-26% t.o.v. 2010)	Achterhoek Monitor 2024/25, hfdst. 5.1
		159 per ha. stikstofuitscheiding landbouw (2020)	159 per ha. (2021) (-2,5% t.o.v. 2020)	CBS. Regionale Monitor Brede Welvaart (2023)

	Streefwaarden uit visie Achterhoek 2030	Beginwaarden	Meest recent beschikbare waarden	Bron
Wonen & Vastgoed	Energielabel-niveau van de Achterhoekse woningvoorraad is verbeterd.	9% label A of hoger (2010)	30% label A of hoger (2024)	Achterhoek Monitor 2024/25, hfdst. 5.4
	Meer betaalbare woningen gerealiseerd (sociale huur, middenhuur en goedkope koop).	314 extra betaalbare woningen, 44% van de toevoegingen (2022)	476 extra betaalbare woningen, 48% van de toevoegingen (2023)	Woon- en vastgoedmonitor Achterhoek (2024)
	Regionale bouwproductie is toegenomen.	895 woningen toegevoegd (2022)	1.150 woningen toegevoegd (2023)	Woon- en vastgoedmonitor Achterhoek (2024)
	Bereiken van een krapte-indicator die past bij een gezonde woonmarkt.	Keuze koop: 3,1 woning	Keuze koop: 2,7 woning	Woon- en vastgoedmonitor Achterhoek (2024)
	Zoektijd in de huurmarkt is afgenomen.	Zoektijd 2020-2e helft = 100 (index)	Zoektijd sociale huursector, 1e helft 2024 Eengezinswoningen: 208 Appartementen: 318	Woon- en vastgoedmonitor Achterhoek (2024)
Gezondste regio	Ervaren gezondheid van de Achterhoekers is toegenomen.	Percentage personen waarvan gezondheid 'goed' of 'zeer goed' is (2020) <12 jaar 98% 13-18 jaar 88% 19-64 jaar 81% > 65 jaar 66%	Percentage personen waarvan gezondheid 'goed' of 'zeer goed' is (2021) <12 jaar 97% 13-18 jaar 84% 19-64 jaar 84% > 65 jaar 70%	Monitor GGD Noord en Oost Gelderland

Bijlage 2 – Achtergrondinformatie brede welvaart

Deze bijlage geeft additionele informatie over de indicatoren voor brede welvaart. Alle informatie is afkomstig uit de regionale Monitor Brede Welvaart 2023 van het CBS. De indicatoren zijn waar mogelijk samengesteld uit informatie op het niveau van afzonderlijke gemeenten en hebben betrekking op de jaren 2012 en 2022. Waar die informatie niet voorhanden was is informatie gebruikt over de indicator op het niveau van de COROP-regio of de provincie, dan wel het dichtstbijzijnde jaar waarvoor wel informatie voorhanden is. In de lijst met indicatoren worden naast een omschrijving en definitie, zoals gegeven door het CBS, ook de bronnen van de data weergegeven.

Middels figuur B2 hebben we gekozen voor een alternatieve presentatiewijze van de gegevens die aanvullend is op de spinnenwebben in de hoofdtekst. De tabel rangschikt alle indicatoren van hoog naar laag (onderverdeeld naar Duurzaamheid, Economie, Sociaal) voor de Achterhoek in 2022. Deze index-scores zijn relatief ten opzichte van Nederland. Naast de scores voor 2022 worden ook de scores voor 2012 getoond. Ook laten we het niveau van de indicator voor de Achterhoek in 2022 zien en bovendien wordt de gemiddelde jaarlijkse groei over de afgelopen tien jaar (2012-2022) getoond. Met plussen en minnen wordt tot slot aangegeven of de ontwikkeling in de afgelopen tien jaar (zeer) ongunstig, neutraal, of (zeer) gunstig is geweest vanuit het perspectief van brede welvaart. Scores zijn neutraal als de groei in absolute zin kleiner dan 0,5 procent was en zeer (on)gunstig als de groei in absolute zin groter dan 1,5 procent was.

Figuur B2 Brede welvaart in Regio Achterhoek en ontwikkelingen in de tijd, 2012-2022

	Indicatoren	Dimensies
Duurzaamheid	Particuliere zonne-energie	watt per woning
	Emissies van fijnstof naar lucht	kg PM2,5 per km2
	Broeikasgasemissies per inwoner	ton CO2-equivalent per inwoner
	Tevredenheid met woning	% van de bevolking 18 jaar en ouder
	Tevredenheid met woonomgeving	% van de bevolking 18 jaar en ouder
	Stikstofuitscheiding landbouw	kg per hectare bemeste cultuurgrond
	Fosfaatuitscheiding landbouw	kg per hectare bemeste cultuurgrond
	Afstand tot ov	kilometer
Economie	Mediaan vermogen van huishoudens	euro per huishouden
	Werkloosheid	% van de beroepsbevolking
	Gemiddelde schuld per huishouden	euro per huishouden
	Arbeidsduur per week	uren per werkende per week
	Mediaan besteedbaar inkomen	euro per huishouden
	Nettoarbeidsparticipatie	% van de bevolking 15-74 jaar
	Brutoarbeidsparticipatie	% van de bevolking 15-74 jaar
	Vacaturegraad	aantal vacatures per 1.000 banen
	Bruto binnenlands product	euro per inwoner
	Hoogopgeleide bevolking	% van de beroepsbevolking
Duurzaamheid	Geregistreerde misdrijven	aantal per 1.000 inwoner
	Vaak onveilig voelen in de buurt	% van de bevolking van 15 jaar en ouder
	Aantal ondervonden delicten	aantal ondervonden delicten per 100 inwoners
	Vrijwilligerswerk	% van de bevolking van 15 jaar en ouder
	Vertrouwen in anderen	% van de bevolking van 15 jaar en ouder
	Sociale cohesie	schaalscore 0-10
	Ervaren gezondheid	% van de bevolking 18 jaar en ouder
	Tevredenheid met vrije tijd	% van de bevolking 18 jaar en ouder
	Tevredenheid met het leven	% van de bevolking 18 jaar en ouder
	Vertrouwen in instituties	% van de bevolking van 15 jaar en ouder
	Contact met familie, vrienden of buren	% van de bevolking van 15 jaar en ouder met minstens een keer per week contact
	Levensverwachting bevolking	verwachte aantal jaren leven bij geboorte
	Personen met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen	% van de bevolking 18 jaar en ouder
	Overgewicht	% van de bevolking 18 jaar en ouder
	Afstand tot basisschool	kilometer
	Afstand tot café e.d.	kilometer

* Een hoge score is gunstig in termen van brede welvaart. De kleurschakeringen geven een indicatie van de mate waarin de score op een brede welvaartsdimensie afwijkt van 1, waarbij donkerder groen een gunstiger en donkerder oranje een ongunstigere score t.o.v. Nederland aangeeft.

Index t.o.v. Nederland*		Niveau 2022	Ontwikkeling 2012-2022	
2012	2022		% groei	+/-**
1,97	1,53	1454,7	43,5	++
1,97	1,34	373,7	-0,8	+
	1,29	8,6	0,0	0
1,04	1,05	90,1	-0,2	0
1,04	1,03	86,7	-0,1	0
0,76	0,75	303,0	0,6	-
0,73	0,73	113,0	-0,7	+
	0,59	0,7	0,0	0
3,29	1,46	127846,6	3,0	++
1,13	1,17	3,0	-8,5	++
1,05	1,07	108270,8	-0,9	+
1,03	1,03	26,4	0,1	0
1,01	1,01	30008,5	1,3	+
1,01	1,00	72,4	0,8	+
1,00	1,00	74,7	0,3	0
0,92	0,98	47,0	15,6	++
0,69	0,71	32500,0	1,7	++
0,62	0,59	24,4	2,0	++
1,68	1,59	28,9	-3,4	++
	1,43	1,4	0,0	0
	1,25	26,7	0,0	0
1,17	1,23	50,6	-1,5	--
1,06	1,06	69,8	1,2	+
	1,05	6,7	0,0	0
1,02	1,04	72,8	-0,6	-
1,01	1,02	76,1	-0,1	0
1,02	1,03	85,5	0,1	0
1,00	1,01	61,8	0,7	+
1,02	1,01	72,0	-0,7	-
	1,00	81,5	0,0	0
	1,00	32,9	0,0	0
0,92	0,93	54,2	0,3	0
0,78	0,81	0,9	1,2	-
0,98	0,93	1,5	3,1	--

** -- achteruitgang groter dan 1,5 procent; - achteruitgang tussen 0,5 en 1,5 procent; 0 verandering tussen -0,5 en +0,5 procent; + vooruitgang tussen 0,5 en 1,5 procent; ++ vooruitgang groter dan 1,5 procent. Bron: CBS, 2024 bewerking Vrije Universiteit Amsterdam.

Definities indicatoren brede welvaart

Hieronder volgt een nadere omschrijving van de indicatoren. De volgorde van indicatoren die we hieronder hanteren komt overeen met de volgorde in de gepresenteerde spinnenwebben. Naast een omschrijving en definitie zoals gegeven door het CBS is ook de bron van de data weergegeven.

Duurzaamheid

Emissies van fijnstof naar lucht

Jaarlijkse gemiddelde fijnstof emissie naar lucht. Fijnere fractie van fijnstof bestaat uit deeltjes waarvan de diameter kleiner is dan 2,5 micrometer. [kg PM_{2,5} per ha; RIVM]

Broeikasgasemissies per inwoner

Totale broeikasgasemissies (CO₂, CH₄, N₂O, HFK, PFK en SF₆) in CO₂-equivalenten per inwoner. Eén kg CO₂-equivalent staat gelijk aan het effect dat de uitstoot van 1 kg kooldioxide (CO₂) heeft. Om de CO₂-equivalenten te berekenen worden de richtlijnen van de IPCC gevolgd. Data betreffen de uitstoot op Nederlands grondgebied, ongeacht of deze wordt veroorzaakt door Nederlandse ingezetenen. Dit betekent dat uitstoot door Nederlandse ingezetenen in het buitenland niet en uitstoot door niet-ingezetenen in Nederland wel is inbegrepen. [ton CO₂-equivalent per inwoner; RIVM]

Fosfaatuitscheiding landbouw

De uitgescheiden hoeveelheid fosfaat in dierlijke mest per hectare uitgedrukt in P2O5. In tegenstelling tot stikstof treden bij fosfaat geen gasvormige verliezen op. [kg per ha bemeste cultuurgrond; CBS]

Stikstofuitscheiding landbouw

De totale stikstofuitscheiding in dierlijke mest per hectare met aftrek van de stikstof die tijdens mestopslag in de stal en bij opslag buiten de stal is vervluchtigd in de vorm van ammoniak (NH₃) inclusief de afvoer via spuiwater van luchtwassers, lachgas (N₂O), stikstofoxide (NO) en stikstofgas (N₂). [kg per ha bemeste cultuurgrond; CBS]

Particuliere zonne-energie

Het opgesteld vermogen van zonnestroominstallaties in watt per woning aan het einde van het referentiejaar. Het betreft het vermogen van installaties van zonnepanelen bij woningen gedeeld door het totaal aantal woningen, dus woningen met of zonder zonnepanelen. [watt per woning; CBS]

Afstand tot ov

De gemiddelde afstand van alle inwoners in een gebied tot de dichtstbijzijnde ov-halte, berekend over het fietsnetwerk van 2022. Het gaat om de volgende typen openbaar vervoer: trein, tram, bus, metro en ferry. De peildatum is 1 januari van het betreffende jaar. [km; CBS]

Tevredenheid met woonomgeving

Het percentage particuliere huishoudens dat zeer tevreden of tevreden is met de huidige woonomgeving. De woonomgeving is de omgeving en de buurt waarin een huishouden woont. Particulier huishouden: één of meer personen die samen een woonruimte bewonen en zichzelf, dus niet-bedrijfsmatig, voorzien in de dagelijkse levensbehoeften. De woonruimte wordt niet gedeeld met andere huishoudens. [% van de particuliere huishoudens dat (zeer) tevreden is; CBS]

Tevredenheid met woning

Het percentage particuliere huishoudens dat zeer tevreden of tevreden is met de huidige woning. Particulier huishouden: één of meer personen die samen een woonruimte bewonen en zichzelf, dus niet-bedrijfsmatig, voorzien in de dagelijkse levensbehoeften. De woonruimte wordt niet gedeeld met andere huishoudens. [% van de particuliere huishoudens dat (zeer) tevreden is; CBS]

Economie

Bruto binnenlands product

Het bruto binnenlands product (bbp) is een maat voor de omvang van de economie. [euro per inwoner, constante prijzen 2015; CBS]

Mediaan besteedbaar inkomen

Het mediaan gestandaardiseerd besteedbaar inkomen per huishouden, in euro. Bij de berekening wordt gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van huishoudens. De mediaan is het middelste getal wanneer alle inkomens van laag naar hoog worden gesorteerd. [euro per huishouden, gecorrigeerd voor inflatie, constante prijzen 2021; CBS]

Mediaan vermogen van huishoudens

Het saldo van bezittingen en schulden, gecorrigeerd voor inflatie, in prijzen 2021. Bezittingen worden gevormd door bank- en spaartegoeden, effecten, de eigen woning, overig onroerend goed, ondernemingsvermogen, aanmerkelijk belang en de overige bezittingen. De schulden omvatten onder meer schulden ten behoeve van een eigen

woning en consumptief krediet. Stand per 1 januari, er is gecorrigeerd met de prijsontwikkeling in het voorgaande jaar. [euro per huishouden; CBS]

Gemiddelde schuld per huishouden

Het gemiddelde van de schulden van particuliere huishoudens, in prijzen 2022. De schulden betreffen de hypotheekschuld van de eigen woning, studieschulden en overige schulden zoals voor consumptieve doeleinden, de financieringen van aandelen, obligaties of rechten op periodieke uitkeringen, schulden voor de financiering van de tweede woning of ander onroerend goed. Stand per 1 januari, er is gecorrigeerd met de prijsontwikkeling in het voorgaande jaar. [euro per huishouden; CBS]

Bruto-arbeidsparticipatie

Het aandeel van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking 15 t/m 74 jaar in de bevolking van dezelfde leeftijdsgroep (beroeps- en niet-beroepsbevolking). [% van de bevolking van 15 t/m 74 jaar; CBS]

Netto-arbeidsparticipatie

Het aandeel van de werkzame beroepsbevolking 15 t/m 74 jaar in de bevolking van dezelfde leeftijdsgroep (beroeps- en niet-beroepsbevolking). [% van de bevolking van 15 t/m 74 jaar; CBS]

Arbeidsduur per week

Het totale aantal uren dat werknemers en zelfstandigen werkelijk hebben gewerkt. Niet-gewerkte uren door verlof of ziekte tellen dus niet mee. De gewerkte uren van werknemers zijn berekend door de betaalde uren (de overeengekomen uren plus de betaalde overuren) te vermeerderen met onbetaalde overuren en te verminderen met feitelijk niet gewerkte uren die betaald worden, zoals ziekteverzuim, zwangerschaps- en bevallingsverlof, stakingen, weerverlet, ouderschapsverlof, kort verzuim. De gewerkte uren van zelfstandigen zijn rechtstreeks bepaald. [aantal feitelijk gewerkte uren per werkende per week; CBS]

Vacaturegraad

De vacaturegraad is het aantal openstaande vacatures per duizend banen. Het betreft de vacaturegraad aan het einde van het vierde kwartaal. Onder een vacature wordt verstaan een arbeidsplaats waarvoor, binnen of buiten een onderneming of instelling, personeel wordt gezocht dat onmiddellijk of zo spoedig mogelijk geplaatst kan worden. Een baan is een werkkring van een werknemer, ongeacht het aantal uren dat gewerkt wordt. [aantal vacatures per 1.000 banen; CBS]

Werkloosheid

De werkloze beroepsbevolking als percentage van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking. Personen van 15 t/m 74 jaar zonder betaald werk, die recent naar werk hebben gezocht en daarvoor direct beschikbaar zijn. [% van de beroepsbevolking; CBS]

Hbo/wo-opgeleide bevolking

Percentage van de beroepsbevolking met hoger beroepsonderwijs (hbo) of wetenschappelijk onderwijs (wo) als hoogst genoten opleidingsniveau. Het onderwijs op hbo- en wo- niveau bouwt voort op voortgezet onderwijs (havo en vwo) en mbo-opleidingen, en voorziet deelnemers van beroepsgerichte of wetenschappelijke kennis, vaardigheden en competenties (conform de Standaard Onderwijsindeling SOI). Dit betreft hbo (bachelor en master), wo (bachelor en master) en doctor [% van de beroepsbevolking; CBS].

Sociaal

Vrijwilligerswerk

Percentage van de bevolking van 15 jaar en ouder dat in de afgelopen 12 maanden vrijwilligerswerk heeft verricht voor organisaties of verenigingen. Het kan daarbij gaan om bestuurlijk werk of andere activiteiten. [% van de bevolking van 15 jaar en ouder verrichtte in de afgelopen 12 maanden vrijwilligerswerk; CBS StatLine (landelijk); Sociale samenhang en Welzijn, maatwerk kds (regionaal), CBS]

Tevredenheid met vrije tijd

Deel van de mensen van 18 jaar of ouder dat een score van 7 tot en met 10 geeft als antwoord op de vraag 'Kunt u op een schaal van 1 tot en met 10 aangeven in welke mate u tevreden bent met de hoeveelheid vrije tijd die u heeft. Een 1 staat voor volledig ontevreden en 10 voor volledig tevreden?'. Een score van 7 tot en met 10 wordt geclassificeerd als tevreden. [% van de bevolking van 18 jaar of ouder is tevreden met de hoeveelheid vrije tijd; CBS StatLine (landelijk); Sociale samenhang en Welzijn, maatwerk kds (regionaal), CBS]

Tevredenheid met het leven

Deel van de mensen van 18 jaar of ouder dat een score van 7 tot en met 10 geeft als antwoord op de vraag 'Kunt u op een schaal van 1 tot en met 10 aangeven in welke mate u tevreden bent met het leven dat u nu leidt. Een 1 staat voor volledig ontevreden en 10 voor volledig tevreden?'. Een score van 7 tot en met 10 wordt geclassificeerd als tevreden. [% van de bevolking van 18 jaar of ouder dat tevreden is met het leven; CBS StatLine (landelijk); Sociale samenhang en Welzijn, maatwerk kds (regionaal), CBS]

Ervaren gezondheid

Percentage personen van 18 jaar en ouder met antwoordcategorie 'goed' of 'zeer goed' naar de vraag algemene gezondheidstoestand. [% van de bevolking van 18 jaar en ouder dat eigen gezondheid (zeer) goed vindt; CBS, RIVM, GGD'en]

Personen met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen

Percentage personen van 18 jaar en ouder met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen. Langdurig is (naar verwachting) 6 maanden of langer. [% van de bevolking van 18 jaar of ouder; CBS, RIVM, GGD'en]

Overgewicht

Percentage personen van 18 jaar en ouder met een BMI van 25,0 kg/m² en hoger. Cijfers over lichaamsgewicht zijn gebaseerd op zelf gerapporteerde waarden. De Body Mass Index (BMI) is een maat voor overgewicht, berekend als het quotiënt van het gewicht in kilogram en het kwadraat van de lengte in meters (kg/m²). [% van de bevolking van 18 jaar of ouder; CBS, RIVM]

Levensverwachting bevolking

Levensverwachting in jaren voor de bevolking bij geboorte. Gemiddelde waarde over periode 2018-2021. [aantal jaren dat iemand naar verwachting zal leven (bij geboorte); RIVM]

Afstand tot basisschool

De gemiddelde afstand van alle inwoners in een gebied tot de dichtstbijzijnde basisschool, berekend over de weg. Het basisonderwijs omvat alleen de basisscholen zoals bekend bij de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). Het speciaal basisonderwijs en de speciale scholen zijn niet meegenomen. [km; CBS]

Afstand tot café e.d.

De gemiddelde afstand van alle inwoners in een gebied tot het dichtstbijzijnde café, koffiehuis, coffeeshop, discotheek, seks/nachtclub en partycentrum, berekend over de weg. [km; CBS]

Contact met familie, vrienden of burens

Percentage mensen van 15 jaar en ouder dat gemiddeld minstens een maal per week contact heeft met familie, vrienden of burens. Het gaat hierbij om alle vormen van contact. Het gaat om een gemiddelde van de indicatoren "minstens wekelijks contact met familie", "minstens wekelijks contact met vrienden" en "minstens wekelijks contact met burens". [% van de bevolking van 15 jaar en ouder dat minstens een keer

per week contact heeft met familie, vrienden of burens; CBS StatLine (landelijk); Sociale samenhang en Welzijn, maatwerk kds (regionaal), CBS]

Sociale cohesie

De sociale cohesie geeft een schaalscore van 0 tot 10. Hoe hoger de score op deze schaal, hoe meer de inwoners tevreden zijn over de sociale aspecten van hun woonbuurt. [schaalscore (0-10); CBS]

Vertrouwen in anderen

Aandeel personen van 15 jaar en ouder dat het eens is met stelling dat de meeste mensen over het algemeen te vertrouwen zijn. Ook wel gegeneraliseerd vertrouwen genoemd. [% van de bevolking van 15 jaar en ouder dat vindt dat mensen i.h.a. te vertrouwen zijn; CBS StatLine (landelijk); Sociale samenhang en Welzijn, maatwerk kds (regionaal), CBS]

Vertrouwen in instituties

Percentage mensen van 15 jaar en ouder dat vertrouwen heeft in drie instituties (Tweede kamer, politie, en rechters). De indicator betreft het gemiddelde van de drie scores. [% van de bevolking van 15 jaar en ouder dat vertrouwen heeft in Tweede Kamer, politie of rechters; CBS StatLine (landelijk); Sociale samenhang en Welzijn, maatwerk kds (regionaal), CBS]

Geregistreeerde misdrijven

Geregistreeerde criminaliteit per 1.000 inwoners. Betreft misdrijven door de politie vastgelegd in een proces-verbaal van aangifte of in een ambtshalve opgemaakt proces-verbaal. [aantal per 1.000 inwoners; CBS/WODC]

Aantal ondervonden delicten

Aantal ondervonden delicten, exclusief ondervonden cybercrime delicten, voor personen van 15 jaar en ouder. [aantal ondervonden delicten per 100 inwoners; CBS]

Vaak onveilig voelen in de buurt

Percentage van de bevolking van 15 jaar en ouder dat zich vaak onveilig voelt in de eigen buurt. [% van de bevolking van 15 jaar en ouder; CBS]

Bijlage 3 – Arbeidsmarktspanning naar beroepsgroep

Achterhoek en Nederland, 2de kwartaal 2024

Beroepsgroep	Achterhoek		Nederland	
	Spanning	Typering	Spanning	Typering
(Pedagogisch) medew,s kinderopvang en onderwijsassistenten	8,83	zeer krap	6,83	zeer krap
Accountants	11,79	zeer krap	9,04	zeer krap
Administratief medewerkers	1,46	gemidd.	1,95	krap
Adviseurs marketing, public relations en sales	3,25	krap	3,14	krap
Apothekersassistenten			7,80	zeer krap
Architecten			2,55	krap
Artsen	16,00	zeer krap	6,23	zeer krap
Assemblagemedewerkers	6,16	zeer krap	7,06	zeer krap
Automonteurs	16,00	zeer krap	15,53	zeer krap
Bakkers			3,56	krap
Bedieners mobiele machines	4,70	zeer krap	2,98	krap
Bedrijfskundigen en organisatieadviseurs	5,55	zeer krap	4,89	zeer krap
Beleidsadviseurs	13,45	zeer krap	7,21	zeer krap
Beveiligingspersoneel			3,88	krap
Bibliothecarissen en conservatoren			2,41	krap
Biologen en natuurwetenschappers			2,00	krap
Boekhouders	11,24	zeer krap	7,88	zeer krap
Boekhoudkundig medewerkers	2,15	krap	2,46	krap
Bouwarbeiders afbouw	8,25	zeer krap	10,96	zeer krap
Bouwarbeiders ruwbouw			3,18	krap
Buschauffeurs en trambestuurders			3,30	krap
Callcentermedew. outbound en overige verk.	6,59	zeer krap	4,37	zeer krap
Chauffeurs auto's, taxi's en bestelwagens	1,52	krap	1,78	krap
Conciërges en teamleiders schoonmaak			4,53	zeer krap
Databank- en netwerkspecialisten	7,20	zeer krap	13,29	zeer krap
Dekofficieren en piloten			4,20	zeer krap
Directiesecretareses	2,01	krap	3,83	krap
Docenten alg. vakken secundair onderwijs	13,92	zeer krap	13,53	zeer krap
Docenten beroepsgerichte vakken secundair onderwijs			3,23	krap

Beroepsgroep	Achterhoek		Nederland	
	Spanning	Typering	Spanning	Typering
Docenten hoger onderwijs en hoogleraren			6,05	zeer krap
Elektriciens en electronicamonteurs	16,00	zeer krap	11,62	zeer krap
Elektrotechnisch ingenieurs	10,65	zeer krap	16,00	zeer krap
Financieel specialisten en economen			12,63	zeer krap
Fysiotherapeuten	16,00	zeer krap	9,63	zeer krap
Gebruikersondersteuning ICT	3,60	krap	8,00	zeer krap
Gespecialiseerd verpleegkundigen	16,00	zeer krap	16,00	zeer krap
Hoveniers, tuinders en kwekers	16,00	zeer krap	3,73	krap
Hulpkrachten bouw en industrie	1,39	gemidd.	0,91	gemidd.
Ingenieurs (geen elektrotechniek)	13,80	zeer krap	13,27	zeer krap
Journalisten			2,05	krap
Juristen			8,00	zeer krap
Koks	16,00	zeer krap	7,08	zeer krap
Laboranten			9,66	zeer krap
Lassers en plaatwerkers	5,16	zeer krap	6,50	zeer krap
Leerkrachten basisonderwijs			13,82	zeer krap
Loodgieters en pijpfitters	16,00	zeer krap	12,54	zeer krap
Maatschappelijk werkers	2,72	krap	3,20	krap
Machinemonteurs	16,00	zeer krap	15,39	zeer krap
Managers detail- en groothandel			10,66	zeer krap
Managers gespecialiseerde dienstverlening	10,17	zeer krap	6,04	zeer krap
Managers horeca	16,00	zeer krap	9,20	zeer krap
Managers ICT			4,09	zeer krap
Managers logistiek	2,54	krap	2,30	krap
Managers onderwijs			3,24	krap
Managers productie	5,42	zeer krap	11,46	zeer krap
Managers verkoop en marketing	1,91	krap	2,06	krap
Managers zakelijke en admin. dienstverlening	2,10	krap	2,17	krap
Managers zorginstellingen			6,12	zeer krap
Medewerkers drukkerij en kunstnijverheid			2,20	krap
Medisch praktijkassistenten	10,50	zeer krap	9,68	zeer krap
Medisch vakspecialisten			6,26	zeer krap
Metaalbewerkers en constructiewerkers	8,09	zeer krap	7,46	zeer krap
Meubelmakers, kleermakers en stoffeerders			2,34	krap

Beroepsgroep	Achterhoek		Nederland	
	Spanning	Typering	Spanning	Typering
Militaire beroepen			16,00	zeer krap
Onderwijskundigen en overige docenten			4,58	zeer krap
Overheidsambtenaren	6,92	zeer krap	5,80	zeer krap
Overheidsbestuurders			12,05	zeer krap
Politie en brandweer			3,30	krap
Politie-inspecteurs			4,34	zeer krap
Productcontroleurs			4,82	zeer krap
Productieleiders industrie en bouw	7,04	zeer krap	14,23	zeer krap
Productiemachinebedieners	6,46	zeer krap	5,11	zeer krap
Psychologen en sociologen	12,97	zeer krap	6,66	zeer krap
Receptionisten en telefonisten	1,78	krap	3,00	krap
Reisbegeleiders			3,54	krap
Schilders en metaalspuiters	5,13	zeer krap	2,73	krap
Schoonmakers	10,02	zeer krap	7,81	zeer krap
Secretaresses			1,03	gemidd.
Slagers			2,90	krap
Sociaal werkers, groeps- en woonbegeleiders	3,82	krap	3,49	krap
Software- en applicatieontwikkelaars	9,56	zeer krap	7,75	zeer krap
Specialisten personeels- en loopbaanontw.	5,27	zeer krap	4,13	zeer krap
Sportinstructeurs	4,63	zeer krap	3,16	krap
Technici bouwkunde en natuur	13,66	zeer krap	8,28	zeer krap
Timmerlieden	4,24	zeer krap	4,34	zeer krap
Transportplanners en logistiek medewerkers	7,24	zeer krap	10,09	zeer krap
Verkoopmedewerkers detailhandel	7,10	zeer krap	5,92	zeer krap
Verpleegkundigen (mbo)	4,18	zeer krap	11,51	zeer krap
Vertegenwoordigers en inkopers	7,01	zeer krap	5,47	zeer krap
Verzorgenden	5,85	zeer krap	7,02	zeer krap
Vrachtwagenchauffeurs	5,60	zeer krap	8,14	zeer krap
Winkeliers en teamleiders detailhandel	6,84	zeer krap	7,14	zeer krap
Zakelijke dienstverleners	1,89	krap	2,89	krap

Bron: UWV, 2024

NB: indien geen waarde is weergegeven kan de spanningsindicator niet berekend worden door te weinig vacatures en/of te weinig kortdurend WW-rechten

Bijlage 4 – Bronnen vergelijking Achterhoek en Kreis Borken

Met uitzondering van de Achterhoekse cijfers van inwoners, jongeren en 65-plussers zijn de cijfers betrokken uit het CBS-grensdataportaal.

https://opendata.grensdata.eu/portal.html?_la=nl&_catalog=InterReg

Thema	Onderwerp	Gebied			
		Achterhoek	Peiljaar	Kreis Borken	Peiljaar
Inwoners					
	Inwoners	Regio Achterhoek	2024	Kreis Borken	2024
	Jongeren	Regio Achterhoek	2024	Kreis Borken	2024
	65-plussers	Regio Achterhoek	2024	Kreis Borken	2024
	Nationaliteit	COROP-regio Achterhoek	2020	Kreis Borken	2020
	Migratie	COROP-regio Achterhoek	2020	Kreis Borken	2020
Arbeidsdeelname					
	Zelfstandigen	COROP-regio Achterhoek	2023	Kreis Borken	2023
	Deeltijd	COROP-regio Achterhoek	2023	Kreis Borken	2023
Pendel					
	Wonen en werken	COROP-regio Achterhoek	2019	Kreis Borken	2017
	Uitgaande pendelaars	COROP-regio Achterhoek	2019	Kreis Borken	2017
	Grenspendelaars	COROP-regio Achterhoek	2019	Kreis Borken	2017
Werkgelegenheidsstructuur					
	Voltijdequivalent	COROP-regio Achterhoek	2018	Kreis Borken	2018
	Sectorstructuur	COROP-regio Achterhoek	2018	Regierungsbezirk Münster	2018
	Industrie	COROP-regio Achterhoek	2018	Regierungsbezirk Münster	2018
	Werkweek	COROP-regio Achterhoek	2018	Kreis Borken	2018
Bruto toegevoegde waarde					
	Omvang economie	COROP-regio Achterhoek	2018	Kreis Borken	2018
	Voltijdsequivalent	COROP-regio Achterhoek	2018	Kreis Borken	2018
	Bruto toegevoegde waarde per werkzame persoon	COROP-regio Achterhoek	2018	Kreis Borken	2018

Bron: CBS, 2024, bewerking: Team Moventem

Colofon

In opdracht van de Achterhoek Board (8RHK ambassadeurs) en in samenwerking met de stuurgroep heeft Team Moventem de Achterhoek Monitor editie 2024/2025 gemaakt.

Stuurgroep

- Emmeke Gosselink, wethouder Bronckhorst, lid Achterhoek Board en voorzitter van de stuurgroep
- Henri L.F. de Groot, hoogleraar Regionaal Economische Dynamiek aan de Vrije Universiteit te Amsterdam
- Hans van de Guchte, directievoorzitter Rabobank Noord- en Oost-Achterhoek en Bestuurslid VNO-NCW Midden
- Gert-Jan Hospers, bijzonder hoogleraar Transitie in Stad en Regio aan de Radboud Universiteit & Stichting Stad en Regio
- Joost van Oostrum, burgemeester gemeente Berkelland, algemeen bestuur Regio Achterhoek
- Wilma Stortelder, adviseur Achterhoek Board en algemeen bestuur, projectleider Achterhoek Monitor vanuit 8RHK ambassadeurs

Team Moventem

- Robin Koster, Strategisch adviseur en directeur, Moventem, projectleider Achterhoek Monitor, auteur jaarpublicatie
- Friso de Vor, Senior onderzoeker, Kenniscentrum Technologie Hogeschool Windesheim, auteur jaarpublicatie
- Edwin van de Wiel, Senior onderzoeker, Moventem, auteur jaarpublicatie
- Carien Ensing, Specialist data en monitoring, Moventem
- Jeroen Lijzenga, Senior onderzoeker en partner, Companen
- Jenny Poelen, Vormgever datavisualisatie, Companen

Vormgeving

Frans Hesselink ontwerp bureau

Overname van informatie uit deze jaarpublicatie is toegestaan onder voorwaarde van bronvermelding.

Disclaimer

De Achterhoek Monitor is met grote zorg opgesteld. Team Moventem heeft getracht gebruikte bronnen zorgvuldig te vermelden en auteursrechten te respecteren. Mocht u onvolkomenheden tegenkomen, dan willen wij dat graag weten. U kunt contact opnemen via info@moventem.nl. Team Moventem is niet aansprakelijk voor enige directe of indirecte schade die zou kunnen ontstaan door het gebruik van de Achterhoek Monitor.

Vragen?

Stel ze aan de projectleiding van de Achterhoek Monitor:

- Robin Koster, strategisch adviseur en directeur bij Moventem: r.koster@moventem.nl
- Wilma Stortelder, adviseur Achterhoek Board en algemeen bestuur, 8RHK ambassadeurs: w.stortelder@8rhk.nl

Dashboard

In de dashboardomgeving van deze monitor staan alle data met duiding. Het geeft inzicht in de ontwikkeling van de regio door de tijd heen en biedt de mogelijkheid om de ontwikkelingen ten opzichte van Nederland of van de Achterhoekse gemeenten (onderling) te vergelijken. Bezoek het dashboard via: www.achterhoekmonitor.nl

